

DİJİTAL VATANDAŞLIK EĞİTİMİ EL KİTABI

Çevrim İçi Olma
Çevrim İçi İyi Olma Hâli
Çevrim İçi Haklar

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

DİJİTAL VATANDAŞLIK EĞİTİMİ EL KİTABI

Çevrim İçi Olma
Çevrim İçi İyi Olma Hâli
Çevrim İçi Haklar

*Original:
Digital citizenship education handbook
ISBN 978-92-871-8779-6*

*Bu çalışmada ifade edilen görüşler
yazarların sorumluluğundadır ve Avrupa
Konseyi resmi politikasını yansıttığı
anlamına gelmemektedir.*

Metnin bütünlüğü korunduğu, alıntı bağlamı dışında kullanılmadığı, eksik bilgi vermediği veya okuyucuyu metnin niteliği, kapsamı veya içeriği konusunda başka bir şekilde yanıltmadığı sürece, ticari amaçlar dışında alıntılarının (500 kelimeye kadar) çoğaltılmasına izin verilir. Kaynak metin her zaman «© Avrupa Konseyi, yayın yılı» şeklinde belirtilmelidir. Belgenin tamamının veya bir kısmının çoğaltılması/çevirilmesi ile ilgili diğer tüm talepler, Avrupa Konseyi İletişim Müdürlüğü'ne (F-67075 Strasbourg Cedex veya publishing@coe.int) iletilmelidir.

Bu belgeye ilişkin diğer tüm yazışmalar Avrupa Konseyi Eğitim Departmanına iletilmelidir.

Agora Building
1, Quai Jacoutot
F-67075 Strasbourg Cedex
E-mail: education@coe.int

Kapak tasarımı ve sayfa düzeni:
Dokümantasyon ve Yayın
Departmanı (SPDP),
Avrupa Konseyi

Çizimler: iddi fix
(www.iddifix.lu/)

Avrupa Konseyi Yayınları
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-9438-1
© Avrupa Konseyi,
Ekim 2023

Avrupa Birliği ile birlikte ortak
finanse edilmektedir

AVRUPA BİRLİĞİ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Avrupa Konseyi ile birlikte
ortak finanse edilmekte ve
uygulanmaktadır

Bu kitap Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nin mali desteğiyle basılmıştır. İçeriği tamamen yazar(lar)ın sorumluluğundadır. Burada ifade edilen görüşler hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin resmi görüşünü yansıtmaz.

İçindekiler

ÖNSÖZ	5
KATKIDA BULUNANLAR	7
GİRİŞ	9
BU KILAVUZU NASIL KULLANMALI?	11
DİJİTAL VATANDAŞLIĞLA İLGİLİ KAVRAMSAL BİR MODEL	11
DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMAK	16
1. BÖLÜM – ÇEVİRİM İÇİ OLMA	21
1. BOYUT : ERİŞİM VE DAHİL EDİCİLİK	25
1 NO.LU BİLGİ NOTU : ERİŞİM VE DAHİL EDİCİLİK	29
2. BOYUT : ÖĞRENME VE YARATICILIK	33
2 NO.LU BİLGİ NOTU : ÖĞRENME VE YARATICILIK	39
3. BOYUT : MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI	45
3 NO.LU BİLGİ NOTU : MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI	49
2.BÖLÜM – ÇEVİRİM İÇİ İYİ OLMA HALİ	53
4. BOYUT : ETİK DEĞERLER VE EMPATİ	57
4 NO.LU BİLGİ NOTU : ETİK DEĞERLER VE EMPATİ	63
5. BOYUT : SAĞLIK VE İYİ OLMA HALİ	67
5 NO.LU BİLGİ NOTU : SAĞLIK VE İYİ OLMA HALİ	71
6. BOYUT : E-MEVCUDİYET VE İLETİŞİM	75
6 NO.LU BİLGİ NOTU : E-MEVCUDİYET VE İLETİŞİM	81
3. BÖLÜM – ÇEVİRİM İÇİ HAKLAR	85
7. BOYUT : AKTİF KATILIM	89
7 NO.LU BİLGİ NOTU : AKTİF KATILIM	93
8. BOYUT : HAK VE SORUMLULUKLAR	97
8 NO.LU BİLGİ NOTU : HAK VE SORUMLULUKLAR	101
9. BOYUT : ÖZEL YAŞAMIN GİZLİLİĞİ VE GÜVENLİK	105
9. NO.LU BİLGİ NOTU : ÖZEL YAŞAMIN GİZLİLİĞİ VE GÜVENLİK	111
10. BOYUT : TÜKETİCİ FARKINDALIĞI	117
10 NO.LU BİLGİ NOTU : TÜKETİCİ FARKINDALIĞI	121
SÖZLÜK	125
YAZARLAR HAKKINDA BİLGİ	141

Önsöz

Çocuklar günümüzde ufukları genişleyen ve süratle değişen bir dünyada yaşıyorlar. Teknoloji çocuklara keyif alacakları yeni deneyimlerin yanı sıra, onların günlük yaşamlarına “çevrim içi ortam” dediğimiz hoş ve uçucu yepyeni bir boyut da getiriyor. Kuşkusuz çevrim içi yaşama yetişkinler de katılabilir ve çoğu da katılmaktadır; ancak çoğu yetişkin, teknolojiyi yaşamlarıyla bütünleştirmeye çocuklar kadar hazır değildir. Yetişkinler “doğal dijital yerliler” olarak dünyaya gelmediklerinden, dijital ortamı yaşamlarının doğal, temel ve sorgulanmayan bir boyutu olarak çocuklarla aynı şekilde otomatik olarak kabul etmemektedirler.

■ Ancak yetişkinler, çocukların büyüdükçe ve yaşamda ilerledikçe karşı karşıya kalacakları pek çok tehlikenin farkındadırlar. Çocukları ileride ister istemez karşılaşacakları sınavlara hazırlamak yetişkinlerin görevidir. Yetişkinler çocukları artık yalnızca fiziksel dünyaya değil, aynı zamanda dijital dünyaya hazırlama gibi yeni bir görevle karşı karşıyadırlar. Bu görev, internet dışındaki yaşamın yanı sıra çevrim içi yaşam için de çocukları eğitmektir.

■ Yetişkinler açısından bakıldığında çocukları çevrim içi ortamda korumaya yönelik pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar geçerlidir ve kuşkusuz çocukları çevrim içi ortamda koruma için kesinlikle elzemdir, ancak artık çocukları korumaya yönelik tedbirlerden, onları bu alanda aktif bir biçimde güçlendirme aşamasına geçme zamanı gelmiştir. Şimdiye kadar buna yönelik pek çok çaba gösterilmiş ancak bunlar daha yüzeysel ve yontemsiz çabalar olmuştur. Artık çocuklara ve gençlere çevrim içi ortamda sağlıklı ve sorumlu vatandaşlar olmaları için ihtiyaç duydukları yetkinliklerin belirli bir yapıya oturtulmuş bir yaklaşımla sağlanması gerekmektedir.

■ Çocuklar bu yetkinlikleri nereden sağlayacaklardır? Avrupa Konseyi çocukların çevrim içi ve internet dışındaki yaşamlarını bir bütünün parçası olarak ele almanın örgün eğitimin görevleri arasında olduğunu düşünmektedir. Dijital devrim fiziksel engelleri yıkmaktan ziyade adeta silmiştir. Çevrim içi dünya, tıpkı yerel, bölgesel ve ulusal sınırları dikkate almadığı gibi, dersliklerin sınırlarını veya okul duvarlarını da yok saymaktadır. Çocuklar dijital yaşamlarını ve deneyimlerini okula beraberlerinde getirmektedirler ve bu yeni gerçekliği eğitim sistemlerimize özümsetmek bizlerin görevidir.

■ İşte bu değerlendirme, Eğitim Departmanının Dijital Vatandaşlık Eğitim projesinin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Projede, bu bağlamda alınacak tedbirlere rehberlik etmek üzere, Avrupa Konseyinin demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü olarak bilinen temel ilkelerinin desteklenebileceği, çevrim içi yaşamın üç boyutu belirlenmiştir – çevrim içi ortamda olmak, çevrim içi ortamda iyi olma hâli ve çevrim içi ortamda haklarımız. Bu ilkeler insan ilişkileri ve davranışları açısından, fiziksel dünyada olduğu gibi, dijital ortamda da geçerlidir. Her bir bireyin vatandaş olarak sorumlulukları aynıdır.

■ Ancak, çevrim içi dünya, yeni bir bağlam kapsamında, demokratik vatandaşlığın önüne aşılması gereken güçlükler getirmektedir. İşte bu *Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı* da eğitimcilere ve ilgili diğer yetişkinlere bu güçlükleri anlayıp bunlarla baş etmelerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. El Kitabı Avrupa Konseyinin Demokratik Kültür Yetkinlikleri Referans Çerçevesi¹ ve uzun süredir devam eden Demokratik Vatandaşlık Eğitimi programının kazanımları üzerine inşa edilmiştir ve eğitim yoluyla vatandaşları geleceğin toplumuna hazırlamaya yönelik tutarlı bir yaklaşımın bir parçası olarak İnternet Okuryazarlığı El Kitabını² tamamlamaktadır.

■ Çok süratli bir değişimin yaşandığı zamanımızda, geleceğin toplumunun nasıl bir toplum olacağı bizler için büyük ölçüde bilinmezken, yeni teknolojilerin karşımıza hangi sorunları çıkardığı bilinmektedir. Hangi boyutta yaşarlarsa yaşasınlar, kültürel çeşitlilik içeren demokratik toplumlarda eşit bireyler olarak yaşamaları için yeni kuşaklara gerekli yetkinlikleri sağlama gayemizi sürdürmekteyiz.

Snežana Samardžić-Marković

*Avrupa Konseyi
Demokrasi Genel Direktörü*

-
1. Council of Europe (2018), *Reference framework of competences for democratic culture* [Demokratik Kültür Yetkinlikleri Referans Çerçevesi], Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg, <https://go.coe.int/LXDNq> adresinden ulaşılabilir.
  2. Richardson J., Milovidov E., Schmalzried M. (2017), *Internet Literacy Handbook* [İnternet Okuryazarlığı El Kitabı], Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg, <https://go.coe.int/RV69O> adresinden ulaşılabilir.

Katkıda bulunanlar

Yazarlar

■ *Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı* Janice Richardson ve Elizabeth Milovidov tarafından kaleme alınmıştır.

Diğer katkıda bulunanlar

■ Yazarlar, Avrupa Konseyi Dijital Vatandaşlık Eğitimi Uzmanlar Grubundaki meslektaşlarına çok değerli katkıları için teşekkür ederler:

- ▶ Divina Frau-Meigs, Vitor Tomé, Brian O'Neill, Pascale Raulin-Serrier, Martin Schmalzried ve Alessandro Soriani

Avrupa Konseyi Eğitim Departmanı

- ▶ Departman Başkanı: Sjur Bergan
- ▶ Eğitim Politikası Bölümü Başkanı: Villano Qirazi
- ▶ Proje Yöneticileri: Christopher Reynolds, Ahmet-Murat Kılıç
- ▶ Asistanlar: Claudine Martin-Ostwald, Corinne Colin

Giriş

Avrupa Konseyi geçtiğimiz çeyrek asırdır dijital ortamda çocuk haklarını korumaya ve çocuklara bu ortamda eğitsel ve kültürel fırsatlar yaratmaya yönelik çabalarda bulunmuştur. Daha yakın bir zamanda Avrupa Konseyi bu çalışmalarını, “kültürel çeşitliliğe sahip demokratik toplumlarda vatandaşları eşit bireyler olarak birlikte yaşamaya” hazırlamayı amaçlayan demokratik kültür yetkinlikleriyle yakından ilişkili bir bağlamda, aktif dijital vatandaşlar olarak güçlendirmeye yönelik tedbirlerle tamamlamıştır.

■ Bu amaçla, Eğitim Politikası ve Uygulamaları Yönlendirme Komitesi 2016 yılında önümüzdeki yıllarda çeşitli görevler üstlenecek bir Dijital Vatandaşlık Eğitimi Uzmanlar Grubu oluşturmuştur. Söz konusu Grup, altı farklı ülkeden, çok çeşitli alanlardan gelen sekiz üyeden oluşmaktadır. Grubun yaptığı çalışmalarda dijital vatandaşlıkla ilgili bir literatür taramasının³, dijital vatandaşlık eğitiminde iyi uygulamaların araştırıldığı çok paydaşlı bir istişare çalışmasının⁴ yanı sıra, örgün ve yaygın öğrenim kapsamında mevcut eksiklikler ve güçlükler de ele alınmıştır.

■ İstişare raporunda üzerinde durulan başlıca sorunlardan biri de, günümüzün son derece dijitalleşmiş dünyasında büyüyen gençlerin esenliği için dijital vatandaşlık yetkinliği geliştirmenin önemi konusunda eğitimciler arasındaki farkındalık eksikliği ve uygun hedefe yönelik pedagojik kaynakların sınırlılığıydı. Yetkinlik geliştirme projelerine ve kaynaklarına biraz daha yakından bakıldığında, uzmanlarla eğitimciler arasında, genelde “internet güvenliği” olarak değinilen kavramla, çok boyutlu bir kavram olan, vatandaşlık “değerleri, tutumları, becerileri, bilgileri ve eleştirel anlayışı”nın daha proaktif bir biçimde geliştirilmesi arasında kayda değer bir kavram kargaşasının mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu vatandaşlık değerleri, Avrupa Konseyinin demokratik kültürle ilgili dört yetkinlik alanı olup, dijital vatandaşlığın desteklenmesine yönelik oldukça anlamlı bir kavramsal çerçevedir.

■ Her ne kadar söz konusu yetkinlik çerçevesi, dijital vatandaşlığın nihai gayelerini eğitimcilerin, ailelerin ve eğitim politikası üretenlerin kolayca anlayabileceği

3. Frau-Meigs D., O'Neill B., Soriani A., Tome V. (2017), *Digital citizenship education - Overview and new perspectives* [Dijital Yurttaşlık Eğitimi - Genel Görünüm ve Yeni Bir Bakış Açısı], Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg, <https://go.coe.int/Cwa9Y> adresinden ulaşılabilir.

4. Richardson J., Milovidov E. (2017), *Digital citizenship education - Multi-stakeholder consultation report* [Dijital Yurttaşlık Eğitimi - Çok Paydaşlı İstişare Raporu], Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg, <https://go.coe.int/EIQ44> adresinden ulaşılabilir.

bir dile dönüştürebiliyorsa da, bu çerçevenin eğitim pratiğine uyarlanmasını kolaylaştıracak bazı temel noksanlıklar mevcuttur. İşte *Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı'nın* amacı da budur. El kitabı, dijital vatandaşlık eğitimi kavramsal çerçevesinden, Dijital Vatandaşlık Eğitimi Uzmanlar Grubunun 2016'dan beri geliştirdiği terimler sözlüğünden ve politika rehberinden ve Grubun faaliyetlerinde vurguladığı kaynaklardan ve iyi uygulamalardan yararlanır.

■ El kitabının amacı, dijital vatandaşlığın geleceğin toplumu için öneminin daha derinden anlaşılmasını sağlamak ve derslikteki uygulamalar için yeni fikirlerin kıvılcımlanmasına yardımcı olmaktır.

■ Dijital Vatandaşlık Eğitimi Uzmanlar Grubu, dijital vatandaşların çevrim içi ortamda karşılaştıkları sorunlar ve güçlüklerle ilgili görüş alışverişini kolaylaştırmak üzere, çevrim içi faaliyetleri 10 dijital alana ayırmıştır. Her alan, el kitabının “boyutlar” bölümlerinde çok yönlü bir bakış açısıyla ele alınmakta, bu bölümlerde eğitim ve vatandaşlıkla ilgili konular vurgulanmaktadır. Bu boyutlar 10 adet bilgi notuyla tamamlanmaktadır. Bilgi notlarında, etik konular ele alınmakta ve kullanıcılara rehberlik edilmektedir. Bu da, eğitimcilerin desteklenmesini, genç vatandaşların güçlendirilmesini, öğrencilerin etraflarındaki çevrim içi ve internet dışındaki toplulukları keşfetmeye teşvik edilmesini amaçlayan, yaratıcı, işbirliğine dayalı vatandaşlık kavramına yönelik fikir ve faaliyetlerle sağlanmaktadır.

- ▶ Eğitim dünyasında “bir çocuğu yetiştirmek için bir köy gerekir” atasözüne pek çok kez atıfta bulunulur. Ancak bunun tersinin de doğru olduğunu göz önüne almak önemlidir. Bir köyün veya topluluğun refah ve esenliği, o köyün her bir üyesinin demokratik bir kültürde yer alan ortak gayelere ne derecede aktif katılım sağladığıyla da ölçülebilir.

■ *Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı* bu süreci geliştirmeyi amaçlar.

BU KILAVUZU NASIL KULLANMALI?

— Bu kılavuz üç bölüme ayrılmıştır:

- 1. Bölüm:** Çevrim içi olma – çevrim içi ortamlarla nasıl etkileşime girdiğimiz ve bu ortamda varlığımızı nasıl sürdürdüğümüzle ilgili bilgi. Bu bölüm üç dijital alandan oluşur: erişim ve dahil edicilik, öğrenme ve yaratıcılık, ve medya ve bilgi okuryazarlığı.
- 2. Bölüm:** Çevrim içi iyi olma hâli – çevrim içi ortamda kendimizi nasıl hissettiğimizle ilgili bilgi. Bu bölüm de yine üç dijital alandan oluşur: etik değerler ve empati, sağlık ve iyi olma hâli, e-mevcudiyet ve iletişim.
- 3. Bölüm:** Çevrim içi haklarımız – Çevrim içi ortamda hesap verebilir olmakla ilgili bilgi. Bu bölüm son dört dijital alandan oluşmaktadır: aktif katılım, hak ve sorumluluklar, özel yaşam ve güvenlik ve tüketici farkındalığı.

— Her bir bölümde, ilgili alanlar boyutlara ve bilgi notlarına ayrılmıştır. Boyutlar ve bilgi notları birbirini tamamlamayı amaçlar. Boyutlar konuların kuramsal ve tarihsel arka planlarını açıklarken, bilgi notları dersliklerde veya aile içinde kullanılacak senaryoları ve durumları içerir. Bilginin en etkili bir biçimde sağlanabilmesi için, boyutlar ve bilgi notları çaprazlama olarak ilişkilendirilir.

— Boyutlar bölümünde, neyin nasıl “yapılacağı” konusunda bilgi notunu kullanmadan önce “niçin” yapılması gerektiğini anlamanızı sağlayacak temel bilgiler verilir. Boyutlarda alanlar açıklanır ve dijital alanı daha iyi anlamanıza yönelik diğer tanımlar verilir. Boyutlarda aşağıdaki temel noktalardan biri veya birden fazlası ele alınabilir:

- ▶ Konunun tanımı
- ▶ Nasıl işlediği
- ▶ Kişisel gelişim
- ▶ Eğitim ve vatandaşlık açısından değeri.

— Bilgi notlarında, çocukların ders dışında katılabilecekleri, sınıfta uygulanabilecek, ailelerle gerçekleştirilebilecek ve diğer senaryolarla ilgili faaliyetler yer alır. Bu notlarda bilgi ve kaynaklar sunulur ve aşağıdaki temel noktalardan biri veya daha fazlasına değinilebilir:

- ▶ Etik mülahazalar ve riskler
- ▶ Ders içi çalışmalara yönelik fikirler
- ▶ İyi uygulamalar/dijital vatandaşlığı yaşamak
- ▶ İlave bilgiler ve kaynaklar

— Boyutlara ve bilgi notlarına gönderme yapılan bir terimler sözlüğü kılavuzun sonunda yer almaktadır.

DİJİTAL VATANDAŞLIKLIL İLGİLİ KAVRAMSAL BİR MODEL

Dijital Vatandaşlığın Tanımı

— Dijital vatandaş, çok çeşitli yetkinliklerin geliştirilmesiyle, gerek yerel gerek ulusal ya da küresel çevrim içi ve internet dışındaki topluluklara aktif, pozitif ve sorumlu bir biçimde katılabilen bir bireydir. Dijital teknolojiler doğaları gereği ezber bozan

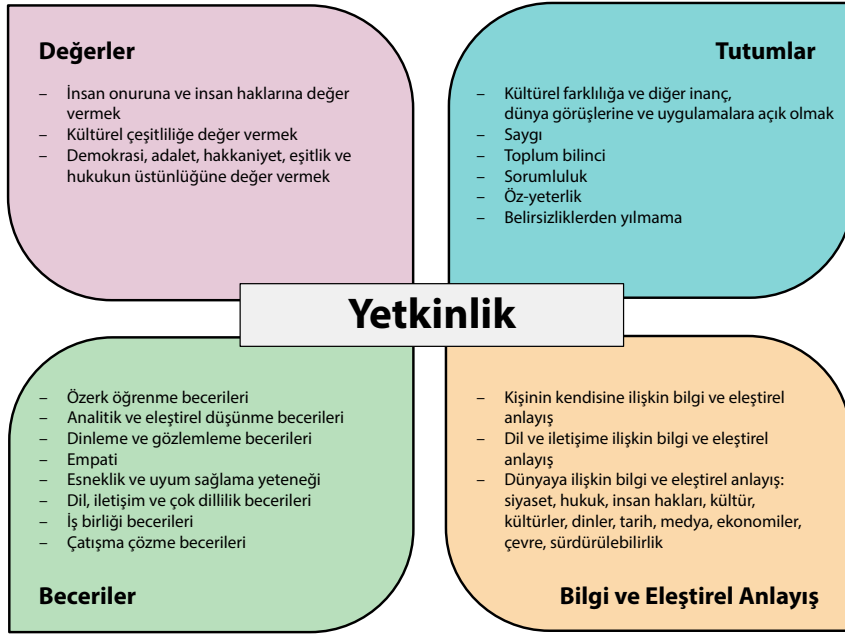
ve sürekli gelişen teknolojiler olduklarından, yetkinliklerin geliştirilmesi yaşam boyu süren ve evde, okulda örgün, yaygın ve gayri resmi eğitim ortamlarında çocukluğun en erken safhalarında başlatılması gereken bir süreçtir.

■ Dijital vatandaşlık ve katılım, yaratma, tüketme, paylaşma, oyun oynama ve sosyalleşmeden, araştırma, iletişim kurma, öğrenme ve çalışmaya kadar çok çeşitli faaliyetleri kapsar. Yetkin dijital vatandaşlar, insan haklarına ve kültürler arası farklara saygı göstererek, öğrenme, iş, istihdam edilebilme, eğlence, topluma dahil edilme ve katılma ile ilgili yeni ve gündelik sorunlarla baş edebilirler⁵.

Demokratik Kültür Yetkinlikleri

■ Avrupa Konseyinin aşağıda, Şekil 1’de sıralanan demokratik kültür yetkinlikleri (DKY)’ler⁶, vatandaşların demokrasi kültürüne etkili bir biçimde katılabilmeleri için edinmeleri gereken yetkinliklerin sadeleştirilmiş bir görünümüdür. Bu yetkinlikler kendiliğinden edinilmeyip, öğrenilmesi ve uygulanması gereken yetkinliklerdir. Burada, eğitim temel bir rol üstlenir. Sıklıkla DKY “kelebeği” olarak değerlendirilen, 20 demokratik kültür yetkinliği dört temel alanı kapsar: değerler, tutumlar, beceriler ve bilgi ve eleştirel anlayış.

Şekil 1: Demokratik Kültürle İlgili 20 Yetkinlik

5. Ferrari A., Punie Y. and Brečko B.N. (eds) (2013), *DIGCOMP: A Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe* [DIGCOMP: Avrupa’da Dijital Yetkinliğin Geliştirilmesi ve Anlaşılmasına Yönelik Bir Çerçeve], Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi, <http://www.jrc.ec.europa.eu> adresinden ulaşılabilir.

6. Barrett M. et al. (2016), *Competences for democratic culture: living together as equals in culturally diverse democratic societies* [Demokratik Kültür Yetkinlikleri: Kültürel Çeşitliliğe Sahip Toplumlarda Eşit Bireyler Olarak Yaşamak], Avrupa Konseyi Yayınları, Strazburg, <https://rm.coe.int/16806ccc07> adresinden ulaşılabilir.

20 DKY'den 10 Dijital Alana

■ Bu yetkinlikleri gençlerin günümüzde yetiştirdiği dijital ortama yerleştirirken, bu alanda çalışan ve sıklıkla atıfta bulunulan uzmanların ve kuruluşların yaptığı araştırmalardan yararlanılarak⁷, dijital vatandaşlığın temel aldığı 10 dijital alan belirlenmiştir. Bunlar bu dokümanın üç bölümüne tekabül eden üç alana ayrılmışlardır: Çevrim içi olma, Çevrim içi iyi olma hâli ve Çevrim içi haklar. Bu alanlar aşağıda açıklanmaktadır

Çevrim içi olma

- ▶ **Erişim ve dahil edicilik**, dijital ortama erişimle ilgilidir ve farklı dijital dışlama biçimlerinin aşılmasıyla ilgili çok çeşitli yetkinliklerin yanı sıra, geleceğin vatandaşlarının her türlü azınlığa ve farklı görüşlere açık olan dijital ortamlara katılması için gerekli olan becerileri de içermektedir.
- ▶ **Öğrenme ve yaratıcılık**, vatandaşların yaşam süreleri boyunca, dijital ortamlarda farklı bağlamlarda ve farklı araçlarla, farklı yaratıcılık biçimlerini geliştirip ifade etmelerine ilişkin öğrenme isteği ve tutumuyla ilgilidir. Öğrenme ve yaratıcılık, bir yandan vatandaşlar teknoloji zengini toplumların arz ettiği güçlüklerle güvenle ve yaratıcı biçimlerde hazırlanırken, diğer yandan kişisel ve profesyonel yetkinliklerin geliştirilmesini içerir.
- ▶ **Medya ve bilgi okuryazarlığı**, yaratıcılığın, eleştirel düşünürler olarak, dijital medyada yorumlanması, anlaşılması ve ifade edilmesi yeteneğiyle ilgilidir. Medya ve bilgi okuryazarı olma, eğitimle ve çevremizle sürekli bir iletişimle geliştirilmesi gereken bir kavramdır. Örneğin bir veya daha fazla sayıda medyayı yalnızca “kullanabiliyor olma”nın veya bir şeyle ilgili olarak yalnızca “bilgilenme”nin ötesine geçmek çok önemlidir. Dijital vatandaş, bulunduğu topluma anlamlı ve etkili bir katılımın eleştirel düşünceye dayalı olduğuna bel bağlayan bir tutum içinde olmalıdır.

Çevrim içi iyi olma hâli

- ▶ **Etik değerler ve empati** öteki insanların duygularını ve bakış açılarını tanıma ve anlama yeteneği gibi becerilere dayalı çevrim içi etik davranış ve etkileşimlerle ilgilidir. Olumlu çevrim içi etkileşimin ve dijital dünyanın bahsettiği olanakların gerçekleştirilmesinde empati çok önemli bir gerekliliktir.
- ▶ **Sağlık ve iyi olma hâli** dijital vatandaşların hem sanal hem de gerçek alanlarda var oldukları gerçeğiyle ilgilidir. O nedenle de yalnızca dijital yetkinliğin temel becerileri yeterli değildir. Bireyler, sağlık ve iyi olma hâliyle ilgili konular hakkında daha fazla farkında olmalarını sağlayacak bir dizi tutum, beceri, değer ve bilgiye sahip olmalıdırlar. Dijital açıdan zengin bir dünyada sağlık ve iyi olma hâli, çevrim içi bağımlılık, ergonomi ve fiziksel duruş ve dijital ve mobil cihazların aşırı kullanımı dahil olmak ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, esenliği

7. İncelenen kaynaklarla ilgili bir başlangıç listesi şunları içerir: Mike Ribble (www.digitalcitizenship.net), Edutopia (www.edutopia.org/article/digital-citizenship-resources), Common Sense Media (www.commonsensemedia.org/educators/curriculum), Avrupa Konseyi (www.digitalcitizenship.net), Avustralya NSW hükümeti (www.digitalcitizenship.nsw.edu.au), Global Citizen (<https://globaldigitalcitizen.org>), Media Smarts (<http://mediasmarts.ca/digital-media-literacy>) ve CNIIL Fransız Veri Düzenleme Kurumundan referanslar.

etkileyecek güçlükler ve fırsatlarla ilgili farkındalığa işaret eder.

- ▶ **e-Mevcudiyet ve iletişim**, dijital vatandaşların çevrim içi mevcudiyetlerini ve kimliklerini oluşturup sürdürmelerinin yanı sıra; olumlu, insicamlı ve tutarlı çevrim içi etkileşimlerini destekleyen kişisel ve bireylerarası niteliklerin geliştirilmesiyle ilgilidir. Buna, sanal sosyal alanlarda diğer insanlarla çevrim içi iletişim ve etkileşim gibi yetkinliklerin yanı sıra, bireylerin kendilerine ait verileri ve çevrim içi ortamda bıraktıkları izleri yönetmeleri de dahildir.

Çevrim içi haklar

- ▶ **Aktif katılım** vatandaşların, bir yandan yaşadıkları demokratik kültürlere aktif ve pozitif bir biçimde katılırken, diğer yandan sorumluluk gerektiren kararlar verebilmek için, dahil oldukları dijital ortamlarda etkileşime girdiklerinde, tam olarak farkında olmaları gereken yetkinliklerle ilgilidir.
- ▶ **Hak ve sorumluluklar**, vatandaşların fiziksel dünyada yararlandıkları hak ve sorumluluklardır. Çevrim içi dünyadaki dijital vatandaşların da belirli hak ve sorumlulukları vardır. Dijital vatandaşlar özel yaşam, güvenlik, erişim, topluma dahil edilme, ifade ve diğer haklara sahiptirler. Ancak bu haklarla birlikte, herkes için emniyetli ve sorumlu bir dijital ortam sağlanabilmesi için, etik değerler ve empati ve diğerleri gibi belirli bazı sorumlulukların üstlenilmesi de söz konusudur.
- ▶ **Özel yaşamın gizliliği ve güvenlik** iki farklı kavramı içerir: özel yaşam esas olarak, bireyin kendisinin ve diğerlerinin çevrim içi bilgilerinin kişisel olarak korunmasıyla, güvenlik daha ziyade, bireyin çevrim içi faaliyetlerinin ve davranışlarının farkında olmasıyla ilgilidir. Özel yaşamın gizliliği ve güvenlik, tehlikeli veya tatsız durum ya da durumlara baş etmek veya bunları önlemek üzere, (navigasyon filtrelerinin, parolaların, antivirüs ve güvenlik duvarı yazılımı kullanımı dahil olmak üzere) bilgi yönetimi ve çevrim içi güvenlik sorunlarıyla ilgili yetkinlikleri içerir.
- ▶ **Tüketici farkındalığı**, İnternet ortamının, sosyal medya ve diğer sosyal alanlar gibi geniş boyutlarıyla birlikte, çoğu kez dijital vatandaş olmanın aynı zamanda bir tüketici olma anlamına da geldiği bir ortam olmasıyla ilgilidir. Çevrim içi alanların ticari gerçekliğini yaratacağı sonuçları anlamak, bireylerin dijital vatandaşlar olarak özerkliklerini muhafaza edebilmeleri için baş etmeleri gereken yetkinliklerden biridir.

10 Dijital Alanda Dijital Vatandaşlık Yetkinliklerinin Geliştirilmesi

■ Etkili dijital vatandaşlık uygulamalarının geliştirilmesinde elzem olan beş kavramsal yapı öne çıkmaktadır. Bunlar aşağıda, Şekil 2'deki, tapınağı andıran yapıda temel direkler olarak gösterilmiştir. Demokratik kültürler ilgili yetkinlikler dijital vatandaşlığın temelini oluştururken, bu beş temel direk dijital vatandaşlık geliştirme yapısının tümünü taşıyan dayanaklardır. Uygulanan politikalar ve yapılan değerlendirmeler bu modelin iki çerçeve direğini oluşturmaktadırlar. Kuşkusuz eğitimle ilgili alanlardaki ilerlemeye şekil veren, büyük ölçüde uygulanan politikalar ve iyi uygulamalardır. Bu ilerleme de, ancak etkili denetim ve değerlendirme metodolojisinin kullanılmasıyla gerçekten analiz edilip nihayetinde tekrarlanabilecektir.

■ Bu “çerçeve” direklerin arasında, paydaşlar – öğretmenlerden öğrencilere, içerikten politika üretenlere kadar – ve mevcut kaynaklar ve altyapı olanakları, sağlanan başarıda büyük rol oynayacaklardır. Modelin merkezinde, her yaştan öğrencinin bugünün ve yarının demokrasilerinde aktif vatandaşlar olarak tam potansiyellerini geliştirmelerini sağlayacak uygulamalara rehberlik edecek stratejiler yer almaktadır.

Şekil 2: Avrupa Konseyinin Dijital Yetkinlik Geliştirme Modeli

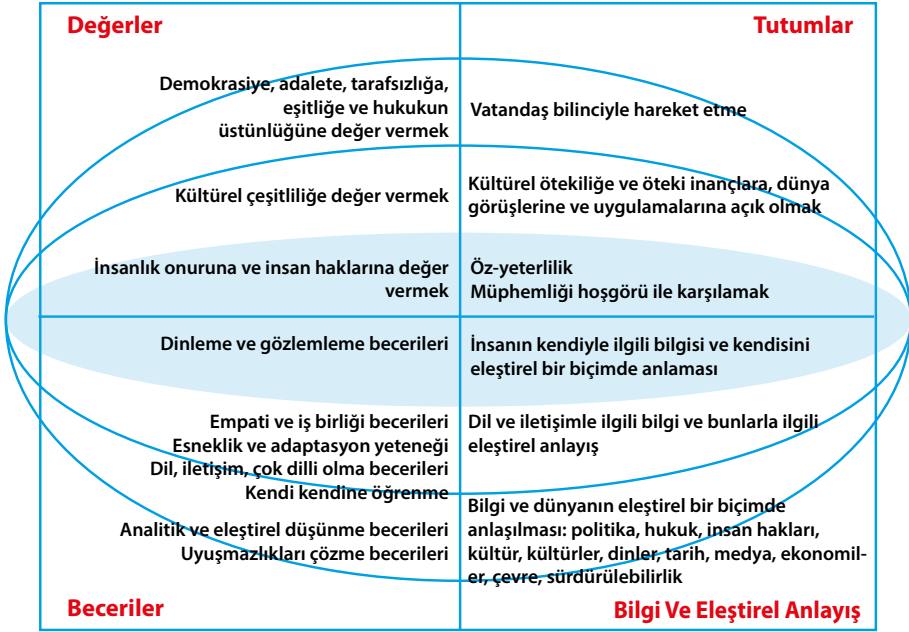

Dijital Vatandaşlığa Doğru Yaşam Boyu Sürecek Bir Yolculuk

■ Dinleme, gözlemlene ve insan onuruna ve insan haklarına değer verme gibi temel yetkinliklerden yararlanarak, örneğin aşağıda, Şekil 3’te ara katman olarak görülen, kültürel çeşitliliğe değer vermeyi öğrenir ve dil ve iletişimi anlamayla ilgili eleştirel bir anlayış geliştiririz. Dijital vatandaşlık eğitiminde her bir bireye vatandaşlık yetkinliklerinin bütün yönlerine hâkim olma fırsatı sunulması amaçlanır.

Şekil 3: En Erken Çocukluk Döneminden Başlayarak Yetkinlik Oluşturmanın Spiral İlerleyişi

DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMAK

Yukarıda tanımlandığı gibi, dijital vatandaş toplum yaşamına aktif bir biçimde, sorumluluk duyarak ve sürekli olarak katılabilen bir bireydir. Bu tür bir etkileşim dijital vatandaşlığa giden toplumsal ve eğitsel evrimin altında yatan kılavuz ilkeleri içeren bağlamsal, bilgi ile ilgili ve organizasyonel kısıtlara bağlıdır. Bu evrimle aileden, yerel ve çevrim içi ve internet dışındaki topluluklardan öğretmenlere, okullara, karar vericilere ve çevrim içi araç ve platformları sunan endüstrinin ta kendisine kadar bir dizi paydaşın, sürecin ne derece içinde olduğuna bağlı olarak kolaylaşacak veya engellenecektir.

Tablo 1: Paydaşlar ve Politika ve Uygulama İçin Öneriler

Paydaşlar	Paydaşlar ve Politika ve Uygulama İçin Öneriler
Öğrenciler	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kendilerini eğitip korumaları ▶ Gerçek bir katılımı organize etmeleri ▶ Yetkinlikler açısından güçlendirme sağlamaları

<p>Ebeveynler</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ İnternet ve vatandaşlık söylemlerine dahil olmaları ▶ Çocuklara çevrim içi teknolojiyi kullanmanın sosyal ve bireylerarası sonuçları arasında denge kurmalarında yardımcı olmaları ▶ Sürece katılan, bilgilendirilmiş dijital vatandaş becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olmak üzere çocuklarıyla ve okullarla düzenli olarak iletişimde olmak
<p>Öğretmenler</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Öğrencilerinin kullandıkları interaktif araçlara göre bilgilerini ve öğretim uygulamalarını artırmaları. ▶ DKY'yi uygulayıp değerlendirmek için gerekli yetkinliklerle donatılmaları. ▶ Öğretmenlerin dijital çağdaki rollerinin yeniden değerlendirilmesi
<p>Okul yönetimi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ İnternet politikalarına en iyi uygulamalarla ilgili tüm seçeneklerin göz önüne alınması ▶ Sınıf ortamında dijital bilgilerin emniyetli, yasal ve etik kullanımı için karar verme sürecine ebeveynin, öğretmenlerin, öğrencilerin, idarecilerin ve okul yönetim kurulu üyelerinin dahil edilmesi
<p>Akademi dünyası</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Dijital vatandaşlık alanında kaynaklar sağlanması ve pedagoji ve didaktik eğitim alanında araştırma yapılması ▶ En fazla etkileşim ve sonuç alınması için yerel olarak mümkün olduğunda kaynak geliştirmesi
<p>Özel sektör aktörleri</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kullanıcıların güçlendirilmesi ve küçük yaştakilerin korunmasıyla ilgili olarak çoklu paydaşlar ve medyanın tüm kesimlerini içeren yeni iş birliği alanlarına katılım ▶ Etkili dijital vatandaşlık için uygun koşulları yaratmak üzere, sorumlulukların paylaşıldığı çok paydaşlı bir yaklaşımın desteklenmesi ▶ Daha çocuk dostu bir yaklaşımla kural ve koşulların büyük ölçüde gözden geçirilmesi ve kaynakların ebeveyn ve okullara iletilmesi
<p>Sivil toplum aktörleri</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Dijital eğitimde geleceğe yönelik açılımlar yapma yeteneğinin geliştirilmesi

Yerel eğitim toplulukları	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Çocukların dijital okuryazarlık uygulamalarına yön verecek örgün, yaygın ve gayriresmi eğitim sistemlerinin geliştirilmesi ▶ Dijital vatandaşlığın çeşitli yönleriyle ilgili teknolojiler kullanan “yurттаş teknolojileri”nin ortaya çıkarılmasının göz önüne alınması
Düzenleyici kurumlar	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Kendi yetkinlik alanları dahilinde çocuk haklarına saygı gösterilmesinin sağlanması ▶ Eğitim mercilerinin vatandaşları dijital alanda eğitmesinin aktif bir biçimde teşvik edilmesi
Ulusal/ uluslararası makamlar	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Çok paydaşlı yönetim yapıları kanalıyla temel hakların ve demokratik değerlerin desteklenmesi

■ Dijital vatandaşlığın geliştirilmesine yönelik bütün girişimleri, aşağıda tanımlanan ve aynı zamanda bu alanda kaydedilen ilerlemenin değerlendirilmesinde de referans noktaları oluşturan dokuz kılavuz ilke şekillendirmektedir. Bunlar üç tipe ayrılır: bağlamsal, bilgi içerikli ve organizasyonel ilkeler.

Dijital Vatandaşlık İçin “Ön Koşul” Olarak Kabul Edilen Bağlamsal İlkeler

1. Dijital teknolojiye erişim önemlidir. Bilgi ve iletişim teknolojileri (ICT) günümüzün toplumlarında günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geldiğinden, erişim olmaksızın dijital olmayan vatandaşlık bile güçleşmiştir. Ailelerin çoğu evde dijital araçlar sağlamayı amaçlasa da, yaşa uygun teknolojilerin dengeli kullanımı önemlidir ve tüm çocuklara erişim eşitliği sağlanması büyük ölçüde okullarda erişim sağlanmasına bağlıdır.

2. Temel işlevsel ve dijital okuryazarlık becerileri ikinci bir ön koşul olup, bu ön koşul olmaksızın vatandaşlar bilgiye erişemez, bilgileri okuyamaz, yazamaz, girişini yapamaz veya internete yükleyemez, anketlere katılamaz ve kendilerini, toplumla dijital etkileşime girebilmelerini sağlayacak şekilde ifade edemezler. Okulların bu alanda genelde en önemli paydaşlar olduğu kabul edilir. Ancak, öğretmenlerin gerekli araç ve eğitimden yararlanmasında, müfredatın öğrenimde dijital teknolojinin kullanılmasını desteklemesinde ve sınıf içi uygulamalarını destekleyecek yeterli miktarda üstün kaliteli kaynakların sağlanmasında politikaları belirleyenler önemli rol oynarlar.

3. Güvenli bir teknik altyapı da her yaşta vatandaşın çevrim içi topluluk faaliyetlerine dijital olarak katılması için yeterli özgüvene ve güvenceye sahip olmasını sağlayan bir başka ön koşuldur. Bu üçüncü ön koşul dijital vatandaşlığın temel kılavuz ilkelerinin birinci kademesini tamamlamaktadır. Her ne kadar verilerin koruyucu yazılımlarla ve kişisel iyi uygulamalarla korunmasında sorumluluk geleneksel olarak kullanıcılarda ise de, daha güvenli dijital ortamların sağlanmasında ve güvenlik tedbirlerinin sadeleştirilmesinde, işin nihayetinde dijital platform sağlayıcıları ve mobil operatörler sorumludur.

Bilgi İçerikli İlkeler – Üç İlave İlke

4. Hakların ve sorumlulukların bilinmesi dijital vatandaş olarak aktif katılım sağlama açısından çok önemlidir. Değerlere ve tutumlara yön veren ve bunların yön verdiği bu bilgiler, öğrenmeyi deneyimlediğimiz, yaşadığımız ve etkileşime girdiğimiz evimizde, okulda ve gerek çevrim içi gerekse internet dışı ortamlarda dolaylı ve doğrudan oluşan bilgilerdir. Söz konusu etkinliklerin sayıca çok fazla bağlamda uygulanacağı düşünüldüğünde, bu ilke kapsamında kapasite oluşturmanın etkililiğinin ve elde edilen sonuçların ölçümü güçtür.

5. Güvenilir bilgi kaynakları toplum yaşamına pozitif aktif katılım için elzemdir. Güvenilir bilgi kaynakları olmazsa dijital vatandaşlık şekil değiştirerek aşırırcılığa dönüşebilir, katılım cesareti kırılabilir hatta toplumun bazı kesimlerinin dijital vatandaşlık haklarını kullanması önlenir. Okullar ve aileler eleştirel düşünme ve eğitim uygulamalarıyla, güvenilir bilgiyi fark etme yeteneğini desteklemede önemli bir rol oynasalar da, bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sağlamada, dijital platformların ve mobil hizmet sağlayıcılarının oynayacağı rol de önemlidir.

6. Katılım becerileri geliştirilmeleri çok erken bir yaştan itibaren evde başlayan ve daha sonra evde ve okulda devam eden bir dizi bilişsel ve pratik beceriye dayalıdır. Bu beceriler, düşüncelerin ne zaman ve nasıl ifade edilmesi gerektiğini bilmeyi, empatiyi, anlamı tam olarak kavramak için kültürel farkındalığı, eleştirel düşünceyi ve sözlü ve yazılı ifade becerilerini bir araya getireceklerdir.

“Dijital Vatandaşlığı” Kişisel ve Sosyal Bir Düzeyde Yaşamaya İlişkin Organizasyonel İlkeler

7. Esnek düşünce ve problem çözme, daha önceki ilkelerden daha fazla oranda DKY“kelebek” yapısının dört bölgesinin birden daha geniş bir biçimde birleştirilmesini gerektiren, daha yüksek düzeyde bilişsel becerilerdir. Problem çözme eldeki sorunların anlaşılmasını, analizi, sentez yapmayı, tümevarım ve tümdengelim gerektirmekte, ancak bunların hepsinin de ötesinde, erken çocukluk döneminden itibaren araştırma odaklı faaliyetlerle bilişsel gelişimi destekleyen öğrenme faaliyetlerine dayanmaktadır. Öğrenme yöntemimizi aynı zamanda kullandığımız araçlar da şekillendirdiğinden, evde ve okuldaki öğrenme bağlarının yanı sıra, dijital platform ve mobil hizmet sağlayıcıları da bu alanda giderek artan bir rol oynamaktadırlar.

8. İletişim ikinci organizasyonel ilke olup, bu ilke bilgiyle etkileşim, bilginin dağıtımı ve elde edilmesi için kullanılan becerilerle ve araçlarla ilgilidir. Okullar ve aileler, çocukların çok erken bir yaştan itibaren yüz yüze ortamlarda, dijital araçları kullanmaya başlamadan önce, iletişim becerilerini uygulamalarını, hak ve sorumluluklarını, empatiyi, özel yaşamın gizliliğini ve güvenliği anlayıp uygulamalarını destekleme ve sağlamada kritik bir rol oynamaktadırlar. Bu, müfredat programlarının hazırlanması açısından önemli sonuçlar içermektedir ve endüstrinin eğitim sektörüyle iş birliğinde daha büyük gayret sarf etmesini ve genç kullanıcılara sağladıkları araçlarda daha seçici ve dikkatli olmasını gerektirmektedir.

9. Vatandaş olma fırsatı vatandaşların yurttaşlık becerilerini iyice geliştirdikleri veya hak ve sorumluluklarını kullandıkları nihai kılavuz ilkedir. Vatandaş olma fırsatı algoritmaların açık kaynak şeklinde, kullanıcılarca serbestçe seçilebilen/uyarlanabilen esnek, açık, tarafsız ve güvenli, vatandaşların fikirlerini cezalandırılma korkusu olmadan açıklayabilecekleri bir çerçeveyi gerektirmektedir.

Şekil 4: Dijital Vatandaşlığa Rehberlik Eden Dokuz İlke

1. BÖLÜM ÇEVİRİM İÇİ OLMA

Çevrim İçi Olma

Online ortamda olma, dijital vatandaşlığın bağlamsal önkoşullarını içerir: Bunlar dijital teknolojiye erişim, temel işlevsel ve dijital beceriler ve güvenli bir teknik altyapıdır.

Avrupa'da 2017 yılında vatandaşların %79,6'sının internet kullanıcısı olduğu bildirilmiştir⁸, bu da her beş Avrupalıdan birinden fazlasının henüz internet kullanmadığına, yani çevrim içi olmadığına işaret etmektedir. 2017 yılının ilk çeyreğinin sonunda dünya nüfusunun yalnızca %48'i internet kullanıcısı olduğundan, internet kullanmayanların sayısı dünyadaki vatandaşların yarısından fazlasına yükselmektedir. Avrupa Konseyinin bütün üye ülkelerine baktığımızda, bunların %20'si internet kullanımı açısından Avrupa standardının altında kalmaktadır. 2014 yılında, OECD dahilinde yalnızca dokuz Avrupa Konseyi üyesinin (2016)⁹ eğitim sistemleri üzerinden adil bir erişim sağladığı kabul edilmiştir.

Nüfusun bazı kesimleri için fırsat eşitliğinin yegane kaynağı olan okullarda internet erişimiyle ilgili daha yeni veri olmadığına anlaşılmamasına rağmen, gençlik katılımına dair sistematik olmayan bilgilere göre bu oran düşüktür. 2015 yılına ait bir Eurostat raporuna göre "Gençlerin büyük bölümü evde internet kullanırken, bunların yarısı başkalarının evinde internet kullanmış, %40'ü ise eğitim yerlerinde internet kullanmıştır"¹⁰.

Temel dijital okur yazarlığa gelince, Avrupa'da bile çok sayıda çocuk, yoksullukları, toplumsal cinsiyetleri, etnik kökenleri veya yaşadıkları yer nedeniyle temel eğitimden ya hiç yararlanamamakta ya da kısmen yararlanabilmektedir. Örneğin OECD (2016) tahminlerine göre, Fransa'da 15 yaşında 168.000 çocuk modern toplumlarda rahatlıkla yaşayacak temel bilgi ve becerilerden yoksun olup, yalnızca yedi OECD üyesi Avrupa ülkesinde yetişkinler okuryazarlık skalasına göre standart performans göstermektedirler¹¹.

Temel dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinin ve bunlara adil erişim sağlamanın ve dijital yaşama dahil olmanın önündeki kültürel ve sosyal engellerin aşılması da aynı şekilde güçtür ve bunlar ailelerin sosyo-ekonomik statüsüyle de her zaman doğrudan ilişkili değildir. Günümüzde ise oldukça farklı bir dijital uçurumla karşı karşıyayız: bir yanda çoğu kez teknolojiye çok erken yaşta ve pek iyi denetlenmeyen bir biçimde erişim sağlamları ve/veya aşırı erişim sağlamları nedeniyle risk altında olan teknoloji zengini çocuklar, diğer yanda ise yaşa uygun sosyal ve fiziksel faaliyetler yer almaktadır. Bunun sonucu olarak küçük çocuklar erken çocuklukta aşılması gereken gelişim evrelerini atlayabilirler ve bu da eğitim potansiyelleri üzerinde kalıcı bir etki yaratabilir.

Dijital vatandaşlığın temel yetkinliklerinden olan empati oluşturma, gözleme ve dinleme becerileri ve iş birliği stratejilerinin geliştirilmesi için, çevrim içi faaliyetlerle internet dışındaki faaliyetler arasında bir denge sağlanması çocuklar için ve her yaşta insanlar için önemlidir. İnsanın kendisini bilmesi ve kendisini eleştirel bir biçimde anlaması da aktif vatandaş olma için bir sıçrama taşı olup, bugün buna teknolojiyi ne zaman ve nasıl kullanmak gerektiğini bilmenin yanı sıra, dijital ortamda eylemlerimizin ve sözlerimizin etkilerini ve erişimini anlamak da dahildir.

8. www.statista.com/statistics/333879/individuals-using-the-internet-worldwide-region/.

9. OECD (2016), *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*, [Bir bakışta Eğitim 2016: OECD Göstergeleri], OECD Yayınları, Paris, <https://doi.org/10.1787/eag-2016-en> adresinden ulaşılabilir.

10. Eurostat, Being young in Europe today - digital world [Günümüzde Avrupa'da Genç Olmak Dijital Dünya], <http://bit.ly/2Pw2eGr> adresinden ulaşılabilir.

11. OECD (2016), a.y.g.

ÇOCUKLAR NE DİYOR?

” Çocukların ve gençlerin yardım isteyebilmelerini ve dirençli olmalarını sağlayacak desteği oluşturmaları için güçlendirilmeleri ve eğitilmeleri gerekir.

Olivia, 15, Danimarka

ÖĞRETMENLER NE DİYOR

” Öğretmenler en erken safhalardan başlayarak –bebekler, emekleyenler ve küçük çocuklar—çocukların hayatında aktif bir biçimde var olmalıdır, çünkü güçlü bir temel oluşturmak onların daha sonraki yıllarda çevrim içi ve internet dışındaki yaşamlarını büyük ölçüde destekleyecektir.

Erken Çocukluk
Dönemi Öğretmeni, Riga

EBEVEYN NE DİYOR

” “Gerçek dünya”da vatandaş olmakla dijital vatandaş olma arasında birbiriyle örtüşen büyük bir alan vardır. İnternet üzerinden bir şeyleri protesto edenler, bir şey başarmış gibi yanıltıcı bir duyguya kapılıyor ve çoğu kez seçimlerde oy kullanmaya bile gitmiyorlar.

Avrupa Ebeveyn Birliği

” Ebeveynin çocuklarının dijital medyada ne kadar zaman harcayacağı konusunda bilgilendirilmiş kararlar verebilmeleri için yoğun araştırmalar yapılması gerektiğini düşünüyorum. Burada önemli olan aciliyettir, 10 ya da 20 yıl sonra dijital medyanın çocuklarımızı nasıl ve ne derecede zaafa uğrattığını öğrenmek değil.

Ebeveyn, Fransa

1 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: ERİŞİM VE DAHİL EDİCİLİK

- ▶ Teknolojinin sosyal erişim ve topluma dahil olma üzerindeki etkisi nedir?
- ▶ Topluma dahil edilmenin istenen düzeyde olmadığını düşündüğünüz durumlarda ne gibi bir katkıda bulunabilirsiniz?
- ▶ Okullarımız, öğretmenlerimiz ve öğrenme materyallerimiz teknoloji çağı için ne kadar donanımlıdır?

2 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: ÖĞRENME VE YARATICILIK

- ▶ Çocukların bağımsız araştırma ve öğrenme hedefleri okul müfredatında hemen hemen hiç yer almıyorsa yaratıcılığın anlamlı bir biçimde desteklenebilmesi mümkün müdür?
- ▶ Erken yaşta yoğun teknoloji kullanımının beynin gelişmesi ve yaratıcılık üzerindeki etkisi nedir?

KONTROL LİSTESİ BİLGİ FORMU NO.3: MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI

- ▶ Çocuklar medya ve mevcut bilgiler ışığında, kendi kendilerine süreç geliştirme, analiz etme ve iyi karar vermeyi nasıl öğrenebilirler?
- ▶ Medya ve bilgi okuryazarlığı demokratik bir toplumda vatandaşlar için gerekli olan bütün becerilere nasıl katkıda bulunur?

1. BOYUT ERİŞİM VE DAHİL EDİCİLİK

” Bir işi kendi kendime yapmama yardım.

Maria Montessori

DİJİTAL VATANDAŞ İÇİN ERİŞİM VE DAHİL EDİCİLİK NE ANLAMA GELMELİDİR?

■ Dijital vatandaş olmak için dijital teknolojiye erişim elzemdir, ama yeterli olmaktan çok uzaktır. Çevrim içi dünya fırsatlarla dolu, sınırsız, muazzam bir alandır. Bu dünya aynı zamanda pek çok açıdan internet dışındaki dünyadan daha da zorlayıcı bir dünyadır. Bu en azından dijital dünyanın katlanarak artan bilgi yayma gücünden ve bize anonim olma, yani kimliğimizi açıklamama fırsatı sunduğunu düşündüğümüzden kaynaklanmaktadır. O nedenle de, erişim için yalnızca çevrim içi dünyanın uçsuz bucaksız labirentlerinde etkili bir biçimde dolaşmak için gerekli teknik beceriler değil, insan onuru ve insan haklarıyla ilgili temel değerlere dayalı, başkalarına karşı kümülatif bir sorumluluk ve saygı da gereklidir.

■ Teknolojiye erişim her şekil ve kalıpta yeni öğrenim araçları, iletişim araçları ve yaratıcı araçlar ve platformlar sunmaktadır. Bunlar arasında, ancak bunlarla sınırlı kalmamak üzere, geleneksel kişisel bilgisayarlar veya dizüstü bilgisayarlar ve klavyeler, cep telefonları, tabletler, oyun konsolları ve son zamanlarda robotlar, oyuncak interneti ve nesnelerin interneti yer almaktadır. İçinde faal olduğumuz her toplulukta olduğu gibi, dijital vatandaşların ilk sorumluluklarından biri, bu dijital alanlarda azınlık grupları, daha az yeteneğe sahip insanlara ve yaşamın her alanından düşüncelere açık olunmasını sağlamaktır. Ancak bu, “dahil ediciliğin” yalnızca bir veçhesidir.

GÜNÜMÜZÜN SINIRLARININ ÖTESİNE

■ İnternetin hayatımıza girmesinden çeyrek asır sonra, bugün bile, Avrupa vatandaşlarının dörtte birinin halen internet erişimi olmadığı tahmin edilmektedir. Küresel insan nüfusuna baktığımızda, bu oran her iki kişiden birinin internet erişimi olmadığı şeklindedir. Pek çok ülkede, bütün çocukların son derece dijitalleşmiş dünyamızda tam potansiyellerine ulaşmış, aktif dijital vatandaşlık rolünü üstlenmesi için eşit fırsatlar sağlamanın okulların işi olduğu düşünülmektedir. Ancak OECD, 2014 yılında üye ülkelerinin yalnızca dörtte birinin eğitim sistemlerinde adil bir erişim düzeyi sağlayabildiğini bildirmiştir.

■ Teknoloji büyük ölçüde, temel müfredata sonradan ilave edilmiş bir unsur olmaya devam etmektedir ve bu bağlamda vatandaşlık eğitiminin karne notu daha da düşüktür. Bazı ülkeler Kendi Cihazınızı Getirin (BYOD) mekanizmasıyla denemeler yapmaktadırlar; ancak bu da beraberinde eşitlik ve güvenlik sorunlarını getirmektedir. Her ne kadar dahil edicilik önemliyse de, zararlı yazılımların ve kullanıcıyı izleyen istenmeyen gözlerin def edilmesinin giderek büyüyen bir sorun olduğunu da süratle anlamaktayız (Bakınız: “Özel Yaşamın Gizliliği Ve Güvenlik” başlıklı, 9 No.lu Bilgi Notu).

■ Dünyadaki bütün ülkelerde sınırlı eğitim fırsatları ve düşük gelir düzeyleri erişim ve dahil ediciliğin önünde başlıca engeller olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, teknolojinin satın alınabilirliği ve mevcut oluş durumu istikrarlı bir şekilde iyileşmektedir ve 2016’da, 2015’e nazaran aktif internet kullanımında¹² %21’lik bir artış olurken, mobil cihazların kullanımında şaşırtıcı derece düşük, sadece %5’lik bir artış görülmüştür.

■ Dünyanın en büyük azınlık grubu olan engelli insanların dijital yaşama dahil edilmesini sağlama alanındaki ilerleme ise çok daha yavaştır. Birleşmiş Milletlere

12. <http://bit.ly/2w3wyCS>.

göre, bu grubun %80'i geliştirmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Teknolojinin çevrim içi dünyada en yüksek sayıda insanın çevrim içi dünyaya erişimi için girdi ve çıktı aygıtlarını uyarlamada büyük mesafe kaydettiği yadsınmamakla birlikte, dahil edicilik yalnızca fiziksel engellerin kaldırılmasını gerekli kılmamaktadır. Teknoloji ve çeşitliliği algılayışımız, her bir vatandaşın gerek çevrim içi dünyanın gerekse internet dışında kalan dünyanın her yönüne eşit etkililikle erişim sağlayacak şekilde evrilmedikçe, internet tam anlamıyla dahil edici olamayacaktır. Dahil edicilik her bir vatandaşın dijital dünyaya tam olarak katılımına ve onların sosyal haklarına, vatandaşlık haklarına ve eğitimle ilgili haklarına saygı gösterilmesine bağlıdır. Dahil edicilik yalnızca fiziksel ve bilişsel engellilik durumlarının aşılmasıyla sınırlı olmayıp, yetenek, dil, kültür, toplumsal cinsiyet, yaş ve insanlar arasındaki diğer tür farkların tümünü kapsamalıdır.

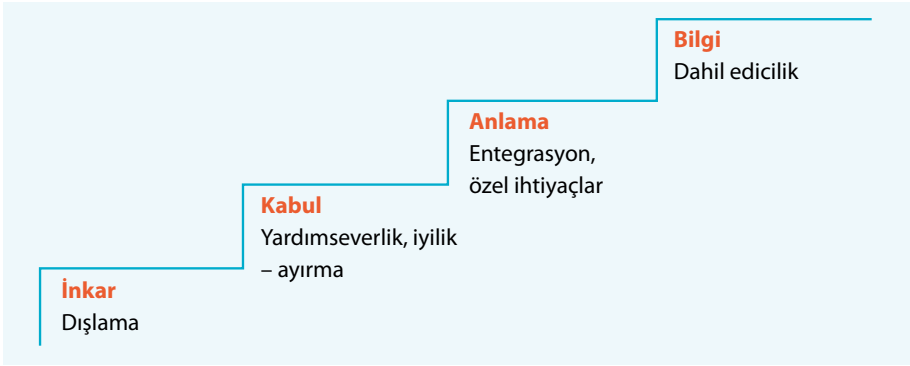

NASIL İŞLİYOR?

■ Erişim ve dahil edicilik, ister çevrim içi ister internet dışında olsun, vatandaşların, potansiyellerini, yaşamlarının her alanında tam olarak kullanmalarını sağlayacak şekilde toplumsal yaşamda ve toplum faaliyetlerinde var olmalarıyla ve toplum yaşamına ve toplum faaliyetlerine katılmalarıyla ilgilidir. Erişim ve dahil edicilik insanların yaşama ve gelişme yöntemlerini düzenleyen sosyal bağlamlar içerisindeki asla sona ermeyen sürecin bir parçasıdır. Bu süreç vatandaşların kendilerinin ve diğerlerinin dijital yaşama dahil olmalarının önündeki engelleri belirlemek üzere, algılarını ve buna ilişkin kanıtları sürekli olarak birleştirmelerini ve analiz etmelerini ve bu engelleri aşmak için yaratıcılıklarını ve sorun çözme becerilerini kullanmalarını gerektiren bir süreçtir. O nedenle erişim ve dahil edicilik, beşikten itibaren varoluş yöntemimize dahil etmemiz gerekecek, süregelen bir değerlendirme sürecidir.

■ Toplum seviyesinde dahil ediciliğin desteklenmesi, vatandaşları gelişmeleri için teşvik eden ve onlara alan tanıyan sosyal ve eğitsel bağlamlara yeniden şekil verilmesiyle ilgilidir. UNESCO'nun Herkese Eğitim programında, bu alandaki toplumsal değişimin dört evresiyle ilgili ilginç bir içgörü yer almaktadır (Bakınız: Şekil 5). Dijital vatandaşlık toplumda bu sürecin hızlandırılmasına katkıda bulunulmasıyla ilgilidir. Toplumda dahil ediciliğin halen istenen düzeyde olmadığını düşünüyorsanız aklınıza bu alanlarda katkı sunabileceğiniz yöntemler geliyor mu?

Şekil 5: Dahil edicilik sürecinin altında yatan dört adım¹³

13. UNESCO (2005), Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All, [Dahil Edicilik Kılavuzu: Eğitime Erişimin Sağlanması], UNESCO, Paris, <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf> adresinden ulaşılabilir.

EĞİTİM VE VATANDAŞLIK AÇISINDAN DEĞERİ

■ İnternet dijital vatandaşa yönelik olarak pek çok düşünceye, kaynağa, öğrenme fırsatına ve hizmete erişim sağlamaktadır. İnternetin eğitsel yararı, geleneksel kütüphanelere erişimi olmayan kullanıcılar çevrim içi araştırma yapabildiğinde veya engelli bireyler, internete erişimi gerçeğe dönüştüren ilave gereçler ve yazılımlar sayesinde çevrim içi ortamdan tam olarak yararlanabildiğinde ortaya konmuş olacaktır.

■ Dahil edicilik, değerlerin, tutumların, becerilerin ve eleştirel bilgi ve anlayışın dijital vatandaşlık yetkinlikleri gelişim sarmalının tam da merkezine yerleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Sınıfta veya rahat aile ortamında – özellikle de bir masa başı oyununda veya oyun ortamında – dahil edicilik sorununa değinerek, her yaşta çocuğa, bilgi ve anlayışları geliştikçe üzerinde kolayca yeniden ayarlamalar yapabilecekleri bazı ön yargıları, güvenli bir ortamda ifade edebilecekleri ve test edebilecekleri çok özel fırsatlar sağlayabiliriz. Bu, okul bahçesi, spor kulüpleri ve genel anlamda toplum gibi daha cepheleşen ortamlarda, çocukları kademeli olarak dahil edicilik kavramını savunmaya hazırlayacaktır.

Şekil 6: Dahil Edici Uygulamalarla İlgili Farkındalığın Artırılması—Temel Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

Değerler	Tutumlar
İnsan hakları ve insanlık onuru	Sorumluluk ve saygı
Dinleme ve gözlemlene, empati ve iş birliği	İnsanın kendisiyle ilgili bilgileri ve kendisini eleştirel bir biçimde anlaması
Beceriler	Bilgi ve Eleştirel Anlayış

■ Avrupa'daki göçmen çocukların ve engelli konumdaki çocukların/insanların çoğu kez eğitim fırsatlarından mahrum kaldığına ilişkin farkındalığın giderek arttığı göz önüne alındığında, dahil edicilik Avrupa gündeminin üst sıralarında yer almaktadır. Dahil edicilik, öğrenmeye yönelik daha sürdürülebilir bir yaklaşımla, okul müfredatında empatiye, sosyal-duygusal öğrenime, zorbalık gibi konulara önem verilmesinin altını çizmektedir.

■ “Etik Değerler Ve Empati” başlıklı 4 No.lu Bilgi Notunda bu grupların belirli dijital vatandaşlık yetkinliklerini kademeli olarak edinmelerini destekleyecek bazı faaliyet örnekleri göreceksiniz.

1 NO.LU BİLGİ NOTU ERİŞİM VE DAHİL EDİCİLİK

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

Herkes için, evde, okulda ve daha genel olarak toplumda dijital ortama eşit erişim ve dahil ediciliği sağlamak üzere, beş temel engelin aşılmasını göz önüne almalıyız.¹⁴

1. Mevcut tutumlar ve değerler en önde gelen engelleri oluşturmaktadır – Şekil 5'te (Boyut 1) dahil ediciliğe yönelik dört aşama ele alınmaktadır.
2. Anlayış noksanlığı – Okullar, dışarıdaki topluluğa kapalı mikrokozmoslardır. Okullar görevlerini yerine getirmek, genç vatandaşları eğitmek ve dünyanın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak üzere, daha geniş anlamda dünyaya açılmalı ve bu dünyanın bir yansıması olmalıdırlar. Dijital teknoloji bu sürecin tetiklenmesinde çok değerli bir vasıta olabilir.
3. Gerekli becerilerin noksanlığı – Dijital devrim siber zorbalıktan ve madde alışkanlıklarından radikalleşmeye kadar, insanların ait oldukları gruptan veya toplumdan dışlanmalarına neden olabilen çok çeşitli yöntemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Okullar, iş yerleri ve genel anlamda toplum kanalıyla bu yeni sorunlarla baş etmek üzere çocuklarla birlikte öğretmenlere ve ebeveynye yenilikçi fırsatlar ve pedagojik kaynaklar sunulmalıdır.
4. Sınırlı kaynaklar – Yeni sorunlar yeni ve çoğu kez pahalı çözümler gerektirebilir; ancak Şekil 5'in (1 No.lu Boyut) 4. adımında belirtildiği gibi, rasyonel düşünce bazen maliyetleri düşürebilir. Bununla birlikte, internetin toplumda kullanılmaya başlanmasının üzerinden çeyrek asır geçmesine rağmen, hiçbir ülke, ayrı ayrı geliştirdiği bölük pörçük çözümleri aşıp, bütün vatandaşlarına dijital vatandaşlık yetkinliklerinin tüm unsurlarını geliştirme fırsatı sunacak, kanıta dayalı, sistemik bir değişikliği gerçekleştirmiş gözükmemektedir.
5. Yapılan düzenlemenin uygun olmaması– Bu, yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan çıktı tarzı bir süreçtir. Adil erişim ve dahil edicilik, sözleşme ve antlaşmalarda bir ideal olarak yer almak yerine, tüm vatandaşlar için temel bir hak olarak ana akım yaklaşımlara dahil edilmedikçe, mühendislerimiz, kent plancılarımız ve diğerleri, sosyal ve kültürel yapılarımızı “dahil ediciliği planın bir parçası” olarak kabul eden bir kavrama göre şekillendirmek için gerekli vasıtalarından ve kamu iradesinden mahrum olacaklardır.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

Bir dahil edicilik matrisi oluşturun: Sınıfınızla birlikte, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> adresindeki Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG)bakın.

1. Hangi SDG'lerin erişim ve dahil edicilikle ilgili olduğunu belirleyin.
2. Küçük gruplarla çalışarak, öğrencilerinizden bu hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını irdelemeye yönelik bir çevrim içi kontrol listesi hazırlamalarını ve okulun tümünden bilgi toplamalarını isteyin.
3. Öğrencilerin bulgularını okuldaki diğer sınıflarla paylaşın ve bu faaliyetin nasıl bir etki yarattığını vurgulayın. Bu, öğrenciler için vatandaşlığın değerini vurgulayacaktır.

14. UNESCO (2005), Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All [Dahil Edicilik Kılavuzu: Herkes için Eğitime Erişimin Sağlanması], UNESCO, Paris, <http://unesdoc.unesco.org/imag-es/0014/001402/140224e.pdf> adresinden ulaşılabilir.

■ **Sosyal medya platformlarında araştırma:** Sınıfınızla bir sosyal medya platformuna göz atın ve burada trend haline gelmiş bir konu bulun. Öğrencilerden bu bilgiye kimlerin erişebilip erişemediğini tartışmalarını isteyin. Söz konusu erişimin sağlanmasının ve sağlanmamasının pozitif bir etkisi mi, negatif bir etkisi mi olduğunu sorgulayın?

■ **Dahil edicilikle ilgili bir video oluşturmak üzere yerel hizmet sağlayıcılarıyla mülakat yapın:** Yukarıdaki, sınıf çalışması için faaliyetler kapsamında 1 No.lu Faaliyeti yerel topluluğa dönük olarak da yapabilirsiniz. Sınıfta yapılacak bir görüşmeden sonra:

1. Öğrencilerinizin araştırma yaptığı SDG alanlarından topluluk seviyesinde hangi şahsın, servisin veya kuruluşun sorumlu olması gerektiğine karar verin;
2. Öğrencilerinizin bu şahıslardan birine okulunuzda VoIP (İnternet Üzerinden Ses Protokolü) üzerinden veya söz konusu yerel temsilcilerden birinin bürosunda yapılabilecek bir mülakat için bir mektup veya e-mail hazırlayıp göndermelerini sağlayın;
3. Öğrencilerin, kontrol listelerine/matrislerine bağlı olarak önceden mülakat sorularını belirlemelerine yardımcı olun;
4. Mülakatları (mobil cihazlar veya tablet üzerinden) kaydetmeden önce, öğrencilerle birlikte mülakat yapılan her şahsın önceden imzalaması gereken izin talep formlarını hazırlayın.

■ Oluşturulan video film, dahil ediciliği desteklemek için yapılabilecek iyileştirmeler konusunda okulda ve toplumda farkındalığı artırmak üzere internete yüklenebilir.

■ **Yeni platformlarda araştırma yapılması:** Öğrencilerinizden çeşitli gazetelerdeki başlıca haber manşetlerini karşılaştırmalarını isteyin. Öğrencilerinizden hedef okuyucu kitlesini ve gazeteyi kimin yayınladığını belirlemelerini isteyin. Daha sonra da varsa, hangi grupların dahil edilmediğini belirlemelerini isteyin. Bu gruplar içeriğe erişim sağlayabilmekte midirler? Bu gruplar tartışmaya dahil edilmiş midirler? Bu hataya nasıl bir çare bulunabilir?

■ **Analogla dijitalin karşılaştırılması:** Sınıfı iki gruba ayırın ve her iki gruptan da aynı konu üzerinde araştırma yapmalarını isteyin. Gruplardan biri yalnızca okul kütüphanesindeki kitapları diğer grup ise yalnızca interneti ve dijital kaynakları kullansın. Sonuçları ve alınan dersleri karşılaştırın. Kaynaklara erişim bakımından internete erişimi olmayan öğrenciler ne ölçüde dezavantajlıdır? Hem çevrim içi olarak hem de internet dışında bilgi bulmak için ne tür beceriler gereklidir? Kitaplarda bulunan bilgilerle internetten elde edilen bilgiler arasında kalite farkı var mıdır?

İYİ UYGULAMALAR/DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMAK

■ **Dahil edicilik girişimlerinin yerel seviyede değerlendirilmesi:** Öğrencilerinizle:

1. topluluğunuzda dijital erişimi ve dahil ediciliği sağlamaya çalışan yerel kuruluşların bir listesini yapın;
2. şimdi de, bu kuruluşların etkisinin nasıl iyileştirilebileceğini görmek üzere öğrencilerinizin iki veya üç SWOT (Güçlü Yanlar, Zayıf Yanlar, Fırsatlar, Tehditler) analizi hazırlayıp uygulamalarına yardımcı olacak bir çevrim içi araç seçin. Örneğin <https://www.mindtools.com/amtbj63/swot-analysis> adresinde bu amaca yönelik pek çok faydalı çevrim içi araç mevcuttur;
3. elde ettiğiniz sonuçları söz konusu kuruluşlarla paylaşın ve bu sonuçları paylaşmak için izinlerini alın. İzin alamadığınız takdirde sonuçları anonim hale de getirebilirsiniz;

4. bulgularınızı temas halinde olduğunuz diğer okul, uzman veya topluluklarla paylaşınız. Bulgularınız benzer diğer projelere ilham verebilir.

— Böylece, herkes için daha iyi bir toplum yaratılmasına yol açabilecek, devam etmekte olan bir değerlendirme projesinde, bir dijital vatandaş olarak önemli bir rol oynamaktasınız.

İLAVE BİLGİ

— Avrupa Konseyinin İnternet Okuryazarlığı El Kitabında: (<https://go.coe.int/Ry690>), bu bilgi notuyla ilgili materyaller bulunmaktadır. Lütfen bakınız: ILH (İnternet Okuryazarlığı El Kitabı) 1 No.lu Bilgi notu, "İnternete bağlanma"; 10 No.lu Bilgi notu, "Bilgiyi ararken" ve 11 No.lu Bilgi notu, "İnternette kaliteli bilgileri bulma".

— Avrupa Konseyinin <https://go.coe.int/XxSD1> adresinde, sosyal dahil edicilikle ilgili gençlik bakış açısı üzerine malzemeler bulunmaktadır.

— UNESCO'nun <https://bit.ly/25CrQ7e> adresinde yer alan, "Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All" (2005) [Dahil edicilikle ilgili Kılavuz İlkeler: Herkesin Eğitime Erişimini Sağlamak] yayınında erişim ve dahil edicilikle ilgili bazı ilgi çekici içgörüler yer almaktadır.

— Web İçeriğine Erişim Kılavuz İlkeleri (WCAG), internet uluslararası standartlar kuruluşu olan World Wide Web Konsorsiyum'un (W3C) Web Erişim Girişimi (WAI) tarafından yayınlanan bir dizi web erişim kılavuz ilkelerinin bir parçasıdır. Bunlar, esas itibarıyla engelli konumunda olan insanlar için – ancak aynı zamanda cep telefonları gibi çok sınırlı araçlar dahil olmak üzere, tüm kullanıcı unsurlar için içeriğin nasıl erişilebilir hale getirilebileceğini açıklayan bir dizi kılavuz ilkedir. İnternet içeriğiyle ilgili erişilebilirlik kılavuz ilkeleri <http://www.w3.org/TR/WCAG21/> "www.w3.org/TR/WCAG21/" adresinde bulunabilir.

— Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede insan haklarının engellilik bağlamında ne anlama geldiği açıklanır. Sözleşmeyle engellilerin hakları ve insanlık onuru korunur. Sözleşme <http://bit.ly/37jO0zU> adresinde çeşitli dillerde ve işaret dilinde mevcut olup sözleşmenin aynı zamanda kolay okunabilen bir versiyonu da bulunmaktadır.

— Avrupa Konseyinin <http://www.coe.int/en/web/disability> adresinde engellilerin farkındalığını artırmaya yönelik çeşitli yayınlar ve kaynaklar yer almaktadır.

— Broadband Commission [Genişbant Komisyonu], Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG) ulaşmak ve dijital yoksulluğa neden olan mevcut çifte standartları ortadan kaldırmak üzere UNESCO ile birlikte kurulmuş çok sektörlü bir gruptur. Komisyon Birleşik Krallıkta özel yaşamın korunmasına yönelik yaşa uygun bir tasarım kodunu yaygınlaştırmaktadır. Bu veri kodu, çocukların çevrim içi mevcudiyetini, çocuk haklarını, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer aldığı şekliyle kolaylaştıracak bir çevrim içi hizmet halini alacaktır: Bakınız www.broadbandcommission.org.

— Google for Education [Eğitim için Google] öğretmenlere öğrenme ve inovasyon eğitimi için yardımcı olmaya yönelik bulut tabanlı bir araçlar grubudur: https://edu.google.com/intl/tr/?modal_active=None.

— Erişilebilirlikle ilgili araçlar – İnternete herkesin erişim sağlayıp kullanabilmesine yönelik Google araçları: <https://www.google.com/intl/tr/accessibility/>.

2. BOYUT ÖĞRENME VE YARATICILIK

” Zekanın gerçek göstergesi bilgi değil hayal gücüdür.

Albert Einstein

21. YÜZYILDA ÖĞRENMEDEN NEYİ ANLIYORUZ?

Internet vatandaşların yaşamlarının her safhasında yeni şeyler öğrenebilmeleri için heyecan verici yeni fırsatlar sunmasının yanı sıra, bilgi dönüşüm hızını da çok büyük oranda artırmıştır. 1900’da insan bilgisinin yaklaşık her yüzyılda iki katına çıktığı tahmin edilmişti (buna Bilgi Katlanma Eğrisi deniyor), oysa bugün insan bilgisi ortalama olarak her 13 ayda bir iki katına çıkmaktadır. IBM’in tahminlerine göre nesnelerin interneti bilginin her 12 saatte bir iki katına çıkmasına neden olacaktır.¹⁵

Hayatınızın geri kalan bölümünde ihtiyaç duyacağınız bilgileri okulda öğrenmeniz artık mümkün değilse, dijital teknolojinin yaşam tarzımıza getirdiği süratli değişimi dikkate aldığınızda, nasıl öğreneceğiniz neyi öğreneceğinizden daha önemli hale gelmektedir. Dijital teknoloji, geleneksel yöntemlerle, tebeşirle ve konuşarak bilgi aktarımının yerine, web sitelerini, e-postayı, sohbet odalarını, video konferansı webinarları, uygulamaları, robotları, insansız hava araçlarını, sanal gerçekliği ve daha fazlasını dahil edip birleştirmek suretiyle, interaktif bilgi ve iletişim araçlarını devreye sokarak, öğrenmeye ve bilgiye erişimi destekleyen araçları da platformları da değişime uğratmıştır. Basılı kitapların yerini e-kitaplar, ansiklopedilerin yerini Vikipedi ve benzerleri almaktadır.

Mobil öğrenme, sosyal medya ve çevrim içi oyunlar bilginin geliştirilmesini ve belirli becerileri öğretmenlerin elinden alarak öğrencilerin eline yerleştirmektedir. Uzaktan öğrenme fırsatları (örneğin çok geniş kapsamlı çevrim içi açık kurslar (MOOC’LAR) vatandaşların yeni mesleki yetkinlikler elde etmelerinin önündeki eskiden var olan sosyal ve fiziksel engelleri ortadan kaldırmaktadır. Kısım de öğrenme araçlarına erişimin iyileştirilmesi sayesinde, yüz yıl öncesinin %25’ine karşılık, günümüzde tek bir cümle okuyamayan veya yazamayanların oranı dünya nüfusunun yalnızca %10’u kadardır.¹⁶

MÜFREDAT PROGRAMININ YENİDEN ŞEKİLLENDİRİLMESİ, ÖĞRENME YAKLAŞIMLARININ GÜNCELLENMESİ

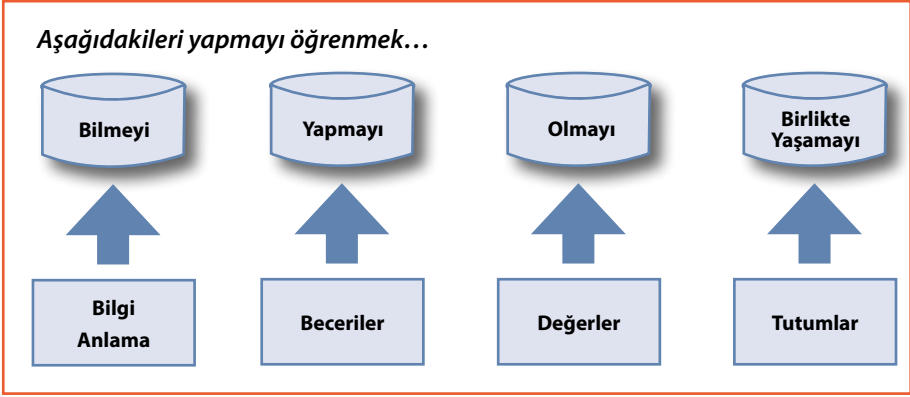
Öğrencilerin önündeki, sürekli aşırı bilgi yüklemesi sonucunda giderek artan, doğruyu yanlıştan ayırma güçlüğünün yanı sıra (Bakınız: “Medya ve Bilgi Okuryazarlığı” başlıklı 3 No.lu Bilgi Notu), bu yeni öğrenme yöntemleri ve bilginin çok süratli değişimi ile birlikte, neyi ne zaman öğrendiğimizle ilgili büyük değişiklikler de meydana gelmiştir. 1990’lı yıllarda Avrupa Komisyonu Eski Başkanı Jacques Delors gençleri giderek dijitalleşen dünyanın sunduğu güçlüklerle hazırlamak üzere eğitimin dört temel sütun etrafında yeniden yapılandırılmasını önermişti. Bu dört temel sütun: öğrenmek için öğrenme, yapmak için öğrenme, olmak için öğrenme ve birlikte yaşamak için öğrenmedir.¹⁷ Bu yaklaşım Delors’dan önce de Delors’dan bu yana da farklı eğitimciler tarafından dile getirilmiş olup, internet herhangi bir yerde ve herhangi bir zaman öğrenmeyi güçlü bir gerçekliğe dönüştüren – ancak geleneksel eğitim sistemlerine entegre edilmek yerine, genellikle bu sistemlerle yan yana olmak üzere, – çok çeşitli araç ve platformlar sunmaktadır. Avrupa Konseyinin “kelebek” çerçevesinin dört yetkinlik alanı bu dört temel sütun altında yatan yetkinliklerdir (Şekil 7).

15. Schilling D. R. (2013), Knowledge Doubling Every 12 Months, Soon to be Every 12 Hours [12 ayda bir ikiye katlanan bilgi kısa süre sonra 12 saatte bir ikiye katlanacaktır] , Industry tap : <https://bit.ly/3iHseVr> adresinden ulaşılabilir.

16. www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/images/ild-2016-infographic.jpg.

17. Delors J. et al. (1996), Learning: the treasure within [Öğrenme: içimizdeki hazine], UNESCO, Paris.

Şekil 7: Dijital Yetkinlik Modeli Temelinin Üzerinde Yükselen, Eğitimin Dört Temel Sütunu

Çok yakın zamanda, Avrupa Komisyonunun İleriye Yönelik Teknoloji Araştırmaları Enstitüsü (IPTS), okullar geleceğin vatandaşlarının gerçek ihtiyaçlarına cevap verecekse, müfredatın beş ana kavram üzerine inşa edilmesi gerektiğini öne sürdü: bilgi, iletişim, yaratıcılık, problem çözme ve sorumluluk. Okul müfredatı etrafındaki tartışmalar şiddetlenirken, bir başka ezber bozan paydaş pek dikkat çekmeden sahneye çıkmıştır: teknoloji. Teknoloji bir şekilde, anaokuluna gitmeye başladıklarında interneti gayet güzel kullanmaya başlamış olan ve ilerideki yaşamları üzerinde büyük bir etki yaratacak şekilde önemli gelişim evrelerini atlayan küçük çocuklarımızın ellerine ulaştı.

Çocuklar ve gençler çevrim içi gerçeklikle internet dışı gerçekliğin arasındaki flu çizgi üzerinde el yordamıyla ilerler, tabletleri veya cep telefonları üzerinden edindikleri dostlukları ve anlaşmazlıkları sınıfa, okul bahçesindeki korku ve fantezilerini de gece yataklarına getirirken, “olmayı öğrenmek” ve “birlikte yaşamayı” (yani değerler ve tutumlar) öğrenmek giderek daha gerekli hale gelmektedir. Ve “kendinin farkında olmak” ve “ilişki yönetimi” gibi “duygusal zeka” yetkinliklerinin örgün eğitimde ortaya çıktığını giderek görmeye başlıyoruz. Skalanın öteki ucunda ise, kodlamayı öğrenen çocukların teknolojinin yaşamlarındaki yerini ve sınırlarını daha iyi anladıklarını görüyoruz. Bu da kodlamayı 21. Yüzyılın dijital vatandaşları için bir olmazsa olmaz olarak öne çıkarmıştır.

YARATICILIK NEREDE DEVREYE GİRİYOR?

İster okulda ister arkadaşlarla birlikte veya çevrim içi ya da internet dışındaki topluluklarda olsun, aktif vatandaş olmak, yeni fikirleri ortaya atabilen, görüş oluşturabilen ve herhangi bir tartışmaya özgün bir bakış açısı getirebilen katılımcı bir vatandaş olma anlamına gelir. Bu da, veri kaynaklarının analiz edilmesinden, bilginin tasnif edilmesine, bilgi üzerinde düşünülmesine ve bilginin yorumlanmasına kadar bir dizi yüksek bilişsel beceriye hakim olunmasını gerektirir. Bütün bunlar bilginin aktarılmasından çok araştırmaya dayalı öğrenme ve deneyimleme ile geliştirilen yüksek düzey bilişsel becerilerdir. Bunlar, problem çözmenin temel unsurlarından olan belirli bir yaratıcılık düzeyine bağlıdır. Aynı zamanda gençlerin kendilerini

anlaşılır ve tutarlı bir biçimde ifade etmelerine ve ötekilerin düşüncelerini dinleme kapasitelerine de bağlıdır.

■ Ancak yaratıcılığı, kendi kendini ifade etmeyi ve deneyimlerle öğrenmeyi, öğrenmeyi standart ana akım bir müfredat üzerinden tanımlayan ve öğrencilerin kendi belirledikleri hedefler yerine, harici hedeflere ulaşmalarını gerekli kılan kapalı değerlendirme modelleriyle nasıl destekleyebiliriz? Yaratıcılık ve anlamlı sanatsal ifade sosyal ilerlemenin daima önemli itici güçleri olmuştur; ancak bilgisayarın faresini şöyle bir tıklatmayla veya ekranı parmak ucuyla çevirivermeyle sonsuz bir eğlence paleti 7/24 parmaklarının ucunda olan çocukları, hayal güçlerini kullanmaya nasıl teşvik edebiliriz?

NASIL İŞLİYOR?

■ Öğrenme ve yaratıcılık özünde birbiriyle bağlantılıdır. Yaratıcılık gibi tüm öğrenme süreci de, öğrencinin bilgi, düşünce, duygu ve/veya duyu alıp bunları düşünceden bireysel veya ortak eyleme kadar uzanan bir süreçten geçirmesiyle başlar. Yaratıcılıkta olduğu gibi, en etkili sonuçların elde edilmesi için öğrencinin motive edilmiş olması, zaman, mekan, baskı veya korku ile sınırlanmaması gerekir. Oyun yoluyla ve bağımsız, teknoloji temelli eğitim genelde bu koşulları karşılamaktadır ve o nedenle de olumlu sonuçlar verebilir. Öğrenenler yakın hedeflerine ulaşabildiklerinde, daha iddialı hedefler koymak ve ileriye yönelik öğrenme için kendi yollarını çizmede daha çok cesaretlenirler.

■ Avrupa Komisyonunun Ortak Araştırma Merkezi (JRC) “nasıl öğrenileceğini öğrenmeyi”, “öğrenmeyi sürdürme ve öğrenmede ısrarcı olma, gerek bireysel olarak gerekse gruplar halinde, zamanı ve bilgiyi etkili bir biçimde yönetmek de dahil olmak üzere, kendi öğrenme sürecini organize etme” yeteneği olarak tarif etmektedir¹⁸. Bugünlerde gerek eğitimciler gerekse politika üretenler nasıl öğrenileceğini öğrenmeyi bilgi toplumunda başarılı olmak için bir temel beceri olarak görmektedirler. Nasıl öğrenileceğini öğrenme yaşam boyu öğrenmenin çok önemli bir yapı taşı olup, öğrencinin kendi davranışıyla, yani öğrenmeye karşı tutumu ve yükümlülüğüyle belirlenir. O nedenle de öğrenme bütün çocuklar için olumlu bir deneyim haline gelmelidir. Nasıl öğrenileceğini öğrenme yeteneğinin değerlendirilmesi, hem bilişsel hem de psikolojik ve sosyo-kültürel bakış açılarının dikkate alınması gerektiğinden güç bir iştir.

EĞİTİM VE VATANDAŞLIK AÇISINDAN DEĞERİ

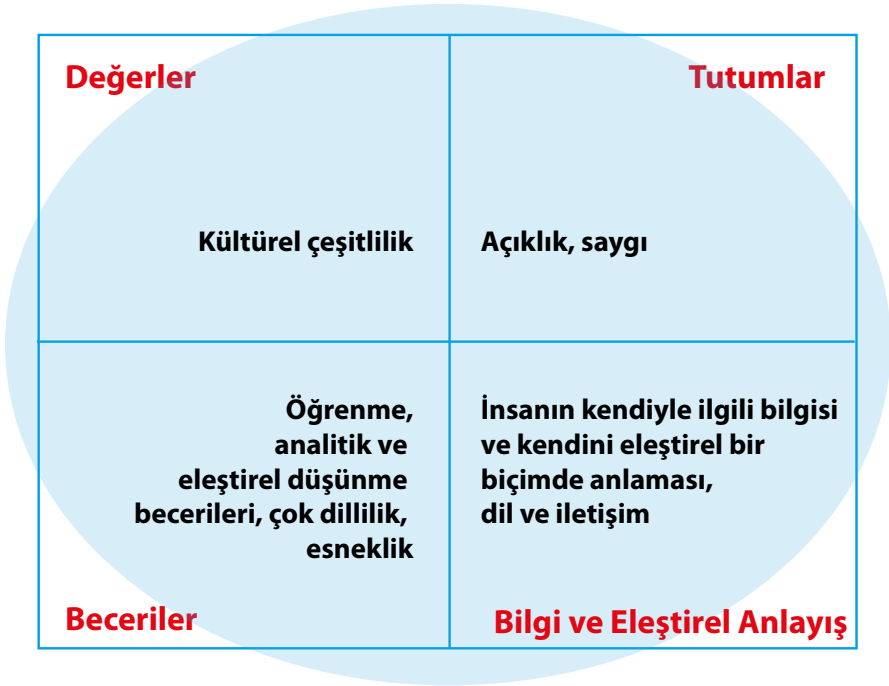
■ Öğrenmenin dünya ile ilgili bilgiye ve dünyanın eleştirel bir bakışla anlaşılmasına yaptığı önemli katkının yanı sıra, çocuklar destekleyici bir ortamda yeterli çerçevesi oluşturulmuş eğitim faaliyetlerinde başarı ve/veya başarısızlıkla karşılaştıklarında,

18. Hoskins B. ve Fredriksson U. (2008), *Learning to learn: What is it and can it be measured* [Nasıl öğrenileceğini öğrenme: Nedir ve ölçülebilir mi?] Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi, Commission, <http://www.jrc.ec.europa.eu> adresinden ulaşılabilir.

kendilerini, niteliklerini ve sınırlarını daha iyi anlayabilmektedirler. Örneğin planlama ve bir şeyleri inşa etme faaliyetleri yöntemiyle proje ve model oluşturma şeklinde iş birliğine dayalı öğrenme, çok genç öğrenenler için özellikle değerlidir. Malzemeleri paylaşarak, fikirler üzerinde tartışarak ve ekipmanı sırayla kullanarak adalet, eşitlik ve başkalarına ve başkalarının fikirlerine saygı gibi demokratik değerleri uygulamaktadırlar.

■ Hızla değişen dünyamızın giderek artan karmaşıklığı ve öngörülemezliği içinde yaratıcılık vatandaşlara yeni ortamlara adapte olmada, ortaya çıkan sosyal ihtiyaçlara cevap vermede ve teknolojinin ortaya çıkardığı pek çok soruna çözüm bulmada yardımcı olur. O nedenle yaratıcılık iş sahası yaratır, ekonomik büyümeyi tetikler ve toplumu insan kaynağı potansiyelini maksimize etmeye zorlar. 1960'lı yıllardan beri yaratıcılığın ölçülenmesinde altın standart olan Torrance Yaratıcı Düşünce Testi, çocukluk dönemindeki yaratıcılığın, yaşam boyu yaratıcılık açısından, çocuklukta Zeka Katsayısına nazaran üç kat daha güçlü bir korelasyon oluşturduğunu göstermiştir.¹⁹

Şekil 8: Öğrenme ve Yaratıcılık– Temel Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

19. Runco M. A., Millar G., Acar S. ve Cramond B. (2010), "Torrance Tests of Creative Thinking as Predictors of Personal and Public Achievement: A Fifty-Year Follow-Up" [Kişisel ve Kamusal Başarının Göstergeleri olarak Torrance Yaratıcı Düşünce Testleri: Elli Yıllık bir İzleme], Creativity Research Journal, 22 (4). DOI: 10.1080/10400419.2010.523393.

2 NO.LU BİLGİ NOTU ÖĞRENME VE YARATICILIK

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

Çocuğun yaşamında ilk beş yıl kritik bir dönemdir. Bu dönemde nöroplastisite, yani beynin “mimarisi” ve işleyişi tanımlanır. Bu erken yaşlar o nedenle bireyin sadece nasıl öğrendiği üzerinde değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal esenliği üzerinde de doğrudan etki yapacaktır. Pek çok ebeveynin ev dışında çalıştığı günümüz dünyasında, bütün çocukların öğrenme ve yaratıcılıklarını geliştirme konusunda eşit fırsatlara sahip olması isteniyorsa, herkese eşit ve adil çocuk bakımı tesislerinin sağlanması toplum için büyük bir sınamadır.

İkinci etik konu da erken çocukluk döneminde teknolojinin bir biçimde kullanılmasıyla ilgilidir. Birleşik Krallık'ta OFCOM gibi inanılır bir kaynağa göre Avrupa'da çocukların çoğu 2 yaşından önce çevrim içi konumda olabilmekte, Birleşik Krallık'ta ise 3 ila 4 yaşındaki çocuklar günün 71 dakikasını çevrim içi ortamda geçirmektedir. Fiziksel aktivitenin, araştırarak keşfetmenin ve oyun yoluyla öğrenmenin çocuğun bedenini, zihnini ve sosyal-duygusal yeteneklerine şekil vermesi gereken bir yaş dönemi olan 5 yaşın altındaki çocukların en sevdikleri ikinci eğlence YouTube videolarını seyretmektir. Bu yaşlarda yoğun teknoloji kullanımının beynin gelişimi üzerindeki etkisi nedir ve bunun çocuklarının geleceği ve yaratıcılık kapasitesi ile ilgili olası sonuçları konusunda iyi niyetli ebeveyni nasıl bilinçlendirebiliriz?

Okullarımız, öğretmenlerimiz ve öğrenme materyallerimiz teknolojik çağ için nasıl bir donanıma sahiptir? Dijital teknolojinin sunduğu öğrenme fırsatlarını içeren hazine sandığı, eğitim sistemlerimizin buna adapte olamaması veya yavaş adapte olması nedeniyle yavaş yavaş bir Pandora'nın kutusuna mı dönüşmektedir?

UNCRC'ye göre çocuklar en erken bir yaştan itibaren, temel bir hak olan, kendi bireysel ihtiyaçlarına cevap verecek eşitlikçi eğitim fırsatlarına erişim hakkına sahip olmalıdırlar, ancak bu halen önümüzde büyük bir etik sorun olarak durmaktadır. Makul bütçeli, çocuk merkezli eğitim her vatandaşın ve nihayetinde toplumun geleceğini şekillendirmede büyük bir rol oynar.

Yaratıcılık bunalımı: ABD'de ve diğer yerlerdeki standardize edilmiş test sonuçları araştırmacıların toplumun “giderek sözel veya duygusal olarak kendisini daha az ifade eden veya daha az duyarlı olan, kinestetik ve işitsel olarak daha az tepki veren ve daha az empati gösteren, daha esprisiz, daha az hayal gücüne sahip, düşünceleri daha az hayalinde canlandırabilen, olayları daha az başka açılardan görebilen, daha az gelenekselin dışına çıkan, görünürde birbiriyle alakalı olmayan şeyler arasında daha az ilişki kurabilen, bilgileri daha az sentezleyebilen ve daha az fantezi kuran veya gelecek yönelimli bir topluma dönüştüğünden” endişe etmelerine neden olmaktadır²⁰. Yaratıcılığa uygun zemin hazırlamak için toplum olarak yeterli girişimlerde bulunuyor muyuz, bu kadar çok eğlence önümüze bir bilgisayar faresini tıklama mesafesinde sunulduğunda, giderek artan bir kültür tüketiciliğinin etkisine karşı koymak için ne yapabiliriz?

20. Powers J. (2015), “The Creativity Crisis and what you can do about it” [Yaratıcılık Bunalımı ve bu konuda yapabileceğiniz], Psychology Today, bit.ly/2wmuClT adresinden ulaşılabilir.

■ Çevrim içi dünyanın kes-yapıştır-kopyala-indir doğası, yaratıcıların geçim kaynağını kolayca örseleyebilir, o nedenle de çocuklarla erken yaştan itibaren telif hakkı konularını ele almak önemlidir. Yalnızca mevcut telif hakkı modellerine bel bağlamak yerine kullanıcılara sevdikleri sanatçıları destekleyebilecekleri, açık kaynak/lisanslamaya dayalı ve kitle fonlamasıyla doğrudan ve gönüllü katkılarla, çevrim içi bağış platformlarıyla veya blok zinciri yöntemiyle sağlanan sanatsal ve dijital içerik sunulması gibi yeni iş modelleri araştırılmalıdır.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

■ [Imagination.org](http://imagination.org/inventors-challenge/) 9 yaşındaki bir Amerikalı çocuğun bir “kartondan alışveriş pasajı” oluşturmasının ilham verdiği yeni bir girişimdir. Bu çocuğun ve Mucitler Yarışmasını kazananların öyküsü her yıl yayınlanan bir raporda (<http://imagination.org/inventors-challenge/>) yer almaktadır. Raporda çocukların kendi karton veya diğer türden yapılarını yaratmalarına yönelik pek çok fikir sunulmaktadır. Dünyanın dört bir yanındaki okullar, gönüllülerin başını çektiği kendi “Hayal gücü Bölümlerini” yaratabilirler veya öğrenciler bu girişime bağımsız icatlarıyla katılarak yaratıcı becerilerini test edebilirler.

■ The Web We Want [Bizim İsteddiğimiz İnternet] (www.webwewant.eu adresinde on iki dilde mevcuttur), gençler tarafından tasarlanan ve müfredatın diğer bölümlerine de entegre edilebilmesini mümkün kılan bir öğretmen el kitabıyla desteklenen bir dizi faaliyettir:

- ▶ Bölüm 2.2’de sınıfla, küçük gruplarla ve bireysel olarak gerçekleştirilebilecek, yaratıcı çevrim içi gazetecilik faaliyetleri anlatılmaktadır.
- ▶ 6. Bölümde “İçinizdeki Sanatçı” adlı uygulamada, gençlerin çevrim içi uygulamalarını değerlendirebilecekleri bir kontrol listesi ile birlikte telif hakları konusu daha yakından incelenmektedir.

■ 2 ve 3 yaşındakilere öğretme bölümünde (<https://teaching2and3yearolds.com/activities/>), matematikten resim yapmaya, yemek pişirmekten müziğe kadar çok çeşitli alanlarda çocuklar için ilkokulun sonuna kadar fikirler ve yaratıcı faaliyetler sunulur. Bu bölümde aynı zamanda araştırıp keşfetmeye dayalı bağımsız öğrenmeyi destekleyen, sınıf ve oyun odası düzenlemeleri ve yönetimiyle ilgili ipuçları verilmektedir.

■ Öğrencilerinizden “günümüzde ve geçmişte yaratıcılık” konulu kısa bir araştırma projesi yapmalarını isteyin. 1950’lerin ve 60’ların çocuklarının gazete ve dergilerde çıkan yazılarıyla bugünün çocuklarının çevrim içi bloglarında veya vloglarında yer alan ifadelerini karşılaştırmalarını sağlayın. Aynı yaratıcılık duygusu mevcut mudur? Yaratıcılık kullandığımız medya nedeniyle mi yoksa içinde yaşadığımız dönem nedeniyle mi değişmektedir?

İYİ UYGULAMALAR/DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMAK

— Öğrenmeyi vatandaşlıkla ilişkilendirmek – Öğrencilerinize eğitimle vatandaşlığı birleştirmiş bazı düşünce önderlerinin listesini verin: örnekler arasında Aristo, Sokrat, Rousseau, Leonardo da Vinci, Einstein, Gandi ve Sugata Mitra da yer almaktadır ancak gençler süratle kendi listelerini de oluşturacaklardır. Öğrencilerinizi okuldaki diğer öğrencilerle veya daha uzaktaki arkadaşlarıyla paylaşacakları, bulgularıyla ilgili küçük bir sınav oluşturmaya teşvik edin.

— Öğrencilerinizle Avrupa Konseyinin yetenekler kelebeğini paylaşın (bu yayının giriş kısmında yer alan). Tarihin belirli bir döneminde yaşayan ünlü bir düşünce önderinin dijital vatandaşlık yetkinlerine dair kendi projelerini yaratıp sunmak üzere söz konusu yetenekler kelebeğindeki dört alanlı modeli kullanmalarını sağlayın.

— Öğrencilerinizle düzenli aralıklarla örneğin: “Bütün okullar kapatılsaydı, nerede eğitim alırdınız?” sorusu gibi, hep var olacağını varsaydıkları bir konuda tartışma başlatın. Bu hem hayal güçlerini canlandıracak hem de onları geleneklerin ve milli kurumların amaçları ve değeri konusunda da filen düşünmeye sevk edecektir.

— Öğrencilere oyuncuların başka bir dünya yaratarak bu dünyada yaşadıkları Minecraft gibi bir çevrim içi oyun oynayıp oynamadıklarını sorun. Söz konusu çevrim içi dünyada yaşayabilmek için oyuncuların uymaları gereken bütün farklı kuralları belirlemelerini isteyin. Oyuncuların ne tür araçlar kullandıklarını ve oyun dünyasında farklı şeyler öğrenip öğrenmediklerini göz önüne alın. Daha sonra da oyuncuların varlıklarını sürdürmek için ne derece yaratıcı olmaları gerektiğini ve yaratıcılığın çevrim içi dünyanın ve çevrim içi oyunların sürdürülmesini nasıl sağladığını ele alın.

İLAVE BİLGİ

— Avrupa Konseyinin Internet literacy handbook [İnternet Okuryazarlık El kitabı] adlı belgesinde bu bilgi notuyla ilgili materyaller mevcuttur; bakınız ILH [İnternet Okuryazarlık El kitabı], 12 No.lu Bilgi notu “Uzaktan Öğrenme ve MOOC’lar [çok geniş kapsamlı çevrim içi açık kurslar] ; 14 No.lu Bilgi notu, “İnternette videolar, müzik ve görüntüler”; 15 No.lu Bilgi notu, “Yaratıcılık”; 16 No.lu Bilgi notu, “Oyunlar”; 24 No.lu Bilgi notu, “Yapay zeka, otomasyon ve ezber bozan teknolojiler” ve 25 No.lu Bilgi notu, “Sanal ve artırılmış gerçeklik”.

— UNICEF, UNDP DSÖ ve Dünya Bankası gibi dünya çapında başlıca kuruluşlarca desteklenen Facts for Life www.factsforlifeglobal.org/03/development.html küresel web sitesinde, çocuk gelişimi sayfalarıyla ilgili kapsamlı kontrol listesine ve öğrenme ve yaratıcılığı etkileyecek unsurlara göz atın.

■ www.hoddereducation.co.uk adresindeki Hodder Education’da, [Hodder Eğitim] değişik öğrenme türlerine (örneğin flipped learning [ters yüz eğitim]) ilişkin ilginç bakış açılarının yanı sıra farklı okul seviyeleri için tüm derslerle ilgili öğrenme araçları ve platformlar yer almaktadır.

■ Khan Academy’de (www.khanacademy.org) kayıtlı kullanıcılar için çok çeşitli konularda ücretsiz çevrim içi modüller sunulmaktadır. Öğrenciler her modülde kaydettikleri ilerlemeyi izleyebilmekte ve kendi özel derslerini oluşturmak için modülleri istedikleri gibi düzenleyebilmektedirler.

■ Avrupa Komisyonu yayını The European Digital Competence Framework for Citizens [Vatandaşlar için Avrupa Dijital Yetkinlik Çerçevesi] adlı belgede (<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=15688&langId=en>) IPTS’in [İleriye Yönelik Teknoloji Araştırmaları Enstitüsü] önerdiği beş müfredat alanıyla ilgili ilave açıklamalarla birlikte, Avrupa Birliği çapındaki uygulamanın genel bir görünümü yer almaktadır.

■ Global Citizenship Education – Preparing learners for the challenges of the 21st century [Küresel Vatandaşlık Eğitimi – Öğrencileri 21. Yüzyılın sınamalarına hazırlamak] adlı belgede UNESCO’nun dijital vatandaşlık yaklaşımı özetlenmekte (<http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002277/227729e.pdf>) ve Global Citizenship Education – Topics and learning objectives’de [Küresel Vatandaşlık Eğitimi – Konular ve öğrenme hedefleri]: (<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002329/232993e.pdf>) K1-12 başarı düzeylerinin ayrıntılı bir analizi önerilmektedir.

■ Tinkering Labs [DeneySEL Laboratuvarlar] (<http://aim.gov.in/atal-tinkering-labs.php>) çocuklara oyun oynama fırsatı sunmak üzere Hindistan’daki okullarda denenmiştir. Bu girişim çocuklarda yaratıcılığı iyileştirmekle kalmamış, laboratuvar mentorları çocuğun genel öğrenim sürecinde hayati bir rol oynamıştır. “İnovasyon istasyonları” bir otobüs içine yerleştirilebilmekte ve 32 okulu destekleyebilmektedirler.

■ Consortium for School Networking [Okullar Ağı Konsorsiyumu] okulların teknoloji ve yenilikçiliği kullanabilmelerine destek olmak üzere Teknoloji ve Engellilik Merkeziyle birlikte bir Dijital Erişim Alet Kiti oluşturmuştur: <https://cosn.org/digitalaccessibility>

■ Google Arts & Culture [Google Sanat ve Kültür] dünyanın dört bir yanından kültür miraslarına çevrim içi erişim sağlamaktadır. Kullanıcılar dünyaca ünlü müzeleri keşfederek Vincent van Gogh’un ve diğer büyük Ustaların resimlerini en küçük fırça darbesine kadar, inceleyebilmektedirler. <https://artsandculture.google.com/>.

■ Expeditions [Gezintiler] bir sanal gerçeklik aracıdır. Kullanıcılar sınıftan çıkmadan köpekbalkılarıyla birlikte yüzebilirler, uzaya çıkabilirler, müzede dolaşabilirler. Sitede yaklaşık 500 gezinti olup, diğerleri de geliştirilmektedir. <https://edu.google.com/expeditions/#about>.

3. BOYUT MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI

” İnsanlar bazen sanki bilgi öteki zamanlarda hiç yokmuş gibi, bilgi çağına girdiğimizi ilan ediyorlar. Bence her çağ kendi yöntemleriyle ve mevcut medyaya göre birer bilgi çağıydı.

Robert Darnton

GÜNÜMÜZDE MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI NASIL TANIMLANMAKTADIR?

■ Dijital vatandaşlık gibi, medya ve bilgi okuryazarlığı da çok çeşitli biçimlerde ve farklı terminolojilerle açıklanmıştır. İster dijital medya okuryazarlığı ister bilgi okuryazarlığı, internet okuryazarlığı veya diğer deyimleri kullanalım, ana fikir okuryazarlığın medya ve bilgi kanallarıyla anlamlı bir etkileşime girme kabiliyetini kapsamasıdır.

■ Medya, bilgi kanalları ve internetin hemen her yerde var olması dijital çağın herkesi medya kullanıcısı haline getirdiği ve dijital içeriğin, okullar dahil her yerde bulunabileceği izlenimini verebilir. Bu izlenim yanlış bir izlenim olup, okullar burada dikkate değer bir istisnadır. Geleceğin vatandaşlarının bilgiyi anlama, eleştirme ve yaratma konusunda eğitilmesinin kesinlikle hayati önem taşıdığı bir yer varsa o da okullardır. Dijital vatandaşın bulunduğu topluluğa anlamlı bir katılım sağlamak üzere sürekli eleştirel düşünceye başlaması ve bunu sürdürmesi gereken yer okullardır.

■ Son derece geniş bir yelpazeyi kapsayan mevcut medyaları eleştirel bir biçimde değerlendirmeyi, bunlar üzerinde düşünmeyi ve kullanmayı kullanıcılara öğretmenin güçlüğü nedeniyle, medya ve bilgi okuryazarlığı 21. Yüzyılda iddialı bir hedeftir. Kullanıcılar yalnızca geleneksel medya bağlamında medya okuryazarı olmakla kalmamalı, artık son derece zengin yeni teknolojilerin mevcudiyeti ve bilginin yepyeni yöntemlerle iletilmesine olanak veren uygulamaların geliştirilmiş olması bağlamında da medya okuryazarı olmalıdırlar.

■ Halen mevcut olan çok çeşitli medyalarda medya ve bilgi okuryazarlığı olmaksızın çocuklarımız gerek dijital gerekse diğer tür sorumlu vatandaşlar olarak hareket edemezler ve bunları çocuklarımıza kimin öğreteceği konusu da henüz belirlenmemiştir.

■ Genel olarak ifade etmek gerekirse, eleştirel düşünce, analiz ve değerlendirmenin eğitim alanı okullarsa, medya ve bilgi okuryazarlığının eğitim müfredatının temel taşı haline gelmesi mantıklı değil midir?

MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞININ BAZI BOYUTLARI NELERDİR?

■ Medya ve bilgi okuryazarlığı (MIL) çoğu kez birbirinden net bir biçimde ayrı üç unsuru kapsayan bir şemsiye kavramdır: bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve ICT/dijital okuryazarlık. UNESCO'nun da vurguladığı gibi MIL, bilgi toplumuna katkıda bulunulması için bireyler, topluluklar ve uluslar dahil olmak üzere paydaşları bir araya getirir.

■ MIL yalnızca bir şemsiye kavram işlevi görmemekte, aynı zamanda MIL'in farklı yönlerini eleştirel bir biçimde değerlendirmek için ilgili tüm yetkinliklerin etkili bir biçimde kullanılmasını da içermektedir.

MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI ÇOCUKLARIMIZ İÇİN NE İFADE EDECEKTİR?

■ Günümüzde çocuklar ve gençler eğlence ve vakit geçirmeye yönelik medyayı bulma ve kullanmada özellikle çok maharetlidirler. Ancak bu çocukların kaçı, aynı araçları anlamlı cevaplar bulmak, kanıta dayalı araştırma yapmak, bir tartışmayı tetiklemek veya haberleri izlemek için kullanabilmektedir?

■ Çocuklar ve gençler her türlü içerikle karşı karşıya gelmektedirler ve kuşkusuz neyin değerli, neyin değersiz olduğunu, neyin gerçek neyin gerçek olmadığını ayırt

etmelidirler. Bu ayırt etme düzmece haberlerin de ötesinde, bilgiyi işleyip yorumlamalarıyla ilgilidir.

0-8 yaş arasındaki çocukların mevcut ve yeni gelişen iletişim teknolojilerini öğrenme potansiyellerini anlamaya yönelik araştırmalar devam etmektedir. DigiLitEY projesi özellikle de “erken yaşlar yaşam boyu okuryazarlık için çok önemli bir temel sağlar, o nedenle genç vatandaşlarımızı dijital medyaya bir dönemde gerekli beceri ve bilgilerle donatmak için tüm ülkelerde erken eğitim politikalarının ve uygulamalarının yerleştirilmesini sağlamak önem taşımaktadır” önermesine dayalıdır. 0-8 yaş arasındaki çocuklar ve dijital teknolojiyle ilgili DigiLitEY ve Ortak Araştırma Komisyonu gibi girişimlerin yakın gelecekte medya ve bilgi teknolojisi ile ilgili ilginç sonuçlar ve kılavuz ilkeler sağlamaları beklenmektedir.

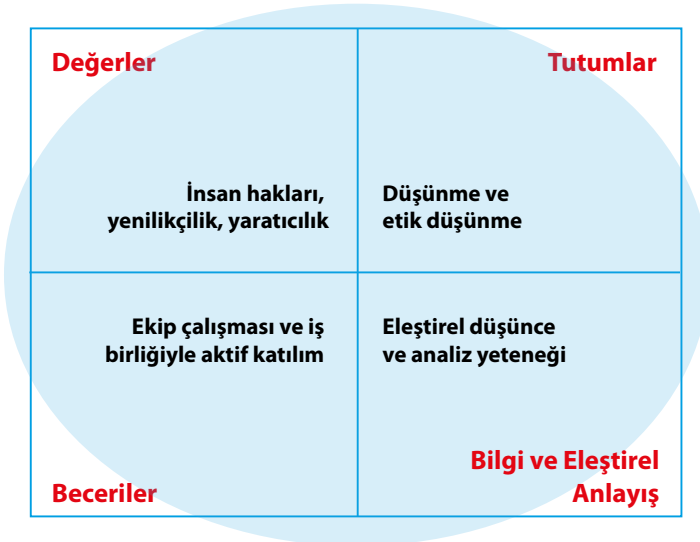
Çocuklar ister çevrim içi oyunlar oynasınlar ister bitmez tükenmez videolar izlesinler, medya içindeki riskleri ve onun ötesindeki potansiyel sonuçları anlamak çocuklarımıza önemli yararlar sağlayacaktır. Çocukların kendi başlarına bilgiyi işlemekten geçirebilmeleri, analiz edebilmeleri ve kendi kendilerine iyi kararlar verebilmeleri gerekir ve medya ve bilgi okuryazarlığı da bu becerileri geliştirmelerinde çocuklara yardımcı olabilir.

MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI İLE DİJİTAL VATANDAŞLIĞIN KARIŞTIRILMASI

Dijital vatandaşlık sıklıkla medya ve bilgi okuryazarlığıyla karıştırılmaktadır çünkü dijital vatandaşlığın nüanslarından biri de medyayı, çevrim içi teknolojiyi, araçları ve bilgiyi eleştirel bir biçimde değerlendirme yeteneğidir. Medya ve bilgi okuryazarlığı (MIL) ise etrafımızdaki tüm medyayı nasıl (eleştirel bir biçimde) düşündüğümüzdür; dijital vatandaşlık etrafımızdaki teknolojiyle birlikte nasıl yaşadığımızla ve etkileşime girdiğimizle ilgilidir. Teknoloji gibi medya da çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilir ve tek bir biçime de girebilir.

MIL’de yalnızca bilişsel, duygusal ve sosyal yetkinlikleri temel almaktansa, medya ve bilgi okuryazarlığına Avrupa Konseyinin “kelebek” yetkinlik çerçevesinden medya ile ilgili bazı diğer yetkinlikleri uygulamak yararlı olacaktır (Şekil 9).

Şekil 9: Dahil Edicilik Sürecinin Altında Yatan Dört Adım

NASIL İŞLİYOR?

Medya ve bilgi okuryazarlığı toplumumuzda medyayı ve medyanın rolünü anlamının belkemiğini oluşturur. MIL aynı zamanda eleştirel düşünce, analiz, kendini ifade ve yaratıcılık gibi demokratik bir toplumda vatandaşlar için hepsi gerekli beceriler olan bazı temel becerileri de sağlar.

Vatandaşlar medya ve bilgiye, yazılı basından radyoya, videodan internete kadar çeşitli formatlarda erişebilir, bunları analiz edebilir, yaratabilir ve tüketebilirler. Bir arama motorunu gerektiği gibi kullanmayı öğrenmek dijital vatandaş için önemli bir beceridir ve bilgi elde edildikten sonra çevrim içi olarak farklı kaynakları arayıp karşılaştırarak eleştirel düşünce gibi çapraz becerileri uygulamak önemlidir. İlgili bilgileri eleştirel bir biçimde analiz etme, daha sonra da tasnif edip saklama dijital vatandaşların çok çeşitli konularda bilgi edinmelerinde yardımcı olur.

EĞİTİM VE VATANDAŞLIK AÇISINDAN DEĞERİ

Eleştirel düşünce vatandaşlar ve aynı zamanda problem çözebilmesi, bilgi bulabilmesi, görüş oluşturabilmesi, kaynakları değerlendirebilmesi ve daha fazlasını yapabilmesi gereken özellikle de genç öğrenenler için son derece değerlidir. Çevrim içi ortamda mevcut veri, doğru ve yanlış bilgiler dikkate alındığında MIL hayati bir beceridir.

Bir mesaj internette bir saat içinde son derece hızla yayılabilir ve yanlış bilgiler, insanlar bu bilgilerin doğru olduğuna inanıncaya kadar tekrarlanabilir. Dağıtım hızı göz önüne alındığında, yeterli MIL becerileri olanlar neyin doğru olduğunu daha iyi ayırt edebilecekler, sorular sorabilecekler ve çevrim içi ortamda yüzen bilgi karmaşası içinde cevapları arayabileceklerdir.

Arama motorları insanların çevrim içi ortamda içerik arama yöntemlerinde devrim yaratmış olup, dijital beceriler her zaman tarafsız olmayan algoritmaları anlama yeteneğini de içermelidir. Arama motorları siyasi nedenlerle ve başka nedenlerle manipüle edilmişlerdir ve kullanıcılar en üst sıralarda yer alan sonuçların yanı sıra daha alt sıralarda yer alan sonuçları da sağlıklı bir değerlendirmeye tabi tutmalıdırlar. Bilgi ve özellikle de dünya haberleri söz konusu olduğunda kilit unsur çeşitliliktir. Algoritmalar benzer olaylar karşısında daima farklı görüş açılarını da sergileyecek biçimde düzenlenmelidir.

Son olarak çocuklar ve daha geniş anlamda bütün vatandaşlar ortada bir "düzmece" haber varsa, o zaman mutlaka "gerçek" bir haberin de olduğuna inanma hatasına düşmemelidirler. Maddi bilgi olarak doğru olan haberler bile dünyanın dört bir yanında meydana gelen sonsuz olaydan sadece birini seçen haber editörlerinin filtresinden geçerek ortaya çıkmaktadır. Medya kuruluşları izleyicileri cezbetmeye çabalarken haberin "albenili", sansasyonel ve sadeleştirilmiş olması ve giderek bir "eğlendirici bilgi"ye dönüşmesi gerekmektedir. İnsanın içini ısıtan bir dayanışma ve kardeşlik öyküsü yerine haber kanalları çok çarpıcı olayları, ölümleri ve şiddet olaylarını tercih edeceklerdir. Haberin "maddi bilgiler bakımından doğru" olmasının ötesinde, sorulması gereken soru, medyanın neden felaket haberleri üzerinde odaklandığı sorusu olmalıdır. İnsanları sürekli bir can korkusu içinde bırakmaktan sağlanacak bir kazanç mı vardır? Bunlar siyasi görüşleri nasıl etkilemektedir? Normal olarak "maddi hatası" olmayan bir haber veya öykünün altında hangi ideolojik mesaj yatmaktadır?

3 NO.LU BİLGİ NOTU

MEDYA VE BİLGİ

OKURYAZARLIĞI

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

■ İnsanların bilgiye ihtiyaçları vardır ve “beyinlerimizin optimal düzeyde çalışması için bilgiye ihtiyacı olduğu” saptanmıştır²¹. Bu bilgi yanlışsa veya çarpıtılmışsa bu bizim nasıl hareket ettiğimizi ve nasıl tepki verdiğimizi büyük ölçüde etkileyebilir. Demokratik toplumlarda dürüstlük ve karakter bütünlüğü etik mülahazalardır ve Medya ve Bilgi Okuryazarlığında yer alan eleştirel düşünce ve değerlendirme, dürüst olmayan ve yanlış bilgilerin yayılma riskini azaltabilir.

■ Bilgiye ve iletişime erişim bütün dünyada büyümeye devam ettikçe düzmece haberlerin ve yanlış bilgilerin yayılma riski büyük ölçüde artacaktır.

■ Vatandaşlar düzmece haberlerin ortaya çıkmasına odaklandıklarında propagandanın daha az farkına varabilirler ki bu da aynı derecede sorunlu bir durumdur.

■ Giderek daha çok sayıda insan bilgiyi medya kaynağı olarak doğrudan doğruya internetten almaktadır ve dijital içerik bazen ayrıntılı bir doğrulama yapılmaksızın süratle yayılmaktadır.

■ Vatandaşlar doğru olmayan bilgilere bel bağlamak zorunda kalabilirler, bu da içinde yaşadıkları topluluk ve genelde toplum için felakete yol açabilecek sonuçlar doğurabilir.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

■ Medya ve Bilgi Okuryazarlığının Beş Yasası 1931’de S. R. Ranganathan tarafından önerilen Kütüphanecilik Bilimlerinin Beş Yasası’ndan ilham almıştır. UNESCO, medya ve bilgi okuryazarlığını insan haklarının bir bağlantı noktası, beş yasayı da medya, bilgi ve her türlü “bilgi muhafaza kabı” için bir rehber olarak görmektedir.

- ▶ Öğrencilerinizden <https://bit.ly/fivelawsofmil> adresindeki beş yasanın her birini incelemelerini ve kendi çevrim içi yaşamları ve yasalarla ilgili kısa metinler yazmalarını isteyin.
- ▶ Öğrencileriniz aynı zamanda, <https://bit.ly/unescofivelawsofmilpposter> adresinde, söz konusu beş yasanın görsel kimliğine de göz atarak, bu yasalarla yaşamları ve içinde yaşadıkları topluluklar arasındaki geçişleri, bağlantıları veya farklılaşmaları ele alabilirler.

■ Çevrim içi topluluklar ve kampanyalar – öğrencilerinizin, yaşadıkları yerel topluluklarda veya devlet politikasında yer alan konuları dijital medyayı kullanarak ele alacakları bir araştırma projesi gerçekleştirmelerini sağlayın. Burada öğrencilerin nihai hedefi çevrim içi toplulukları etkileyecek bir kampanya oluşturmak olacaktır. Öğrenciler dijital medyayı kullanarak konuyu, konuyla ilgili anlayışlarını ve kendi yaratıcı görüş açılarını ifade etme yeteneklerini yorumlamaya teşvik edilmelidirler.

21. <https://en.unesco.org/themes/media-and-information-literacy>.

■ Erişim, araştırma ve eleştirel değerlendirme – Öğrencilerden güncel bir sorun seçmelerini ve bir ön araştırma yapmalarını isteyin. Farklı kaynakları araştırmalarını farklı çevrim içi arama motorlarını kullanmalarını daha sonra da basılı kaynakları araştırmalarını sağlayın. Bu yöntemler arasındaki farklılıkları ve nüansları karşılaştırın.

■ Sosyal medya ve hakikat – Öğrencilerden en sevdikleri atlet, oyuncu veya müzisyenlerle ilgili olarak sosyal medyadaki bilgileri incelemelerini isteyin. Sağlanan bilginin doğru mu, yanlış mı veya pazarlama amaçları nedeniyle abartılı olup olmadığını anlamak üzere bilgileri eleştirel bir gözle incelemelerini isteyin. Öğrencilerden çevrim içi ortamda okudukları bir şeyin doğru mu, yanlış mı veya çok fazla abartılı mı olup olmadığını anlamaya yönelik üç maddelik bir kontrol listesi yapmalarını isteyin.

■ Bir hafta süreyle cep telefonlarına bir yasak konduğunu farz edin – öğrencilerinizden, medyaya hemen erişim sağlayamamalarının çevrelerindeki dünyayı eleştirel bir biçimde değerlendirme yeteneklerine etkisini belirlemelerini isteyin. Çevrim içi bilginin olmaması öğrencilerin başka yerlerde araştırma yapmalarına neden oluyor mu? Bu durum öğrencilerin olaydan kopmalarına neden oluyor mu?

■ Irkçılık ve milliyetçilik – Şiddetle ilgili bir yazının iki ayrı versiyonunu öğrencilere dağıtın. Bunlardan biri şiddet olayını gerçekleştirenlerin milliyetini veya etnik kökenini belirleyen ve tanımlayan “orijinal” versiyon, ikincisi ise, mağdurların kökenlerine daha fazla odaklanan versiyon olsun. Şiddet olayını gerçekleştirenlerin etnik veya milli kökenlerinin neden belirtilmesi veya belirtilmemesi gerektiğini ve bu bilgilerin insanlar üzerinde nasıl bir etki yarattığını ele alın. Sınıf tartışmasından sonra, şiddet eylemleriyle sosyal eşitsizlik arasında, bilimsel araştırmaya dayalı olarak açık ve net bir bağlantı olduğunu gösteren ve sosyal eşitsizliğin, şiddet konusunda etnik kökenden ve milliyetten çok daha bir iyi bir belirleyici olduğunu gösteren Martin Daly gibi araştırmacıların bulgularının bir özetini dağıtın. (www.martindaly.ca/killing-the-competition.html).

İYİ UYGULAMA/DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMAK

■ Medya ve bilgi okuryazarlığının dijital vatandaşlıkla ilişkilendirilmesi – İnternette bulduğunuz materyalle ilgili olarak sağlıklı bir kuşkuculuk içinde olun ve materyalleri eleştirel bir gözle değerlendirmeye hazır olun. Hayali hikayeleri yaymaktan veya yanlış iddialara aldanmaktan kaçınmak için düzenli olarak farklı görüşleri ve bilgileri araştırın.

■ Medya Okuryazarlığı Merkezi'nin okullara medya okuryazarlığıyla ilgili sınıf alıştırma geliştirmelerine, düzenlemelerine ve yapılandırılmalarına yardımcı olacak pratik kaynakları mevcuttur (www.medialit.org/cml-medialit-kit). Öğrencilerin gündelik yaşamlarında medya ve bilgi okuryazarlığını düşünmeleri için, seçili çevrim içi yazılar ve kişisel olarak aldıkları mesajlarla ilgili olarak aşağıdaki soruları sormalarını sağlayın.

- ▶ Mesajı kim yaratmıştır?
- ▶ İlgimi çekmek için hangi teknikler kullanılmıştır?
- ▶ Mesaja hangi yaşam tarzları, değerler, görüş açıları dahil edilmiş veya mesajdan çıkarılmıştır?
- ▶ Mesaj niçin gönderilmiştir?
- ▶ Başka insanlar mesajı benden farklı olarak nasıl anlayabilirler?

■ Öğretmenler için MIL Müfredatı – UNESCO, her eğitim zemininden gelen eğitimcilerle MIL ile ilgili temel yetkinlikleri (bilgi, beceriler ve tutumlar) sağlamak üzere bir araç olarak Öğretmenler için bir Medya ve Bilgi Okuryazarlığı (MIL) müfredatı geliştirmiştir. Müfredatta öğretmenlerin MIL'i sınıflarına entegre etmelerini sağlayacak gerekli pedagojik yaklaşımlara odaklanılmıştır (<https://bit.ly/unescomilcurriculum>).

İLAVE BİLGİLER

■ Avrupa Konseyinin İnternet okuryazarlık el kitabında (ILH) bu bilgi notuyla ilgili materyaller yer almaktadır; bakınız ILH 6 No.lu Bilgi notu, "E-mail ve iletişim"; 10 No.lu Bilgi notu, "Bilgiyi arama"; 11 No.lu Bilgi notu, "İnternette kaliteli bilgilerin bulunması" ve 22 No.lu Bilgi notu, "Yardım alma".

■ UNESCO'nun misyonu, medya ve bilgi okuryazarı olan toplumlara kapsamlı bir stratejiyle ilham vermektir. UNESCO diğer uluslararası projeleri arasında, Öğretmenler için bir Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Müfredatının yanı sıra ulusal MIL politikaları ve stratejileri için kılavuz ilkeler geliştirmiştir. <https://bit.ly/unescodevelopingmilpolicy>.

■ "Bilgi toplumunun" kültürel çelişkileri içinde medya konuları –insan hakları temelinde bir yönetim: <http://bit.ly/2PyfPgw>.

■ Media Literacy Now'dan Divina Frau-Meigs'in (2011)'in <http://bit.ly/2o5p3US> adresinde MIL ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi savunan, düşünmeye zorlayan bir makalesi bulunmaktadır.

■ Global Digital Citizen Foundation'ın (Küresel Dijital Vatandaş Vakfı) <http://bit.ly/2BGUVO9> adresinde bulunan, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik oyunlar ve faaliyetler içeren bir eleştirel düşünce alıştırma kitabı bulunmaktadır. Bu yayın öğrencilerin belirli bir konu ya da sorunla ilgili olarak yalnızca bilgilendirilmiş olmanın ötesine geçmelerini sağlamaktadır.

■ UNESCO medya eğitimiyle ilgili kapsamlı bir görüşün yanı sıra insanların siyasi ve kültürel topluluklarına katılımını artırabilecekleri yöntemleri anlatan, ebeveyn, öğrencilere ve profesyonellere yönelik bir medya eğitim kiti hazırlamıştır.

■ Be Internet Awesome [*İnternette Harika Olun*] adlı yayında çevrim içi dünyayı güvenle keşfedebilmeleri için çocuklara dijital vatandaşlığın ve güvenliğin temel esasları öğretilmektedir (9-11 yaşlar için).

■ Google'ın milli eğitim bakanlıklarıyla iş birliği örneği: www.generazioniconnesse.it/site/it/fake-news/.

2. BÖLÜM ÇEVİRİM İÇİ İYİ ÖLMA HALİ

Çevrim İçi İyi Olma Hâli

■ İyi olma hâli aşağıdakileri yapabilme kapasitemizle ilintili vatandaşlık kavramıyla yakından ilişkili evrensel bir kavramdır:

- ▶ Tam potansiyelimizi gerçekleştirmek;
- ▶ Çevremizdeki normal streslerle baş edebilmek;
- ▶ Verimli ve yarar sağlayacak biçimde iletişim kurmak;
- ▶ Toplumumuza anlamlı bir katkı sağlamak.

■ Esenliği dijital vatandaşlığın ışığında düşündüğümüzde, özellikle öğretmenlerin, ebeveynin ve çocukların kendilerinin “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi”ne daha yakından göz atması yararlı olacaktır²².

Şekil 10: Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

■ Çocuklar daha önceki yetkinlik düzeylerini gerçekleştirmeden bir sonraki düzeydeki vatandaşlık becerilerine geçemeyeceğinden, bu çerçeve pek çok açıdan Avrupa Konseyinin dijital vatandaşlık becerileriyle uyumludur. Örneğin dinleme, gözlemlenme ve iş birliği yapma şeklindeki temel beceriler bilgi ve eleştirel anlayış bilişsel becerilerine birer sıçrama taşıdırlar. Adalet, tarafsızlık, eşitlik ve vatandaşlık bilinci gibi paylaşılan topluluk değerleri ve tutumları, kendini gerçekleştirme ve tamamlama gibi pek çok gerekliliği yerine getirmemizi sağlamaktadır.

■ Teknoloji günlük yaşamımızın hemen her dokusuna girift bir biçimde nüfuz ettiğinden, dijital dünyanın daha olumsuz yönlerini dengelemek ve karşı girişimlerde bulunmak üzere vatandaşlar güçlüklerin ve denge kurma konusundaki bilinçli ihtiyacın sürekli farkında olmalıdırlar. İlginçtir ki, hükümetler vatandaşlarının çevrim içi ve internet dışındaki topluluklarına aktif ve pozitif bir biçimde katılmalarının birinci önceliğe sahip olduğunu giderek anladıkça, Kanada, Almanya ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi yüzleri ileriye dönük ülkeler artık mutluluk ve esenlik bakanlıkları kurmaktadır. Almanya, Manheim’den böyle bir bakanın belirttiği gibi: Halka açık alanlardaki canlı faaliyetler, sokak sanatları, okullarda ve şirketlerdeki çalıştaylar gibi ilham verici olaylar varken, insanları iyi bir yaşam sürmenin ne olduğunu kendilerine sormaya ve iyi bir yaşam yaratmak için aktif bir biçimde çaba göstermeye davet ediyorum.

22. Maslow A. H. (1954), *Motivation and personality* [Motivasyon ve kişilik], Harper and Row, New York.

” İnsanların bilgi ve görüşlerini bundan zarar göreceklelerinden korkmaksızın paylaşabilme özgürlüğüne sahip olmaları gerektiğini düşünüyorum. Herkes gerçek kimlikleri her neyse, kendilerini o şekilde ifade etme hakkına sahip olmalı ve kendisini günümüzün ayrımcı toplumu tarafından baskı altına alınmış hissetmemelidir.

Katie, 15, İngiltere

” Önemli olan dijital vatandaşlığın ve yetkinliklerin her farklı yaşta temsil edilmesidir. Erken çocukluk döneminde çocuklar vatandaşlık bilinci, statükoya karşı çıkma ve karşılaştıkları, gördükleri veya duydukları şeyleri sorgulama gibi yetkinliklere sahip olmalıdır.

Öğretmen, Riga

” Ebeveyn, öğretmenler, toplum çocuğun eğitimiyle ilgili hepimiz güçlerimizi birleştirmeli ve birlikte çalışmayı öğrenmeliyiz. Biz hepimiz, tam ortasında çocuklarımızın yer aldığı bir üçgen parçalarıyız.

Avrupa Ebeveyn Birliği

” İnsanlarla temas, sosyal becerilerin geliştirilmesi, fiziksel ve duygusal sağlık üzerindeki etkilerinden ve spor, ev dışındaki faaliyetler, hobiler, kulüpler, yerel topluluğa dahil olma, okul performansı ve iş gibi medya dışındaki faaliyetlere ilgi duyulmamasından endişe duyuyorum. Medyanın doğru kullanıldığında yararlı bir araç olabileceğine inanıyorum ancak bu konuda öğrenme ve yönetim gereklidir.

Ebeveyn, Fransa

4 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: **ETİK DEĞERLER VE EMPATİ**

- ▶ Etik değerlerle empati arasındaki ilişki nedir?
- ▶ Empati, barış inşa etme ve arabuluculukta nasıl rol oynayabilir?
- ▶ Etik değerler dijital vatandaşlıkta nasıl bir rol oynayabilir?

5 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: **SAĞLIK VE İYİ OLMA HALİ**

- ▶ Teknoloji ve sağlık karşılıklı yarar sağlayabilir mi?
- ▶ Denge, teknolojiyle iyi olma hâli arasında neden optimal bir faktördür?

6 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: **E-MEVCDİYET VE İLETİŞİM**

- ▶ AB Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) e-mevcudiyeti nasıl etkileyecektir?
- ▶ İletişimin sosyal medyada ve internette örtüşmesi ne gibi sonuçlar yaratır?
- ▶ Çocukların pozitif bir e-mevcudiyet oluşturma yolları nelerdir?

4. BOYUT ETİK DEĞERLER VE EMPATİ

” Empati bireyle öteki arasındaki ilişkiye can veren oksijendir.

Heinz Kohut (1977)

Etik değerler, insanların davranışlarını düzenleyen ve yaşam faaliyetlerini icra ettikleri ahlaki değerlerdir. Genel olarak etik değerlerin, belirli bir toplulukta veya grupta ahlaken iyi veya kötü olarak kabul edilen değerlere dayalı olduğu kabul edilirken, dijital ortamlarda kabul gören davranışlar sıklıkla etik olandan sapma gösterir ve hatta etik olmayan değerler bazen hoş görülür. Buna tipik bir örnek çocukların (ve yetişkinlerin!) akranlarının övgüsünü almak için birbirlerini incitecek sözler söylemede üstünlük sağlamaya çalıştıkları zorbalıktır. Dahası, dijital teknolojinin sınırları olmayan dünyası bir sosyal ortamdan veya topluluktan diğerine rahatlıkla geçmemizi sağlamakta, bu topluluklardan birinde ahlaken iyi veya kötü sayılan şeyler bir başka topluluktaki beklentilerle çelişmektedir.

■ **Empati** bir başka bireyin neler yaşadığını o bireyin referans penceresinden anlama kapasitesi, yani o bireyin bakış açısından ve gerçekliğinden anlama ve kendini “onun yerine koyma” kapasitesidir. Başkalarının ilgi alanlarını, ihtiyaçlarını ve bakış açılarını anlamamızı sağladığından, empati ahlaki toplulukların oluşturulmasında gerekli bir yapıtaşdır. Belli bir bakış açısı edinmenin itici gücü ve esasıdır, bir bireye veya bir grup insana bakarken kullandığımız merceği oluşturur ve başkalarını nasıl algılayıp anladığımız ve başkalarına ve yaşamın diğer olaylarına nasıl tepki verdiğimiz üzerinde büyük bir etkisi vardır. Empati bu şekilde, aile ve toplumun sağladığı etik çerçeveye bir “renk tonu” katar ve böylece her birey girdileri giderek kendi özel nüanslı filtresinden geçirip analiz ederek “iyi” veya anlamlı girişimlerde bulunur veya kararlar alır.

■ İnsan onuru ve insan hakları gibi değerleri temel aldıklarından ve başkalarına saygı gösterme ve sorumlulukla hareket etme ve insanın kendi benliğiyle ilgili sağlam bir bilgiye ve eleştirel bir anlayışa sahip olma tutumuyla şekillendiklerinden, empati ve etik değerler Avrupa Konseyinin yetkinlik modelinin merkezinde yer almaktadır. Dinleme, gözlemlenme ve iş birliği yapma becerileriyle birleştiğinde, bu yetkinlikler insanın çok bakış açılı bir gerçeği algılamasını ve ötekilerin gerçekliğiyle etkileşime girmesini sağlamaktadır. Duygusal Zeka ile ilgili çeşitli yayınları olan Daniel Goleman bu algılama-etkileşime girme sürecini “duygusal ipuçlarıyla uyum sağlama” olarak tarif etmektedir²³. Yazar sözel olmayan iletişime dikkat etmenin, ötekilerin duygu ve bakış açılarını hissetme ve onların kaygılarına aktif bir ilgi göstermenin önemini vurgulamaktadır. Çevrim içi bir ortamda sözel olmayan iletişime uyum sağlamak kuşkusuz daha zordur. Ayrıca nöroplastisite alanında yapılan araştırmalar, internet üzerinden maruz kaldığımız sayısız ses ve süratle değişen görüntü bombardımanının neden olduğu sürekli aşırı uyarılmanın, sözel olmayan ve diğer türden daha ince ipuçlarını işleme kapasitemizi etkilediğine ve hareketlerimizin muhtemel sonuçlarını analiz etmemize yardımcı olan alın korteksinin gelişimini yavaşlattığına işaret etmektedir²⁴.

ETİK DEĞERLERİN VE EMPATİNİN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞTİRİLMESİ

■ Etik değerler ve empati normal olarak ebeveyn tarafından öğretilir ve bunlarda ebeveyn örnek alınır. Ebeveynin düşünce tarzı hâkim kültürle ne kadar uyumluysa,

23. Goleman D (2011), *The Brain and Emotional Intelligence: New Insights* [Beyin ve Duygusal Zeka: Yeni İçgörüler], More Than Sound, USA.

24. Carr N. (2010), *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains* [Sığlıklar: İnternetin beynimize yaptıkları], W. W. Norton & Co., New York.

çocuklarının bunları düşünmesi için o kadar az neden olacaktır. Ancak çocuklara başkaları tarafından bakılmaya başlandığında, çocuk anaokuluna ve okula gidip çok çeşitli çevrelerden gelen öteki çocuklarla etkileşime girdiğinde süratle başka gerçekliklerle karşı karşıya gelecektir. Bu, çocuklar aktif dijital vatandaşlık yolculuklarına başladıklarında, çeşitliliğin ve dahil ediciliğin zenginleştirici ve güç verici etkiler haline geldiği eğitim kurumlarının sosyalleştirme işlevlerinin önemli bir parçasıdır.

■ Etik değerler ve empati düz ve doğrusal olgular olmayıp, insanlar birbirini anlamaya çalıştıkça ve karşılıklı etkileşimle birbirinin düşünce tarzını ve anlayışını etkiledikçe dinamik bir nitelik kazanır. Çocuklar sosyal çevrelerini ve bilgi kaynaklarını internet üzerinden veya internet dışından edindikleri arkadaşlar, sosyal medya araçları ve platformlar üzerinden giderek genişlettikçe, etik değerlerine empati kapasitelerine şekil vermeyi sürdürecektir daha da çeşitli bakış açılarıyla karşılaşacaklardır. Bu süreçte ebeveynin ve öğretmenlerin engelleyici olmaksızın yapacakları rehberlik çok temel bir rol oynayacak ve bu optimum olarak erken ergenliğe kadar devam edecektir.

■ Son yıllarda yapılan araştırmalar insan zihninin duyguları anlayıp işlemeye geçirme yeteneğini etkileyen nöral süreçleri daha iyi anlamamızı sağlamıştır. Empatinin anlaşıldığına göre, aynı zamanda insan “zihnini okuma” ve duygu paylaşma yeteneklerimizi de tanımlayan, ayna nöronların faaliyete geçmesiyle gerçekleştiği açıklanmaktadır²⁵. Çocuklar çocukluğun en erken evrelerinden itibaren, aile çevresi içindeki etkileşimlerinden ötekilerin duygusal durumunu okumayı öğrenirler ve ötekilerden belirli bir durumda veya bağlamda görmeyi bekledikleri duygusal tepkiyi doğal olarak yansıtır veya taklit ederler. Empatinin güvenilir bir biçimde ölçülmesi konusunda²⁶ henüz pek ilerlemiş değilsen de yapılan araştırmalar çok empati yaptığı kabul edilen insanların beyinlerinde özellikle de yoğun, ayna nöron sistemlerinin olduğunu göstermiştir. Bu alandaki araştırmalar aynı zamanda otizmle ilgili değerli içgörüler de sağlamaktadır.

ETİK DEĞERLER VE EMPATİ DİJİTAL VATANDAŞLIK AÇISINDAN NEDEN ÖNEMLİDİR?

■ Empati ahlaki olmayan davranışı tetiklemek veya güçlendirmek için kullanılabilir. Örneğin korku ve çok büyük stres, empati kapasitemizi azaltan belirli bir hormonu (oksitosin adlı) baskılayıcı özelliğe sahiptirler. Bu da bizim normal olarak etik davranış olarak gördüğümüz davranışlarda değişikliğe yol açar ve büyük stresin ve korkunun insanın diğerleriyle etkili bir biçimde etkileşime girmesini genel olarak engeller. İşte “Korku Önyargının Babasıdır” eski özdeyişi de buradan kaynaklanmaktadır. Son zamanlarda yapılan ve adayların kendilerine destek sağlamak için ırkçı ve cinsiyet ayrımcı insanlara karşı empati gösterip, onların bu bağnazlıklarını dolaylı olarak onayladıkları genel seçimlerde, empatinin etik olmayan davranışları tetiklemek için nasıl kötüye kullanıldığı da bir başka şekilde görülmüştür. Empati şiddete yol açabilecek

25. Krznaric R. (2015), *Empathy: Why it matters, and how to get it* [Empati: Neden önemlidir ve nasıl elde edilir], Random House, Birleşik Krallık.

26. Bireylerarası Tepki Endeksi (IRI) empatinin çok boyutlu değerlendirmesini dikkate alan, yayınlanmış yegâne ölçüm aracıdır. Bu araç duygusal ve bilişsel empati alt bölümlerini kapsayan, dört adet yedişer maddelik skalaya ayrılmış, 28 maddelik bir kendi kendini raporlama anketinden oluşur. Davis M. (1983), Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach [Empatide bireysel farklılıkların ölçülmesi: çok boyutlu bir yaklaşıma yönelik kanıtlar] *Journal of Personality and Social Psychology* [Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi] 44 (1), s. 113-126. DOI:10.1037/0022-3514.44.1.113.

ve hatta önünü alabilecek, güçlü bir silahlara çağrı unsuru olabilir. 1972’de napalm bombasına maruz kalmış Vietnamlı kız Kim Phuc’un ve 2017’de sahile cansız bedeni vuran Suriyeli küçük çocuğun görüntüleri gibi fotoğraflar savaşı kısaltır ve insanlık dışı durumlar karşısında kamuoyunun isyan etmesini sağlarken, James Foley’in DAES tarafından kellesinin kesilmesi (2014) bir askeri şiddet hareketini tetiklemiştir.

■ Yapılan araştırmalara göre, insanların ırkçı veya diğer tür önyargılarını azaltmanın en iyi yolu, açık ve empati içeren diyaloglardır. Anlayışı artırdığından ve kavga eden taraflar arasında ilişki oluşturulmasına katkı sağladığından, empati barışı oluşturma ve arabuluculuk faaliyetlerinde kritik rol oynar. Empati hem çocukların hem de yetişkinlerin pedagojik stratejilerine dahil edildiğinde, öğrencilerin güçlüklerle daha büyük bir güvenle baş etmesini ve başarısızlığı öğrenmenin önünde bir engel olarak değil bir vasıta olarak kabul etmesini sağlar ve bu süreç içerisinde de bireyin kendisiyle ilgili farkındalığına zemin hazırlar. Empati göstermek insanların yeni bir gruba veya bağlama daha kolayca uyum sağlamasına yardımcı olur çünkü empati insana, kendi değerlerine sadık kalırken, durumu değerlendirecek ve kabul edilmesini sağlayacak şekilde hareket etmesini mümkün kılacak araçlar sunar. Empati gösteren insanlar, kabul edilmesi mümkün olmadığını bildikleri şeyleri sırf uyum sağlamak amacıyla yapmak zorunda kalmaksızın, kendi etik standartlarına göre yaşayabilen insanlardır.

■ Teknoloji zengini toplumumuzda çocuklar vatandaşlarca daha bir kuşak öncesine kadar bilinmeyen çok çeşitli fırsatlar, engeller ve etkilerle karşı karşıyadırlar. Empati ve etik değerler onlara bu yeni gerçeklik içinde başarılı bir biçimde ilerlemeleri için vazgeçilmez bir ahlaki pusula olarak yardımcı olacak, bu yolculuklarında kaçınılmaz olarak karşılaşacakları önyargılarla ve güçlüklerle etik anlamda başa çıkmalarını sağlayacak vasıtalar sunacaklardır.

NASIL İŞLİYOR?

■ Etik değerler ilişkilerle, kendimizin ve etrafımızdakilerin esenliğiyle ve parçası olduğumuz sosyal çerçevede neyin kabul edilebilir olup olmadığı konusunda bir anlayış geliştirmeye ilgilidir. Etik değerler iyi bilgilendirilmiş bir vicdana sahip olmakla ve kim olduğumuza ve neleri temsil ettiğimize sadık kalmakla ilgilidir. Etik değerler Avrupa Konseyinin tüm yetkinlikler setine dayalı ve yaşam içerisinde daha fazla deneyimler yaşadıkça, güç konuları araştırdıkça ve daha geniş kapsamlı bakış açılarını yaşayarak bütünleştirirken gelişen dinamik bir kavramdır.

■ Gerek etik değerlerin gerekse empatinin en erken çocukluk döneminden itibaren gelişimini etkileyen bir dizi çevresel faktör ve en az onlar kadar önemli olan ebeveynlik tarz ve uygulamaları vardır. Baba sıcaklığı ve bedensel cezanın uygulanmamasının özellikle önemli olduğu düşünülmektedir²⁷. Ancak her şeyin ötesinde, çocuklar kendi duyguları üzerinde düşünmeye ve dünyayı keşfederken ötekilerin de bakış açılarını gözlemleyip hayal etmeye teşvik edilmeli ve onlara yol gösterilmelidir. ABD’de Berkeley Üniversitesinde, Greater Good [Toplumun Çoğunluğunun Yararı] ekibinde çalışan ünlü araştırmacı Roman Krznaric empati gösteren insanların altı

27. Tisot C. (2014), Environmental Contributions to Empathy Development in Young Children [Küçük Çocuklarda Empatiyi Geliştirme Konusunda Çevrenin Katkıları], Hong Kong.

ortak alışkanlığı olduğunu belirtiyor²⁸. Bunlardan yararlanarak her yaşta çocuğun empati yapmasına ve etik değerleri daha iyi anlamasına yardımcı olabiliriz.

Empati yapan insanlar:

1. Karşılındakini etkili bir biçimde dinlerler; ve gözlemlerler
2. Yabancıları merak ederler;
3. Öteki insanlarla ortak taraflarını görmeye çalışırlar ve ötekiler hakkındaki önyargılarını sorgularlar;
4. Öteki insanların yaşadığı hayatı “denemelerini” mümkün kılacak oyunlar oynamayı ve faaliyetlerde bulunmayı severler;
5. Sosyal değişim sağlamaya çalışırlar ve herkesin katılacağı grup etkinlikleri yaratmaya yardımcı olurlar;
6. Hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını geliştirmek için her fırsatı kullanırlar.

EĞİTİM VE VATANDAŞLIK AÇISINDAN DEĞERİ

Etik değerler ve empati gençlere hareketlerinde ve kişisel ve toplumsal konulardaki tartışmalarında yön veren bir ahlaki pusula gibidir. Bir insanın yaşamının tüm yönleriyle ilgili çok önemli referans noktaları sağladıklarından, kendi kendine başarılı olabileme, kültürel çeşitliliğe saygı duyma ve kültürel ötekiliğe, farklı dünya görüşlerine, inanışlara ve uygulamalara açık olma gibi yeteneklerin geliştirilmesinde etik değerler ve empati önemli araçlardır. Öğrenciler etik değerlerin hareketlerine yön vermedeki rolü hakkında bilinçlendirildiklerinde ve konulara farklı açılardan bakabilecek kadar empati yapabildiklerinde, belirsizliğe daha fazla hoşgörüyle yaklaşabilirler ve akranlarının, medyanın ve güncel eğilimlerin daha az etkisinde kalırlar. Yan yana durabilen çeşitli görüş açılarının başkalarını ikna etmeye veya kendi görüşlerini benimsetme zorunda olmadan, zenginleştirici ve güç katan bir unsur olduğunu kabul edebilirler. Böylece etik değerler ve empati hayal gücü için bir sıçrama tahtası ve problem çözmede ve kendi kendine öğrenmede önemli değerler olabilirler.

Stanford Üniversitesi (ABD) kısa süre önce yaptığı araştırmada empatinin öğretmenler için de eğitim değeri taşıdığını vurgulamıştır. Farklı okul düzeylerindeki yaklaşık 2000 öğrenciyle yapılan üç ayrı deneyde, öğretmenler ceza verici bir yaklaşım yerine empati yapan bir yaklaşımı benimseyecek şekilde eğitildiklerinde öğrencilerin okula gelme oranının yarı yarıya azaldığı kanıtlanmıştır²⁹.

28. Krznaric R. (2012), Six Habits of Highly Empathic People [Çok Empati Kuran insanların Altı Alışkanlığı], *Greater Good Magazine*. [http:// bit.ly/2Mtx2K0](http://bit.ly/2Mtx2K0) adresinden ulailabilir.

29. Parker B. (2016), Teacher empathy reduces student suspensions [Öğretmen empatisi öğrencilerin okuldan atılmasını azaltıyor], *Stanford News*, <https://stanford.io/2Lg0r4Z> adresinden ulaşılabilir.

Şekil 11: Etik Değerler Ve Empati- Temel Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

4 NO.LU BİLGİ NOTU

ETİK DEĞERLER VE EMPATİ

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

Okullar ve öğretmenler kendi görevleri olmadığını düşündüklerinden, etik değerler ve empati gibi konuları ele almaktan kaçınma eğilimindedirler ve bu da geleceğin dijital vatandaşları üzerinde kalıcı bir etki yaratabilir. 2 No.lu Bilgi Notunda değindiğimiz gibi, öğrenmenin akademik başarıdan çok daha geniş bir görevi olduğunu dikkate alır ve öğrencileri bir şey “olmaya” ve “birlikte yaşamaya” hazırlamamız gerektiğini düşünürsek, o zaman etik değerlerin ve empatinin okul müfredatının ayrılmaz bir parçası olması ve aileler içerisinde ele alınması gereken önemli bir konu haline gelmesi aciliyet kazanmıştır.

İnternet benzer düşüncede insanların karşılaşmasını kolaylaştırmaktadır ve toplum tarafından kabul edilmediği için bazı sapkın davranışlarını gizlemiş olan insanları bir araya getirerek etik değerler üzerinde çok büyük bir etki yaratabilir. Bu tür gruplar bir araya gelip deneyimlerini paylaştığında etik değerler çıtası alçalmakta ve bu grupların sapkın uygulamaları, çok sayıda insan söz konusu davranışta bulunduğu için kabul görür hale gelmektedir. Buna bir örnek çok kârlı bir iş olan çocuk cinsel istismarı pazarı diğeri de nefret söylemleri ve radikalleşmedir. Dijital vatandaşlar kendi etik değerlerine bağlı kalmanın önemini anlamalı, bilgilendirilmeli ve o nedenle de “başkaları öyle yapıyor” diye standartlarını düşürmekten kaçınma konusunda daha dikkatli olmalıdırlar. Merak nedeniyle belirli bir materyalle ilgili bir arama yaptığınızda bu işlem sosyal medyanın ve haber sağlayıcıların profillemeye ve filtreleme mekanizmalarınca süratle elde edilip gençleri süratle olumsuz yönde geliştirecek karşılaşmalara çekebilir.

Sınıfta ve aile içinde yapılacak tartışmalarda empatinin nasıl çok çeşitli biçimlerde davranışları manipüle edebileceği, kitlesel hareketlere neden olabileceği ve insanları normalde kabul edilemez buldukları değerleri kabul etmeye ikna edebileceği konularına değinilmelidir.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

Benim esenliğim ve senin esenliğim: Saygı...benimle başlar (www.schooleducationgateway.eu/en/pub/teacher_academy/teaching_materials/my-well-being-and-yours-respe.htm) gençler tarafından gençler için hazırlanan bir yayın olan WebWeWant.eu'ya kısa süre önce yapılan bir ilavedir. Sitede 11-17 yaşındakiler için başkalarıyla etkileşimleri üzerinde düşünmelerini sağlamaya yönelik bir dizi etkinlik önerilmektedir. Burada zorbalık, nefret söylemi, radikalleşme ve empatinin nasıl oluşturulabileceği gibi konular ele alınmaktadır.

Biyoetik Öğretimi için Ahlak Oyunları (<http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001627/162737e.pdf>) küçük gruplara yönelik ve bütün sınıfın katılabileceği durumlara uygun oyunlarla genç öğrenciler biyoetikle ilgili sosyal sorunlarla karşı karşıya getirilmektedir. Giriş bölümlerinde oyunların eğitim hedefleriyle ilgili bilgilendirici bir özet sunulmakta ve bu hedeflerin altında yatan yetkinliklere daha yakından göz atılmaktadır.

■ PlayDecide (<https://playdecide.eu/playdecide-kits>) – kilit sözcükler “çevre” ve “teknoloji” – giriş yaptıktan sonra İnsanların Geliştirilmesi ve Medyada Gençler adlı iki oyuna erişim sağlanmaktadır. Her iki oyunda da (<https://playdecide.eu/get-started>) gençler çok bakış açılı bir rol canlandırma yaklaşımıyla, etik konuları araştırmaya ve tartışmaya teşvik edilmektedir. PlayDecide web sitesinde dijital paradan sinirsel gelişime kadar 30’u aşkın konuda aynı şablonlara dayalı oyun önerileri yer almaktadır.

İYİ UYGULAMA /DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMA

■ PlayDecide web sitesinde (www.playdecide.eu) yer alan şablonlara daha yakından bakın ve dijital vatandaşlıkla ilgili kendi oyunlarınızı geliştirmelerine yardımcı olmak üzere bir grup çocukla birlikte çalışın. Bilgi ve Konu Kartlarında konu seçmelerine yardımcı olun daha sonra da Öykü Kartlarını oluşturmak için değinmeleri gereken farklı bakış açılarını ele alın. Oyununuz bittiğinde bunu Avrupa Komisyonu fonlarıyla idame ettirilen PlayDecide web sitesine yükleyerek başkalarıyla paylaşın.

■ Dr. Brené Brown kendi zayıf yanlarımıza dokunabildiğimiz takdirde gerçekten empati bağlantılarımızı oluşturabileceğimizi vurgulayan kısa bir animasyon klipi kullanmaktadır: www.youtube.com/watch?v=1Ewvgu369Jw.

İLAVE BİLGİ

■ Avrupa Konseyinin, İnternet Okuryazarlığı El Kitabında bu bilgi notuyla ilgili materyaller mevcuttur, bakınız: ILH 21 No.lu bilgi notu, Çevrim içi taciz: zorbalık, takip ederek rahatsız etme, trolleme.

■ Roman Krznaric’in, *Empati: Neden Önemlidir ve Nasıl Elde Edilir*, (2015, Random House, Birleşik Krallık), adlı kitabında, empatinin kişisel ve siyasi değişim için kilit unsur olduğu belirtilmekte ve halen bu değişimi destekleyen veya engelleyen araçlar, platformlar ve engellerin yanı sıra bu alanda dünyanın diğer yerlerinde yapılan yenilikçi hareketler anlatılmaktadır.

■ Nicholas Carr’ın *The Shallows – What the Internet Is Doing to Our Brains [Sıhlıklar – İnternet Beynimize Neler Yapıyor]* (2010, W.W. Norton & Co., New York) adlı kitabında, “çeşitli kanallar üzerinden birbiriyle bağlantılı yaşamımız”la ilgili daha derin etik konulara ve internetin, beynimizin nasıl çalıştığından kültürel ve sosyal sorunlara kadar yaşamımızın her yönü üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Yazar bu konuları www.youtube.com/watch?v=lt_NwowMTcg adresinde daha ayrıntılı olarak anlatmakta ve izleyicilerden gelen soruları yanıtlamaktadır.

■ Yakın zamanda yayınlanmış bir Avrupa Konseyi yayını olan Richardson J., Milovidov M. ve Blamire R.’in (2016), *Bullying: perspectives, practices and insights [Zorbalık: Bakış Açıları, Uygulamalar ve İlgörüler]* adlı kitabında çevrim içi ve internet ortamı dışında zorbalığın nedenleri, etkileri ve bununla nasıl baş edilebileceği ele alınmaktadır.

■ YouTube Creators for Change [*Değişim yanlısı YouTube Yaratıcıları*] YouTube kanallarında sosyal sorunlara değinen ve farkındalığı, hoşgörüyü ve empatiyi yaygınlaştırmaya çalışan yaratıcıları destekleyen küresel bir girişimdir. Bu programın amacı sosyal sorunlarla ilgili farkındalığı artırmak ve YouTube kanallarında güç sosyal konuları ele alan pozitif rol modellerinin sesini yükseltmektir.

5. BOYUT SAĞLIK VE İYİ OLMA HALİ

” En büyük varlık
sağlıktır.

Virgile

SAĞLIK VE ESENLİĞİN KUŞBAKIŞI GÖRÜNÜMÜ

— Sağlık ve iyi olma hâli alanı, teknolojinin uygun ve zamanlı kullanımından, güvenilir olmayan veya çarpıtılmış bilgilerin etkisine, günlük yaşamlarında teknolojinin aileler içindeki ve vatandaşlar arasındaki etkileşimi değişikliğe uğratmasına kadar çok çeşitli konuları ve zorluk alanlarını içermektedir. Konuya açıklık getirme amacıyla, bu alanın temel unsurları, dijital teknolojinin vatandaşların hem pozitif hem de sorumluluk duygusu içinde katılım sağlama kapasitesini nasıl etkilediğine göz atarken, üç farklı bölgeye ayrılacaktır.

1. Değişen insan etkileşimleri nedeniyle oluşan sosyal-duygusal etki.
2. Verilerin toplanıp işlenmesiyle ilgili, bilgiyle ilgili hususlar.
3. Çevrim içi ortamda karşılaştığımız ergonomik verilerden sahte tıbbi verilere kadar, sağlıklıla ilişkili yönler.

TEKNOLOJİNİN İNSAN ETKİLEŞİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ?

— Çevrim içi teknoloji birbirimizle etkileşim yöntemimizde kayda değer değişikliklere yol açmıştır. Bu teknoloji bir taraftan beynimizi sürekli olarak hızla hareket eden ses ve görüntülerle adeta zorla beslerken aynı zamanda da insanların “satır aralarını okuma” yeteneğini azaltmaktadır. Yüz ifadeleri ve beden dili gibi sözel olmayan ipuçları, iletişimin anlayışı kolaylaştırıcı ve yanlış anlama riskini azaltıcı çok önemli yönlerdir. İnternet üzerinden ses protokolleri gibi platformlar haricinde (Skype ve WhatsApp dahil olmak üzere VoIP uygulamaları)³⁰ günümüzün, özellikle gençler arasındaki etkileşimi, ses, simge ve kısaltılmış dilden oluşan çok sade iletişim unsurlarına indirgenmiştir.

— Örneğin emoji, sağlıklı dinleme, gözlemlene ve empati gibi dijital vatandaşlık yetkinliklerinin geliştirilmesinde çok önemli olan, iletişim esnasında anlamı hissetme veya iletişim kalıpları arasındaki farkı belirleme açısından çok dar kapsamlı kalmaktadırlar. Bu tür nüansların olmadığı bir dünyada bir espri veya yanlış anlama, kolaylıkla çatışmaya, şiddete ve zorbalığa dönüşebilir. Bir başka düzeyde baktığımızda, herhangi bir durumun anlam nüansları içeren biçimini göremeyen çocukların, hareketlerinin ne gibi sonuçlar doğuracağına dair varsayımda bulunmaları daha zor olacaktır. Bu da analitik ve eleştirel düşüncenin geliştirilmesi için uygun zemin sağlanmasına olan ihtiyacın ne denli hayati öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

BİLGİNİN SAĞLIK VE İYİ OLMA HALİ AÇISINDAN YARATTIĞI GÜÇLÜKLER

— Günümüzde bize sunulan aşırı yüklü ve zengin ses ve görüntü menüsü, özellikle de bilgi işleme kapasiteleri açısından çocuklar ve gençlerin esenliği üzerinde başka etkiler de yaratmaktadır. Veriler çoğu kez güvenli kaynaklardan gelmediği gibi, internet kullanıcıları aynı zamanda arama motorları tarafından, profillerine “uymayan” bilgilerin filtrelenebilir çıkarılmasını sağlayacak şekilde düzenli bir biçimde profillenmektedirler (Bakınız: 9 No.lu Bilgi Notu “Özel Yaşam ve Güvenlik”). O nedenle de gördüğümüz gibi nefret söylemlerinin, radikalleşmenin ve yeterince bilgiyle desteklenmemiş bakış açılarının artmasıyla birlikte, çeşitli konularla ilgili değişik bakış açılarını araştırma vasıtaları gençlerden sıklıkla esirgenmekte ve gençler aşırı görüşlere doğru süratle kutuplaştırılabilmektedirler.

30. Aynı zamanda Over-the-top Technologies (Aşırı Abartılı Teknolojiler) veya OTT olarak da bilinmektedir.

■ Konuyu daha da karmaşıklaştıran bir başka husus da araştırmacıların çevrim içi teknolojinin ılımlı kullanımının bile beyin bazı bölgelerinin gelişmesine, diğer bölgelerinin gelişmesinin ise yavaşlamasına neden olduğunu Manyetik Rezonans Görüntüleme yöntemiyle göstermektedir.

■ Araştırmalar bunun sonucunda alın lobunun az geliştiğine, bunun da gençlerin hareketlerinin ne gibi sonuçlar doğurabileceğini önceden kestirebilme yeteneklerini sınırladığına işaret etmektedir. Anaokulu öğretmenleri ve çocuk psikologları da çevrim içi teknolojinin erken çocukluk döneminin gelişimsel safhaları üzerinde kayda değer bir etkisi olduğuna ve bunun da özellikle dikkat sürelerinin azalmasına ve bazı motor koordinasyon becerilerinin gelişiminin gecikmesine neden olduğuna dair kaygılarını dile getirmektedirler.

ERGONOMİ VE SAĞLIK

■ Zorbalık³¹, nefret söylemi ve radikalleşme gibi sorunların sağlık ve iyi olma hâli üzerindeki etkilerinin yanı sıra, aşırı teknoloji kullanımı da bedensel duruş sıkıntılarında egzersiz eksikliğine ve yaşam dengesinin bozulmasına kadar çeşitli fiziksel sorunlara yol açabiliyor. Bu sorunlar ayrıca doğru ile yanlış birbirinden ayırt edilebilmesi için son derece güçlü eleştirel düşünme becerilerini gerektiren, çevrim içi ortamda bol miktarda yer alan ancak yanıltıcı olan sağlık bilgileri nedeniyle daha da ağırlaşmaktadır. Halen günümüzün selfie ve 'like'lar çağında güzelliğe ve vücuda odaklanılması gençleri süratle anoreksi gibi yeme bozukluklarını ağırlaştırabilecek beslenme bilgilerini araştırmaya veya onları başka riskli davranışlara teşvik edecek "benzer kafadaki" gruplara katılmaya yöneltebilir. Bu tür sorunlar insanların sosyal, mesleki ve duygusal yaşamları ve o nedenle de aktif vatandaşlar olarak görevlerini yapmaları üzerinde kalıcı bir etki yaratabilecektir.

NASIL İŞLİYOR?

■ Sağlık ve iyi olma hâli dijital alanındaki etkin sözcük, denge sözcüğü olup, değerlerden tutumlara, becerilerden bilgi ve eleştirel anlayışa kadar, dijital yetkinlikler yelpazesinin tüm unsurlarının harmanlanmasını gerektirmektedir. Çocuklar dengeyi dinlemeyi, gözlemlemeyi, empati yapmayı ve iş birliği yapmayı öğrenerek dengeyi geliştirirler. İyi olma hâli büyük ölçüde çocukların kendilerinin başkalarının gözünden nasıl gördüğüne göre oluşturulur ve o nedenle de başkalarıyla etkileşimine göre inşa edilir.

■ Son on yıl çeyreğinde Avrupa toplumunun sağlık ve esenliği dijital vatandaşlığın çok önemli unsurları olarak kabul ettiği ve eğitim sistemlerini de buna göre güncellemeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu da, öğrencilerin sadece performansla ilgili yönleri yerine, sosyal, fiziksel, bilişsel ve psikolojik yönlerinin de ele alınmasını gerektirmektedir. Bu aynı zamanda grubun yanı sıra birey üzerine de odaklanmanın önemini vurgulamaktadır.

■ Her şeyin ötesinde yeni eğitim yaklaşımları, çocuklara dinleme ve araştırma, sosyal kalıpları ve sistemik yaklaşımları fark etme, empati yapma, çeşitliliğe değer verme ve

31. Copeland W. E., Wolke D., Angold A. ve Costello E. J. (2013) Adult Psychiatric Outcomes of Bullying and Being Bullied by Peers in Childhood and Adolescence (Bullying and Parasomnias: A Longitudinal Cohort Study [Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Akranlara Zorbalık Yapmak ve Akranlar Tarafından Zorbalığa Maruz Kalmanın Yetişkin Çağındaki Psikiyatrik Sonuçları] (Zorbalık ve Parasomnialar: Uzunlamasına Kohort Çalışması)) adlı çalışmada zorbalığın uzun dönemde sağlık, varlıklılık ve sosyal etkilerine ilişkin bulguları sunmaktadır.

daha çok konuyla ilgili kapasitelerini artıracak alan tanımaya çalışmaktadır. Günümüzün toplumunda, cihazlara bağlı çevrim içi yaşamlarımızla, toplumdaki esenliğimize dair sorunlar arasında bir denge kurmanın önemini giderek kavrarırken, sık sık tekrarlanan (genel olarak Sokrat'tan önce yaşayan filozof Thales'e atfedilen) "Mens sana in corpore sano" – "sağlıklı kafa sağlıklı vücutta bulunur" sözü yeni bir anlam kazanmaktadır.

■ Digital 5 a Day [Günde 5 dijital eylem] – 2017 yılında, İngiltere Çocuk Komiseri, uzun yaz tatili süresince çocukların ve gençlerin dijital sağlığını ve esenliğini desteklemeyi amaçlayan bir "Digital 5 a Day" kampanyası başlatmıştır. (www.childrenscommissioner.gov.uk). Beş basit ve iyi izah edilmiş adım, ebeveynin ve öğretmenlerin kendi bağlamlarına uyarlayabileceği iyi bir başlangıç noktasıdır:

1. Bağlantı kurun –yalnızca çevrim içi ortamlarda olmadan da akıllıca, güvenli bir biçimde bağlantı kurun
2. Aktif olun
3. Yaratıcı olun
4. Başkalarına bir şeyler verin
5. Düşünceli olun.

EĞİTİM VE VATANDAŞLIK AÇISINDAN DEĞERİ

■ Sağlık ve iyi olma hâli insanın bütün yaşamı süresince kişisel gelişiminin altın ibrişimidir. Geçerliliği dünyadaki eğitimcilerin çoğu tarafından kabul edilen Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde belirtildiği gibi, piramidin daha alt seviyelerindeki ihtiyaçlarını tatmin edememiş olan çocuklar, dijital olsun olmasın, aktif vatandaşlar olarak tam potansiyellerini hayata geçirebilecekleri, kendi kendini gerçekleştirme noktasına ulaşamayacaklardır. Sağlık ve iyi olma hâli bir insanın dinleme, gözlemlene, empati kurma ve iş birliği yetkinliklerine bağlıdır ve aynı zamanda da bu yetkinliklerini belirler ve bu yetkinlikler problem çözme ve uyuşmazlıkları çözme gibi daha yüksek bilişsel becerilerin de yapıtaşlarıdır.

■ Bunlar da insanın, demokrasi ve adaletin temel taşları olan, temel hakları, adaleti, tarafsızlığı ve kültürel çeşitliliğe, dünya görüşlerine ve uygulamalarına açık olmayı anlamasına ve uygulamasına katkı sağlamaktadır. İyi olma hâlinden yoksun olmanın neden olduğu negatif veya sınırlı dünya görüşü olan vatandaşların topluma aktif bir biçimde katılma olasılığı daha zayıftır.

Şekil 12: Sağlık ve İyi Olma Hâli – Temel Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

Değerler	Tutumlar
İnsan hakları ve insan onuru	Sorumluluk ve saygı
Beceriler	Bilgi ve Eleştirel Anlayış
Çok dillilik, dinleme ve gözlemlene, empati ve iş birliği	İnsanın kendisiyle ilgili bilgileri ve kendisini eleştirel bir biçimde anlaması

5 NO.LU BİLGİ NOTU

SAĞLIK VE İYİ OLMA HALİ

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

— Sağlık ve iyi olma hâliyle ilgili çeşitli etik mülahazalar ve riskler arasında belki de en önemlileri insanlar arasındaki zayıflatılan ilişkiler ve arama motorlarının bireyler etrafına profillemeyle oluşturdukları filtre balonunun empoze ettiği, giderek daralan “görüş sahası”dır. Bu unsurların her ikisi de, kültürel çeşitliliğe açık olma ve öteki inanışlar ve dünya görüşleriyle etkileşime girme kapasitesinin gelişimini sınırlar. Gencin yeterli analitik ve eleştirel becerileri geliştirmemiş olması halinde, radikalleşme bu durumun yan etkilerinden biri haline gelebilir.

— Kendine saygı da dikkate alınması gereken bir başka unsurdur. Sosyal medya büyük ölçüde kendimizin ve faaliyetlerimizin her zaman ve her yerde fotoğraflarımızı çekerek sosyal medyaya yüklediğimiz selfie çekme güncel eğilimi üzerine inşa edilmiştir. Bu durum bireyin kendisini bilmesini ve anlamasını örseler. Kendimizi en fazla sayıda “like” alan olarak göstererek, “gerçek” yaşamlar popüler fikirlere ve güncel eğilimlere göre farklı gösterilerek değiştirilmekte, çeşitlilik azaltılmakta ve internete şekil vermek yerine toplum internet tarafından şekillenmektedir.

— Dille ilgili bilgi ve dilin eleştirel bir biçimde anlaşılması ve çok dillilik becerileri de baltalanmakta, kendini ifade çoğu kez kestirme dil kalıpları kullanılarak 140 harf karakterine indirgenmektedir. Bazı dillerde içerik yüzdesi düşük olduğundan, dil becerileri daha da zayıflatılmaktadır.

— Çevrim içi teknolojinin diğer faaliyetlerin ve ilişki kurma biçimlerinin aleyhine aşırı kullanımı hem fiziksel hem de zihinsel riskleri artırmaktadır. Ailelerin ve okulların dikkatini çevrim içi teknolojinin fiziksel ve zihinsel gelişim safhaları üzerindeki etkilerine ve çocukların bilgisayar ekranlarından aldıkları aşırı mavi ışın dozları nedeniyle ortaya çıkabilecek uykusuzluğa çekmeliyiz.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

— Bu dijital vatandaşlık alanı açısından sosyal ve duygusal becerilerin geliştirilmesi çok önemlidir ve bununla ilgili pek çok faaliyet ENABLE web sitesinde (<http://enable.eun.org/resources>) bulunabilir. ENABLE web sitesinde ders planları, slayt gösterileri, bir kısa sınav ve öğretmenler için çok miktarda bilgi yer almaktadır.

— Classroom.kidshealth.org sitesinde küçük yaşta gençler ve daha büyük gençler için insan bedeninin nasıl çalıştığından özel ihtiyaçlara kadar pek çok bilgi notu halinde çok çeşitli materyaller yer almaktadır. Faaliyetlerle birlikte bir öğretmen rehberi de sağlanmaktadır.

— Sınıf medya planı oluşturma – Çocukların çevrim içi olarak ne kadar zaman harcadıkları ve bu faaliyetlerinin öğrenme ve sosyal açıdan değeriyle ilgili bir düşünce ve tartışma etkinliğini harekete geçirin. Çocukların birkaç gün boyunca bu konuda bir kayıt defteri tutmalarını sağlayın, daha sonra da küçük gruplar halinde çalışarak ev veya okul topluluğu kapsamında teknolojinin sağlıklı kullanımına yol gösterecek

bir ilkeler çerçevesi oluşturun. Bu çerçeveyi sınıfta görünür bir yere asarak çocukların ayda bir belirledikleri ilkelere ne kadar uyduklarını kontrol etmelerini sağlayın.

■ *Kiko ve El* adlı el kitabı 3 ila 7 yaşındaki çocuklara bedenlerinin kendilerine ait olduğunu ve iyi ve kötü sınırlar olduğunu ve iyi ve kötü dokunuşlar olduğunu anlamalarına yardımcı olur.

İYİ UYGULAMA/DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMAK

■ Masa üstü oyunlarının küçük aile ve/veya arkadaş ortamlarında esenliği destekleyen öğretici yöntemler oldukları göz ardı edilmemelidir. Bunlar çocuklara, en azından oyun süresince, yetişkinlerle eşit düzlemde konuşabilecekleri, sosyal parametrelerle deney yapabilecekleri nadir bir ortam sunmaktadır.

■ Okullarda iyi oluşturulmuş ekran destek sistemlerinin daha dostane bir sınıf ortamının desteklenmesinde başarılı olduğu kanıtlanmıştır. ENABLE projesiyle (<http://enable.eun.org/resources>) ekran destekleyicilerin eğitilmesi ve kendilerine sürekli rehberlik edilmesinin yanı sıra; bunların sınıfta, okulda ve gençlik gruplarında uygulanabilecekleri kampanya ve faaliyet fikirleri içeren kapsamlı bir program sunulmaktadır.

■ Teknoloji ve iyi olma hâli konuları çocuklar, ebeveyn ve öğretmenler tarafından araştırılmalıdır. Her biri birbirinden çekici bol miktarda yeni dijital cihaz ortaya çıktığından, ebeveyn bu yeni fırsatlardan yararlanarak çocuklarının kendilerini nasıl hissettiklerini izleyebilir. Ebeveyn ve öğretmenler teknoloji kullanımının dengesiz olmasının sağlık ve iyi olma hâli üzerindeki bazı olumsuz etkilerini hatırlamalıdır. Denge ve sınırları güçlendirirken internetin, teknolojinin ve sosyal medyanın araştırılması belirli bir iyi olma hâli düzeyinin sağlanmasına katkıda bulunabilir.

İLAVE BİLGİ

■ Avrupa Konseyinin bu bilgi notuyla ilgili materyalleri *İnternet Okuryazarlık El Kitabında (ILH)* mevcuttur; Bakınız: ILH 21 [No.lu](#) Bilgi notu, “Çevrim içi taciz: zorbalık, rahatsız edici takip ve trolleme”, 17 [No.lu](#) Bilgi notu, “Dijital vatandaşlık”; ve 18 [No.lu](#) Bilgi notu, “Dijital ebeveynlik: pozitif ve koruyucu”.

■ *Zorbalık – bakış açıları, uygulamalar, içgörüler* – 2017 yılında Avrupa Konseyince yayınlanan bu yayında, ondan fazla ülkeden zorbalıkla mücadele uzmanlarının araştırmaları ve deneyimleri belgelenmektedir. Belgede, gerek fiziksel veya zihinsel özellikleri ya da ailevi ortamları nedeniyle zorbalığa karşı daha kırılgan konumda olan çocuklara odaklanmak dahil olmak üzere, bu alanda dünya çapında başarıyla uygulanan geniş boyutlu yaklaşımlar ele alınmaktadır.

■ El yazısı sağlığa ve esenliğe giden bir yol mudur? Avustralya’da araştırmacılar kısa süre önce yaptıkları nicel ve nitel araştırmalarda, el yazısının bireysel iyi olma hâli üzerinde kayda değer bir etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. 2000 kişinin katıldığı deneyler, düşüncelerini, duygularını veya anılarını el yazısıyla yazanların endişe, korku ve üzüntülerden 2.5 kat daha fazla arındıklarını ortaya koymuştur.

■ Araştırma aynı zamanda el yazısıyla yazılmış notların anne babaların çocuklarıyla daha iyi ilişki kurmasına yardımcı olduğunu göstermiştir. El yazısı insanların duyuğu ve düşüncelerinin daha çok farkında olmalarını sağlamaktadır. Bu da yaşamın pozitif yanlarını güçlendirip bu konuda durup düşünmeye yardımcı olduğundan, sağlıklı bir kafa yapısının sağlanmasında hayati öneme sahip bir unsurdur. Bir başka olumlu yanıyla, el yazısını denemek ve uygulamak mevcut ve gelecekteki kuşakların el yazısıyla yazılmış olan pek çok önemli tarihi belgelere erişim kapasitesine sahip olmasını da sağlayacak olmasdır.

■ El yazısının beyin üzerindeki etkileri henüz tam olarak anlaşılmadığından gelecekte sınıfta kullanılmasıyla ilgili bir karar verilmesinden önce daha fazla çalışma ve araştırma yapılması gereklidir.

■ “Dijital Kılavuz İlkeleri: Çocuklara Yönelik Sağlıklı Teknoloji Kullanımının Yaygınlaştırılması” adlı yayında Amerikan Psikoloji Derneğinin nerileri yer almaktadır. Konuya ilişkin öneriler daha esnek hale getirilmiş olmakla birlikte, ebeveynin ve öğretmenlerin kendi topluluklarında en iyi sonuçları verecek şekilde uyarlanması yararlı olabilir. Yayın aşağıdaki adreste yer almaktadır: www.apa.org/helpcenter/digital-guidelines.aspx

■ Google Avrupa, Ortadoğu ve Afrika’da (EMEA) ebeveynin cihaz ekran süresi sınırlarını ayarlayabilmesinin mümkün olduğu Family Link gibi kaynakları devreye sokmuştur, bakınız: uygulama (app) kullanımı uygulama (app) onaylama.

6. BOYUT E-MEVCUĞİYET VE İLETİŞİM

” Ya okumaya değer bir
Şey yazın ya da yazılmaya değer
bir Şey okuyun.

Benjamin Franklin

İnternetin hayatımızdaki mevcudiyeti giderek artmış ve çevrim içi kimliklerimiz giderek daha önemli hale gelmiştir. Birbirimizle nasıl etkileşime girdiğimiz hem bizim hem de başkalarının üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Sağlıklı bir e-mevcudiyet yaratıp sürdürmek ve sorumlulukla ve başkalarının haklarını ihlal etmeyecek şekilde iletişim kurabilmek dijital vatandaşlık açısından son derece önemlidir.

■ Başlangıçta e-mevcudiyet, kişisel markalama için bir pazarlama aracı olmak ve müşteri trafiğini çekmekten ve internette kalıcı olumlu bir imaj yaratmaktan oluşan bir süreçti. Bu pazarlama konsepti arama motoru optimizasyonunu, e-itibarını, sosyal medya kullanımlarını vb. içeriyordu. Ama artık dijital kimliğe yön veren kişisel ve bireyler arası nitelikleri ve bunları gerçekleştirecek sosyal ve bilişsel yetkinlikleri içerecek şekilde genişlemiştir.

■ **e-Mevcudiyet** çevrim içi ortamda varlığınızı sürdürmenizle ilgili olup, dijital itibarınızı ve dijital kimliğinizi sürdürürken size rehberlik edecek kişisel ve bireyler arası niteliklerinizi de içerir. Çevrim içi mevcudiyetinizin kapsamı ve niteliği, adınız veya kişisel olarak sizi tanımlayacak bilgiler internet üzerinden kullanılarak yapılacak bir aramayla bulunabilir. Gerçekleştirdiğiniz iletişim türlerine bağlı olarak e-mevcudiyetiniz olumlu veya olumsuz olabilir ve dijital itibarınızı oluşturmaya yönelik sosyal ve bilişsel becerilerinize bağlı olarak dijital mevcudiyetiniz güçlendirilebilir veya engellenebilir.

■ **İletişim uygulamalarınız**, sanal sosyal alanlarda başkalarıyla paylaştığınız etkileşimler, fikirler, görüntüler, videolar ve bilgi parçalarıdır. Kuşkusuz iletişimlerinize çevrim içi olduğu gibi internet dışında da gerçekleşebilir ve internet dışı ortama da geçebilir veya bunun tersi de olabilir. Bu bilgi notunda çevrim içi iletişime odaklanılacaktır.

■ E-mevcudiyette olduğu gibi, iletişim uygulamalarınız da negatif veya pozitif olabilir ancak burada başkalarıyla güvenli ve sorumluluk duygusuyla iletişimde bulunma ve etkileşime girme yeteneğini vurgulamaktayız. Pozitif iletişim yaratma için gerekli beceriler aynı zamanda insanın bir mesaj oluşturmadaki sosyal ve bilişsel becerileriyle de ilgilidir. Çevrim içi iletişimin doğası ve çevrim içi iletişim uygulamalarının izlenebildiği, paylaşılabildiği veya son derece hızla, viral bir biçimde yapıldığı gerçeği göz önüne alındığında, çevrim içi iletişim mümkün olduğunda toplum ve çevrim içi topluluklar için yararlı olmalıdırlar.

E-MEVCDİYET VE İLETİŞİM, TEKNOLOJİYLE DEĞİŞEBİLİR

■ Yeni teknolojiler, sosyal medya platformları ve internet süratle değişmeye devam ettiğinden, e-mevcudiyet ve iletişim uygulamaları da değişir ve evrilir. Bazı durumlarda yüz yüze etkileşim azalabilir ancak pek çok web konferans şirketlerinin de doğrulayacağı gibi, tıpkı pek çok insan kişisel iletişim için yüz yüze iletişimi tercih ettiği gibi, pek çok insan da yaptıkları işin belirli yönleri için hala yüz yüze iletişimi tercih etmektedir.

■ Teknoloji değiştikçe, sanal gerçeklik veya artırılmış gerçeklik gibi, farklı iletişim biçimleri de görülmektedir. Sanal gerçeklik (VR), kullanıcının varlığının gerçek veya hayali bir ortamda temsili olarak canlandırıldığı bir durumda kullanıcıların dijital ortamda etkileşime girmesiye, artırılmış gerçeklik (AR), daha anlamlı bir hale getirmek ve kullanıcıların etkileşime girmesine izin vermek üzere, mevcut bir gerçeğin üzerine bilgisayarda oluşturulmuş iyileştirme katmanlarının ilave edilmesidir. Bunların her ikisi de iletişim yöntemlerimizi değiştirebilir. VR'nin ve AR'nin sunduğu, insanı içine alveren deneyimler her insanın farklı gerçeklik algısına göre değiştirilebilir bu da iletişimin, herkese göre ayrı ayrı oluşturulan bir sosyal deneyim sağlayan yeni bir yönüdür.

E-MEVCUDİYET, VERİ KORUMA VE ÖZEL YAŞAMIN GİZLİLİĞİ

— Bütün vatandaşlar çevrim içi kimliklerini, kişisel verilerini nasıl koruyacakları, yetki verilmişse mahremiyetlerini bir ölçüde nasıl muhafaza edecekleri konusunda bilinçli olmalıdırlar. Vatandaşlar eleştirel muhakeme yeteneklerini kullanarak ve basit bir araştırma yaparak pozitif çevrim içi kimliklerini idame ettirmek için kullandıkları platformların ve uygulamaların çoğunda gizlilik ayarlarını değiştirebilirler (çevrim içi kimliğinizi nasıl koruyacağınız ile ilgili daha fazla bilgi için 9 No.lu Bilgi notuna bakınız).

— 2018 yılında Avrupa Birliğinin tümünde uygulanan Genel Veri Koruma Yönetmeliği ile birlikte bireyler verileri ve mahremiyetleri üzerinde daha çok kontrole sahip olabilecek ve e-mevcudiyetlerini arzu ettikleri gibi kontrol edebileceklerdir.

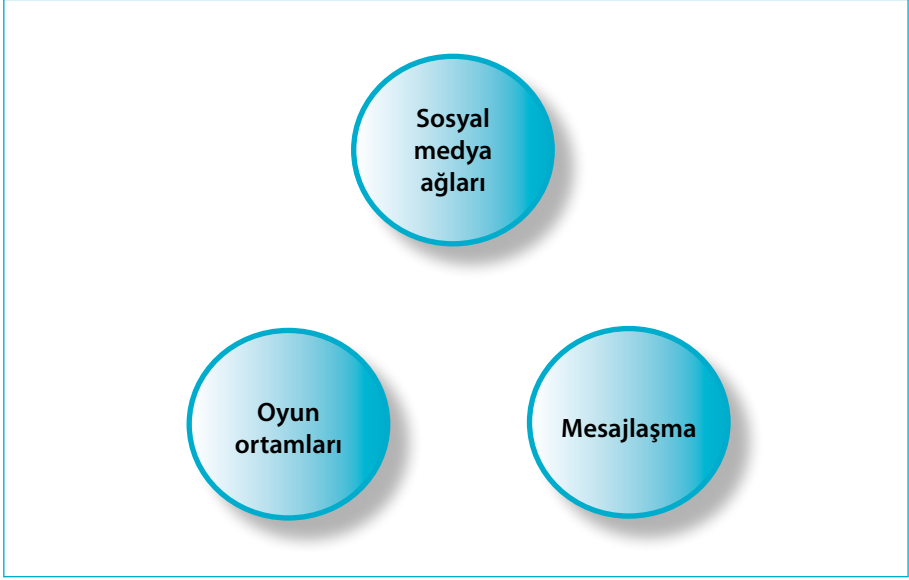
NASIL İŞLİYOR?

— e-Mevcudiyet doğrudan doğruya veya dolaylı olarak oluşturulabilir. İnternette doğrudan doğruya bir hesap oluşturabilir, veri, görüntü ve bilgi yükleyebilirsiniz. Dolaylı mevcudiyetiniz ise sizi görüntülerde etiketleyen veya sizin bilgi ve verilerinizi veya sizinle ilgili bilgi ve verileri internete yükleyenler tarafından dolaylı olarak oluşturulur. Pek çok çevrim içi platform, kendi platformlarında etiketlendiğinizde sizi haberdar eder ve siz de bu durumda etiketi doğrulama veya reddetme yeteneğine sahip olursunuz.

— İletişim teknolojisi basitten çok karmaşığa birçok çeşitli iletişim vasıtası sunmaktadır ve dijital medya, iletişim olanaklarımızı çok genişletmiştir (Şekil 13). İletişim yüz yüze ve internet harici etkileşimlerin çok ötesine geçmiş olup, çevrim içi ortamda çok çeşitli yöntemlerle ve biçimlerle mevcuttur. Kullanıcılar artık bire bir, bir kişiyle çok kişi veya çok kişiyle bir kişi şeklinde iletişim kurabilmektedirler. Çeşitli iletişim yöntemleri vardır ve bunlar aşağıdakileri içerir:

- ▶ İnternet ortamında yazışmalı 'chat' (özel olarak bu amaca ayrılmış bir görüşme kanalında meydana gelen interaktif iletişim için kullanılan gayriresmi terim)
- ▶ Anlık mesajlaşma (gerçek zamanlı metin yazışmasına olanak sağlayan bir tür çevrim içi sohbet)
- ▶ SMS
- ▶ e-postalar
- ▶ İnternet üzerinden sesli iletişim (VoIP)
- ▶ Sosyal ağlar
- ▶ Podcast'lar
- ▶ Sanal ve artırılmış gerçeklik ortamları
- ▶ Bilgisayar oyunu ortamları.

Şekil 13: e-Mevcudiyet İletişim Yöntemleri

■ Ortaya çıkan güncel eğilimlerden biri de insanların bu yöntemlerin birkaçını birden aynı anda kullanarak iletişimde bulunma yetenekleridir. Örneğin bir yandan bir video oyunu oynarken aynı zamanda mesaj da gönderebilirsiniz veya bilgisayar oyunu oynayıp aynı zamanda kazandığınız puanla ilgili olarak başkalarıyla mesajlaşmak üzere bir sosyal medya ağını kullanabilirsiniz.

■ Kullanıcılar, çok farklı iletişim yöntemleri arasından kendileri için en yararlı olan yaklaşımı benimseyebilirler. Bu yararlar arasında insanlar arasındaki mesafenin kısaltılması, yakın çevrelerinin dışında kalan insanlarla temas kurma yeteneği, bilgi ve kaynakları paylaşma yeteneği ve diğerleri yer almaktadır

Pozitif İletişim Girişimleri İle İlgili Düşünceler

- ▶ Çevrim içi olarak internete yüklediğiniz, gönderdiğiniz veya kaydettiğiniz her şey (kumdaki ayak izleri gibi) dijital bir ayak izi bırakır.
- ▶ İçeriği ne olursa olsun bir mesaj göndermeden önce düşünün. Sizin olumlu olduğunu düşündüğünüz bir şey yanlış anlaşılabilir.
- ▶ Kim olduğunuza dair, bulunduğunuz yer veya toplumsal cinsiyetinizle ilgili ipuçları içerebilecek görüntüler dahil olmak üzere kişisel olarak tanınmanızı sağlayacak bütün bilgileri gizli tutun.
- ▶ Kullandığınız ekipmana saygı gösterin ve okulunuzun, veya işvereninizin sunucularını kullanıyorsanız iletişiminiz gizli kalmayabileceğini unutmayın.
- ▶ Çevrim içi katkınızın diğerleri tarafından görülebilir olacağı süreyi kendinize göre ayarlamanızı mümkün kılacak seçeneklerin olup olmadığını öğrenin. Büyük bir olasılıkla 10 yaşınızdayken internete yüklediğiniz resimlerden veya fikirlerden 16 yaşınızdayken mahcupiyet duyabilirsiniz.

EĞİTİM VE VATANDAŞLIK AÇISINDAN DEĞERİ

- Çevrim içi itibarlarını ve çevrim içi etkileşimlerini pozitif bir biçimde oluşturup sürdürürlerken iletişim ve e-mevcudiyet dijital vatandaşlar için çok değerlidir.
- Dijital kimliklerini ve dijital ayak izlerini nasıl yöneteceklerini anlamaları dijital vatandaşlar için çok önemlidir.
- Pek çok kimse çevrim içi iletişimin telefonların ve yüz yüze görüşmenin yerini almadığını ancak geleneksel görüşmeleri daha iyi hale getirdiğini ileri sürmektedir.

Şekil 14: e-Mevcudiyet ve İletişim – Temel Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

Değerler	Tutumlar
İnsan hakları ve insanlık onuru	Sorumluluk, saygı, vatandaş sorumluluğu ve açıklık
Dinleme ve gözlemleme, empati ve iş birliği	İnsanın kendisiyle, dille ve iletişimle ilgili bilgisi ve eleştirel anlayışı
Beceriler	Bilgi ve Eleştirel Anlayış

6 NO.LU BİLGİ NOTU

E-MEVCUDİYET VE İLETİŞİM

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

— e-Mevcudiyet ve iletişim insanların birbirleriyle yenilikçi yöntemlerle etkileşime ve iletişime girmesini sağlar. Ancak, teknolojik araçlar ne kadar harika olursa olsunlar, aşağıdakiler gibi hala dikkate alınması gereken ciddi riskler ve sonuçlar söz konusudur:

- ▶ e-posta hesaplarınıza izinsiz erişim sağlanması;
- ▶ Yazılı mesajlarınızın veya kullandığınız görüntülerin, sembollerin ve emojielerin yanlış anlamaya yol açması;
- ▶ e-posta iletişim yöntemi sahtecilikle uğraşan, ortalama yöntemi, dolandırıcılık veya diğer suç içeren faaliyetlerle uğraşan suçlular tarafından yaygın bir biçimde kullanılmaktadır;
- ▶ Sohbet odaları sorumlulukla kullanılmalı ve konular yaşa uygun konular olmalıdır.

— Çevrim içi iletişimin istenmeyen yönleri açısından bakıldığında, çevrim içi ortamda görülen olumsuz faaliyetler arasında siber zorbalık, çevrim içi taciz, trolleme, siber takip hatta phubbing (karşınızdaki sizinle iletişim kurmaya çalışırken onu görmezden gelip telefonunuzla ilgilenmek) sayılabilir.

— **Çevrim içi ortamda pozitif bir mevcudiyet sağlamak için** aşağıdakilerin yapılması tavsiye edilebilir

- ▶ Örneğin sosyal ağlara katılmak veya internetten alışveriş yapmak gibi farklı amaçlar için ayrı e-posta hesapları oluşturun. Söz konusu farklı hesaplar sahte değildir ancak mahremiyetinizin korunması için kullanılabilir.
- ▶ Uygun “internet nezaket kurallarını” uygulayın ve bir izleyici kitleniz olduğunu unutmayın. E-postalarınızı oluştururken gerek içerik gerekse hacim açısından düşünceli davranın.
- ▶ Unutmayın ki, genel olarak herkesin içinde söylemeyeceğiniz şeyleri e-posta halinde veya çevrim içi ortamda yazmadan önce bir kez daha düşünmelisiniz.

— **Pozitif bir iletişim sağlamak** için aşağıdakilerin yapılması tavsiye edilebilir:

- ▶ Unutmayın ki, farklı internet platformlarını kullanırken veya internet üzerinden oyunlar oynarken diğer oyuncularla yaptığınız etkileşim aslında çevrim içi iletişimidir.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

— **Google ile yapılan aramalar ve uyarılar** – Öğrencilerinize, adlarını yazarak Google’da arama yapmalarını isteyin. Arama sonucu kendileriyle ilgili metni gördükten sonra e-mevcudiyetlerinin kapsamını ve kalitesini anlamak üzere görüntülerin üzerine tıklamalarını ve sayfaları aşağıya doğru indirmelerini isteyin. Daha sonra son olarak, öğrencilerinizden, “video mevcudiyetlerini” keşfetmek üzere bulabilecekleri video linklerini tıklamalarını isteyin.

■ Elde ettikleri sonuçlara göre öğrenciler kendileriyle ilgili bazı bilgileri silmek veya internetteki pozitif mevcudiyetlerini artırmak isteyebilirler.

■ **Sosyal medya temizliği** – Öğrencilerinizin sosyal medya hesapları varsa hesaplarını tek tek incelemelerini isteyin. Öğrencileriniz bu hesaplardaki bilgileri dikkatle incelemelidirler: bu bilgiler öğrenciyle ilgili doğru bir resim ortaya koyuyor mu? Bu bilgiler öğrencilerin ileride kendilerini işe alacak insanların, işverenlerinin veya aile üyelerinin görmesini isteyecekleri türden bilgiler midir? Eğer cevapları ‘hayır’ ise, istenmeyen bilgileri silmelerini tavsiye edebilirsiniz.

■ **E-posta adresleri** – Öğrencilerinizin e-posta adresleri varsa, hesaplarını daha güvenli hale getirmek ve e-mevcudiyetlerini korumak için e-postalarıyla ilgili güvenlik ayarlarını araştırmalarını isteyin. Öğrencilerin e-posta adreslerine kişisel olarak tanınmalarını mümkün kılacak bilgileri dahil etmemelerini sağlayın ve mümkünse bir takma ad veya temsili simge kullanmalarını tavsiye edin.

■ **Dijital ayak izini anlamak** – Daha genç yaşta öğrencilerinizin dijital ayak iziyle ilgili bu sekiz dakikalık videoyu izlemelerini sağlayın: www.youtube.com/watch?v=Ro_LIRg8rGg. Öğrencilere dijital ayak izlerini etkili bir biçimde azaltmaya yönelik yöntemler önermelerini isteyin.

İYİ UYGULAMALAR/DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMAK

■ Giderek daha çok öğrenci okul ödevlerini paylaşma ve sınıf içi iletişimle temas halinde kalmak için sohbet gruplarını kullanmaktadır. Öğretmenler öğrencilerin zaten aşına olduğu bu iletişim yöntemine ilave bir unsur ekleyerek bu yöntemden yararlanabilirler. Bununla ilgili bazı fikirler şunlardır:

- ▶ Güncel olaylarla ilgili gerçek zamanlı tartışmalar
- ▶ Birebir ders anlatma ve rehberlik
- ▶ Eğitim amaçlı oyun etkileşimi
- ▶ Grup araştırması
- ▶ Çevrim içi bir topluluk yaratma
- ▶ Birlikte gerçek zamanlı poster, sunum veya diyagramlar oluşturma.

■ Dijital teknoloji sayesinde öğretmenlerin ve öğrencilerin sınıf duvarlarının ötesinde de birbirleriyle paylaşımında bulunabileceklerini ele alın. Öğrencilerle en sevdikleri teknolojik iletişim ve iş birliği araçlarıyla ilgili bir ‘beyin fırtınası’ yapın. Bu etkinliğe dijital vatandaşlık temalarını ele alma yöntemlerini de dahil edin.

■ *Through the Wild Web Woods [Vahşi İnternet Ormanlarında]* adlı oyun, Avrupa Konseyinin geliştirdiği, 10 ila 11 yaşındaki çocuklara temel internet güvenliği, sorumluluğu ve vatandaş bilincini eğlenceli ve arkadaşça bir biçimde öğretmeye yönelik bir çevrim içi oyundur. Oyun 14 Avrupa dilinde mevcuttur. Oyun, “Çocuklar için ve çocuklarla birlikte bir Avrupa inşa edelim”: www.wildwebwoods.org/popup_langSelection.php tarafından desteklenen ve bu ruhu taşıyan bir oyundur.

■ *İnternet Okuryazarlığı El Kitabı* internetten azami yarar sağlamaya, web sitelerinde ve sosyal ağlarda gizliliği korumaya ve daha birçok şeye yönelik, öğretmenler, ebeveyn ve öğrenciler için tasarlanmış bir rehberdir: <https://edoc.coe.int/en/internet/7515-internet-literacy-handbook.html>.

■ *Dijital Vatandaşlık Tanıtım Gezisi*, gençlere çevrim içi ortamda güvende olma, pozitif çevrim içi vatandaşlar olma, antisosyal davranışlara, nefret söylemlerine ve aşırı uçlara karşı dirençlerini artırma kapasitesini vermeye yönelik Avrupa çapında bir internet güvenliği ve becerileri geliştirme projesidir. Projeye ilgili çalışma atölyeleri “ev sahibi” rolünü üstlenen YouTube şahsiyetlerinin veya elçilerinin desteklediği ulusal yerel ortak kuruluşlarından uzmanlar ve eğitimcilerce sağlanmaktadır.

İLAVE BİLGİ

■ Avrupa Konseyinin bu bilgi notuyla ilgili materyalleri İnternet Okuryazarlığı El Kitabında (ILH) yer almaktadır; Bakınız: ILH 2 **No.lu** Bilgi notu, “Çevrim içi mevcudiyet ve bulut”; 3 **No.lu** Bilgi notu, “Web 2.0, 3.0 ve daha fazlası”; 4 **No.lu** Bilgi notu, “Bloglar ve Vloglar”; 5 **No.lu** Bilgi notu, “Mobil İnternet”; 7 **No.lu** Bilgi notu, “Sohbet ve Mesajlaşma Medyası”; 8 **No.lu** Bilgi notu, “Sosyal Ağ Oluşturma ve Sosyal Paylaşım”; 23 **No.lu** Bilgi notu, “Nesnelerin İnterneti” ve 26 **No.lu** Bilgi notu, “Ürün siz misiniz? Büyük veri, Veri Madenciliği ve Mahremiyet”.

■ Avrupa Komisyonu dijital mevcudiyet ve iletişim ve Avrupa’daki ilgili grupların genel görünümüyle ilgili kapsamlı bir sözlük sağlamaktadır: [https:// ec.europa.eu/eurostat/cros/a-to-zen](https://ec.europa.eu/eurostat/cros/a-to-zen).

■ Turkle S. (2015), *“Sohbeti Geri Kazanmak”: Dijital Çağda Konuşmanın Gücü*, Penguin Yayınları, New York.

■ Boyd d. (2014), *“Karmaşık Bir Hikâye: Sosyal Ağdaki Gençlerin Sosyal Yaşamları*, Yale Üniversitesi Yayınları, New Haven.

■ Project tomorrow (<http://blog.tomorrow.org/>) aşağıdaki mesajı içeren bir blogdur: “Bugünün öğrencilerini yarının yenilikçileri, liderleri, aktif vatandaşları olmaya hazırlamak”.

■ Dünyaya yazın (<https://writetheworld.com>) genç öğrencilerin yazılarını dünya ile paylaşıp, başkalarının insanlığını araştırarak insan olmanın ne olduğunu keşfettikleri bir küresel topluluktur.

■ Dokunulabilir Dünya (www.touchableearth.org) küçük yaşta gençlere dünyayı ve vatandaşlığı öğreten bir uygulama. “Dokunulabilen Dünya çocukların yine çocuklara dünyayı öğrettiği ilk çevrim içi uygulamadır. Tamamen okul çağındaki çocukların kısa videolar kullanarak öğrettiği Dokunulabilir Dünya, hoşgörüyü, kültürü ve kimliği destekliyor”.

3. BÖLÜM ÇEVİRİM İÇİ HAKLAR

Çevrim İçi Haklar

Günümüzde sadece Avrupa'da 250 milyonu aşkın insan her gün interneti kullanmaktadır. Bu insanlar – gerek sosyal medya, oyunlar, çevrim içi alışveriş veya okul ya da idari formları doldururken –kişisel bilgilerini giderek daha çok paylaşmaktadırlar

■ Hızla değişen bu dijital çağda, vatandaşların hakları ve bu hakların çevrim içi ortamda nasıl sınındığı konusunda her zamankinden daha çok farkında olmaları gerekmektedir. Veri artık pazarlanabilir bir meta haline gelmiştir ve bunun sonucunda da kişisel verilerimizin ve çevrim içi kimliğimizin yetkisiz açıklama, kimlik hırsızlığı veya çevrim içi suiistimal gibi pek çok riske karşı korunması gerekmektedir.

■ Özel yaşamın ve kişisel verilerin korunması temel bir insan hakkıdır ve Avrupa Birliğinin 2018'de Genel Veri Koruma Yönetmeliğini uygulamaya başlamasıyla, vatandaşlar artık kişisel verileri üzerinde daha fazla kontrole sahip olmaktadır. Aşağıdaki örnekler de dahil olmak üzere, bu yeni "haklar"dan bazıları internet hayatımızda bu kadar büyük bir rol oynamazken ya uygulanabilir değildi ya da gereksiz görülüyordu:

- ▶ "Taşınabilirlik" örneğin cep telefonunuzu veya sosyal ağ platformunuzun operatörünü değiştirmenizi istediğinizde kişisel verilerinizin başka bir hizmet sağlayıcısına aktarılmasını talep etme hakkı;
- ▶ "Unutulma" hakkı, yani kişisel verilerinizin artık işlenmesini istemiyorsanız veya bir şirketin bunları tutması için meşru bir neden yoksa silinmesini isteme hakkı;
- ▶ Açık ve anlaşılır bilgi alma hakkı;
- ▶ Hiç kimsenin zaten okumadığı uzun, karmaşık ifadelerin ve koşulların yerine açık ve anlaşılır çocuk dostu bilgiler konmalıdır;

■ İnternet diğer temel insan haklarını ve çocuk haklarını önemli ölçüde güçlendirmiştir. Örneğin ifade özgürlüğünden yararlanmak hiç bu kadar kolay olmamıştı bugün, isteyen herkes bir gazeteci olabilmekte ve çalışmalarını büyük izleyici kitlelerine ulaştırabilmektedir. Bu aynı zamanda, her ne kadar internet bazen anonim olma örtüsünün arkasına saklanabileceğimiz yanılsamasını sunsa da söylediğimiz ve yaptığımız her şeyin hesabını vermemiz gerektiğinden, büyük bir sorumluluk da getirmektedir.

■ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin (UNCRC) 12. Maddesinde çocukların, haklarını bilmeye ve bu hakları desteklemek ve korumak için güçlendirilmeye yönelik hakları olduğu belirtilmektedir. Aşağıdaki bilgi notunda çevrim içi haklarınız daha yakından incelenmektedir.

” Sesimizi duyurmak ve geleceğimizi belirleyecek kararlarda yer almak istiyoruz.

Joao, 17, Portekiz

” Küçük yaşta gençler 'hacker'lara karşı özellikle daha açık konumdadırlar çünkü sosyal medyaya özel yaşamlarıyla ilgili daha çok bilgi koyuyorlar.

Sofie, 16, Belçika

” Günümüzde gençler inanılmaz imkanlar sunan internetsiz bir yaşam düşünememektedirler. Aynı zamanda güvende olmak da istemektedirler. Güvenliğin bir yönü de özel yaşamın gizliliğidir. İnternette herkes nasıl bilgi yükleyeceğini, nasıl bilgi paylaşacağını ve nasıl sorumlu davranacağını bilmelidir.

Evangelia, Yunanistan

” Ebeveynin haklarını anlayacak ve çocuklarının da haklarını anlamalarına yardımcı olacak eleştirel yetiye sahip olduklarını varsayarsanız ama bu çoğu kez böyle değildir. Ebeveynlerin, kendilerine yardımcı olacak bazı basit rehberlere ihtiyacı var.

Avrupa Ebeveyn Derneği

7 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: AKTİF KATILIM

- ▶ Öğrencilerin aktif çevrim içi katılımı insan hakları ve temel hak ve özgürlüklerle nasıl uyumlu olabilir?
- ▶ Okullar aktif çevrim içi katılımı nasıl destekleyebilir?

8 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: HAKLAR VE SORUMLULUKLAR

- ▶ Her platform, web sitesi, uygulama ve cihaz için altın kural nedir?
- ▶ Genel Veri Koruma Yönetmeliği öğrencilere hak ve sorumluluklarını kullanmada nasıl yardımcı olur?

9 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: GİZLİLİK VE GÜVENLİK

- ▶ Öğrenciler özel yaşamlarının gizliliğini etkili bir biçimde nasıl yönetebilirler?
- ▶ Paydaşlar çevrim içi ortamlar için güvenliği nasıl sağlayabilirler?

10 NO.LU BİLGİ NOTU KONTROL LİSTESİ: TÜKETİCİ BİLİNCİ

- ▶ Öğrenciler niçin dijital ekonomiye katılmalıdır?
- ▶ e-ticaret toplumda daha büyük bir rol oynarken öğrenciler kendilerini nasıl koruyup aynı zamanda e-ticaretin getirilerinden yararlanabilirler?

7. BOYUT AKTİF KATILIM

” En doğru demokrasi testi, herkesin, başkalarının yaşamına veya malına zarar vermeden istediği gibi hareket edebilme kabiliyetidir.

Mahatma Gandhi

Aktif katılım, vatandaşların makul kararlar alabilmeleri ve içinde yaşadıkları demokratik kültürlere aktif ve pozitif bir biçimde katılabilmeleri amacıyla, içine atıldıkları ortamlar bağlamında, kendileriyle ilgili farkındalık düzeyine ulaşmaları için gerekli yetkinlikleri içerir.

— Aktif çevrim içi katılım bazılarını zor gelebilir çünkü kullanıcılar akıllarından geçeni söylemek, görüşlerini paylaşmak ve görüşlerini diğerlerine açmanın yararlarını ve risklerini karşılamalıdır. Ancak kullanıcılar bir başkasının hak ve özgürlüklerini ihlal etmedikçe, bu fikirlerini özgürce ifade etme hakkına sahiptirler.

NASIL İŞLİYOR

— Çevrim içi aktif katılım, Avrupa Konseyinin İnternet Kullanıcıları için İnsan Hakları adlı yayınında belirtilen insan hakları ve temel hak ve özgürlükleri yakından izlemektedir.

- ▶ Erişim sağlanması ve ayrımcılık yapılmaması
- ▶ İfade ve bilgi özgürlüğü
- ▶ Toplanma, örgütlenme ve katılım
- ▶ Özel yaşamın gizliliği ve veri koruma
- ▶ Eğitim ve okuryazarlık
- ▶ Bilgi ve içeriğin çocuklara ve gençlere göre uyarlanması
- ▶ Etkili hukuk ve telafi yolları.

— Aktif katılımın ardındaki motivasyonlar farklı olabilir ancak kendi kendine yeterlilik, takdir edilme ve ait olma, çevrim içi davranışlara ışık tutabilir. İnterneti kullanan pek çok insan, yaşadığı toplulukta bir fark yaratmak için çevrim içi topluluğa katılmak istemektedir (kendine yeterlilik). Diğerleri ise, çevrim içi topluluklara bilgileri ve birikimleriyle katkıda bulunma ihtiyacı içindedirler (başkalarının takdirini kazanmak için). Ve yine diğer bazı insanlar da benzer düşüncede insanlarla birlikte olmak istediklerinden, söz konusu çevrim içi topluluğa aktif bir biçimde katılım sağlamaktadırlar.

ÇEVİRİM İÇİ KATILIMIN MİNİMALİST BİÇİMLERİ

— Bu tür minimalist “katılım” türleri, çevrim içi katılımın, çevrim içi ortamda bir kampanyaya katılım formunu imzalama veya siyasi mesaj içeren bir haberi beğenme/ paylaşma olarak tanımlanmasını eleştiren ve tembellik etme anlamındaki “to slack” fiiliyle “aktivizm” sözcüğünün karışımından oluşan “slacktivism” gibi yeni terimlerin doğmasına yol açmıştır. “Slacktivism”le anlatılmak istenen “bir gayeyi, bir davayı, basit işlemleri yerine getirerek destekleyen insanların, değişim yapmaya gerçekten inanmadıkları ve angaje olmadıklarıdır”³²

— İnternet ortamı dışındaki katılım gibi, çevrim içi aktif katılım da kullanıcıların demografik özelliklerinden etkilenebilir. İngilizce, internetin baskın dili olup, diğer ülkelerin görüşlerinden çok, Anglofonların, yani İngilizce konuşanların görüşlerini yansıtıyor olabilir. Yapılan başka araştırmalar da çevrim içi aktif katılımında beyaz ırktan, eğitilmiş erkeklerin baskın olmasının kadınlar, azınlıklar ve engelli bireyleri

32. http://data.unaids.org/pub/outlook/2010/20100713_outlook_at aids_en.pdf

dışlayabileceğini göstermiştir. Öte yandan pek çok düşünce hareketi, statüko ile ilgili memnuniyetsizliklerini ifade etmek için internete ulaşmıştır.

■ Bu çalışma hazırlandığı sıralarda internette yer alan #BlackLivesMatter (SiyahilerinHayatlarıDeğerlidir), #MeToo (BenDe) ve #autismspeaks (otizmkonuşuyor) gibi bazı çevrim içi aktif katılım örnekleri, topluluklarda fark yaratan bu tür örneklerden sadece birkaçıdır. Çevrim içi katılımın önündeki sınamalardan biri de mevcut yasal sistemimizin ve yasal sürecimizin baş etmeye çalıştığı, “gerçek dünya”da var olan kanunsuzluk ve çete yönetiminin bir tekrarını oluşturmaktan kaçınmaktır. Çevrim içi ortamda pek çok kınanması gereken insan olmasına rağmen, çevrim içi etkileşimlerin dijital taşlamaya dönüşmesi halinde adalet sağlanamaz.

KİŞİSEL GELİŞİM

■ İster internet dışında olsun ister çevrim içi faaliyetlerde olsun, insanın yaşadığı topluma katılımı tatmin edici bir yaşamın çok önemli bir parçasıdır. Her toplum altyapıyı ve çevrim içi katılımı destekleyecek insanlara ihtiyaç duyar – ve aktif çevrim içi katılım –çevrim içi toplulukta karşılıklı fayda sağlamanın yollarından biridir. Aktif katılım, demokratik sürecin iyileştirilmesi için elektronik iletişimin kullanıldığı e-demokrasinin gelişmesinde de rol oynar.

■ İnternet kullanıcıları çevrim içi kurslara, grup derslerine hatta sosyal medya sitelerinde “bana istediğinizi sorun” bölümlerine katılabildiğinden, aktif katılım kişisel gelişim için de yararlı olabilir. Eskiden öğrenciler ve yaşamla ilgili araştırma yapanlar felsefi konuları veya tartışmaları anlamak için kütüphanelere gitmek veya macera dolu arayışlar içine girmek zorunda kalırken, günümüzde meraklı zihinler çevrim içi ortamda yer alarak anlamlı tartışmalara katılabilirler

Şekil 15: Aktif katılım – Temel Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

Değerler	Tutumlar
Demokrasiye, adalete, hakkaniyete, insan onuruna ve insana saygıya değer vermek	Vatandaşlık bilinci, sorumluluk ve saygı
Dinleme ve gözlemleme, empati ve iş birliği	İnsanın kendisiyle, ilgili bilgisi ve eleştirel anlayışı
Beceriler	Bilgi ve Eleştirel Anlayış

7 NO.LU BİLGİ NOTU

AKTİF KATILIM

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

■ Aktif çevrim içi katılım ve sosyal ağların kullanımı, kullanıcıların belirli konularda kendi seslerini duyurmalarına ve “herkesin içinde” görüş bildirmelerine imkan verir. Bu şekilde anında kendini topluluğa açma, bazıları için tatmin edici olsa da, ana akım görüşleri benimsemeyenler için sorun yaratabilir.

■ Sosyal ağlar izlenen politikaların sonuçları üzerinde daha geniş kapsamlı bir etki yaratabilir ve çok geniş bir sosyal medya takipçisi olan bir siyasetçi kanalıyla veya sosyal medya platformlarında yapılan belirli hedef kitlelere yönelik reklamlar sayesinde, çoğunluğun aşırı bir görüşü benimsemesi halinde, demokratik süreçler riske girebilir.

■ Aktif katılımında trollerin veya negatif çevrim içi etkisi olan diğerlerinin başı çektiği durumlarda şeffaflık ve hesap verebilirlik kenara itilebilir.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

■ Öğrencilerinizden yakın zamanda yapılan veya halen yapılmakta olan bir yerel seçimi incelemelerini ve ilgili siyasetçileri ve partileri izlemelerini isteyin. Aktif çevrim içi katılım esnasında kullanılan olumlu ve olumsuz mesajları belirlemelerini ve mesajların doğruluğunu incelemelerini isteyin.

■ Öğrencilerinizden bir sosyal medya platformu seçerek insanları buraya katılmaya iten nedenleri incelemelerini isteyin. Kullanıcıların içerik ve verileri nasıl paylaştıklarını ve toplulukta birbirleriyle nasıl etkileşime girdiklerini tespit edin. Öğrencilerden bazı en iyi uygulamaları ve kaçınılması gereken bazı davranışları sıralamalarını isteyin. Öğrencilerin aşağıdakileri tartışmalarını sağlayın:

- ▶ Paylaştıkları her makaleyi daima okumaları;
- ▶ Kendi görüşlerini internete aktarmadan önce daima diğer görüşleri de okumaları;
- ▶ Yeniden cevap yazmadan önce ilk görüşlerine verilen cevapları okuma zahmetine katlanmaları.

■ Çevrim içi etkileşimin yönetilmesi kolay değildir. Bu adeta milyonlarca insanın aynı anda konuşması ve aynı anda milyonlarca yazı ve görüşü dinlemeye çalışmasını andırır. İşte bu nedenle de, insanların düşüncelerini paylaşıp karmaşasız bir ortamda tartışabilecekleri çevrim içi olmayan etkileşimler ve fikir alışverişleri kestirilebilir bir gelecekte önemini korumayı sürdürecektir.

■ Gerek çevrim içi formatta gerekse yazılı basın şeklindeki bir günlük gazeteyi seçin ve en önemli bazı haberleri tespit edin. Henüz bu konulardan biriyle ilgili bir hashtag yoksa, bunlar için bir hashtag belirleyin. Öğrencilerinizin bu hashtag'i mümkün olan en çok sayıda platformda aramalarını sağlayın. İkinci veya üçüncü dili olan öğrencilerden hashtag aramasını başka dillerde de yapmalarını isteyin. Farklı platformlarda değişik ifade ve katılım türlerini ve biçimlerini inceleyin. Buralarda hangi temalar tespit edilebilmektedir? Hangi temalar eksiktir?

■ Avrupa Komisyonunun “Gençlik alanında iyi uygulamalar – daha az fırsata sahip gençlerin teşvik edilmesi” adlı çalışmasını okuyun ([http:// bit.ly/2PrCsTL](http://bit.ly/2PrCsTL)). Öğrencilerinizden gençlik topluluklarında katılımın iyileştirilmesine yönelik yöntemleri sıralamalarını isteyin.

İYİ UYGULAMA/DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMA

■ Bütün vatandaşların dijital ortama bilinçli ve aktif katılımı dijital vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesine bağlıdır. İnternetin yaygın kullanımı ve farklı topluluklardaki insanların bilgiye kolayca erişimiyle birlikte, aktif katılım genelde dijital hak ve sorumluluklara ve dijital vatandaşlığa saygı ile yakından ilgili hale gelmiştir.

■ Öğrencilerin veya yerel topluluğun desteklenmesi gereken bir gayesi olup olmadığını belirleyin. Konu belirlendikten sonra öğrencilerin bir yardım gayesi veya etkinliği için kitle fonlaması veya bağış toplama yöntemlerini araştırmalarını isteyin. Nihai proje, söz konusu yardım gayesi veya etkinliği için bir kitle fonlaması planı şeklinde olmalıdır.

■ Orta Avrupa Okulları Akademisi projelerine ve okullarına bakın: www.aces.or.at/about-aces. Hangi projelerin öğrencilerin aktif katılımı açısından en iyi fırsatı sunduğunu tartışın. Öğrencilerden kendi okullarıyla ilgili bir proje oluşturmalarını veya ACES'e bir proje sunmalarını isteyin.

İLAVE BİLGİ

■ Avrupa Konseyinin bu bilgi notuyla ilgili materyalleri İnternet Okuryazarlığı El Kitabında (ILH) yer almaktadır; bakınız: ILH 1 No.lu Bilgi notu, “İnternete bağlanıyoruz”; 10 No.lu Bilgi notu, “Bilgiyi araştırma” ve 11 No.lu Bilgi notu, “İnternette kaliteli bilgi bulma”.

■ Avrupa Konseyi, İnternet Kullanıcıları için İnsan Hakları: <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/internet-users-rights>.

■ AB Gençlik Manifestosu Avrupa gençliğinin internete nasıl katılacağına ve internetin nasıl daha iyi hale getirileceğine dair bir çevrim içi “deklarasyon”dur: [http:// paneuyouth.eu/2015/07/24/youth-manifesto-publication/](http://paneuyouth.eu/2015/07/24/youth-manifesto-publication/).

■ AB Gençlik Stratejisi: https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/civil-society_en.

8. BOYUT HAK VE SORUMLULUKLAR

” Artık hepimiz dev bir beyindeki nöronlar gibi internet üzerinden birbirimize bağlıyız.

Stephen Hawking

ADIL VE HAKKANİYETLİ BİR TOPLULUK İNŞA ETMEK

■ Dijital ortam özellikle de kullanıcıların hakları ve sorumlulukları açısından karmaşık bir hale gelmiştir. Dijital vatandaşlar başkalarının hak ve sorumluluklarını ihlal etmemek için kendi çevrim içi haklarını anlamalı ve bunların bilincinde olmalıdırlar.

■ Toplumda vatandaşların nasıl bazı hak ve sorumlulukları varsa, dijital vatandaşların da çevrim içi dünyada bazı hak ve sorumlulukları vardır. Dijital vatandaşlar özel yaşamın gizliliği, güvenlik, erişim ve dahil edicilik, ifade özgürlüğü ve daha fazla haklardan yararlanabilir. Ancak bu haklarla birlikte, herkes için güvenli ve sorumlu bir dijital ortam sağlamaya yönelik, etik değerler, empati ve diğer yükümlülükler gibi bazı sorumlulukları vardır.

■ İnternet düşüncelerin ve toplulukların geliştirilmesi için güçlü bir araç olabilir ancak aynı zamanda kullanıcıların hakları engellendiğinde veya kullanıcılara herhangi bir haklarını belirleme imkânı verilmediğinde yıkıcı bir silah haline gelebilir. Bireysel kullanıcıların, hükümetlerin, sanayinin ve kamu kurumlarının ister yerel ister uluslararası etkileri olsun internet topluluğunun bütünlüğünü idame ettirme yükümlülüğü vardır.

■ Kullanıcıların yetkilerinin optimum düzeyde dağıtıldığı adil ve hakkaniyetli mekanizmaların oluşturulması geleceğe yönelik aşılması gereken başlıca güçlük olacaktır. Bu alanda, gücün ve kontrolün merkezden yerele geçtiği ve "gerçek" çevrim içi doğrudan demokrasinin başlatılabileceği, Wikipedia ve blok zincir teknolojisi gibi mevcut ve yeni gelişen teknolojilerden ilham alınabilir.

HAK VE SORUMLULUKLAR: İLK ADIM SİZİNLE BAŞLAR

■ İnsanlar dijital teknolojileri kullanmaya karar verdiklerinde bu deneyimlerini hak ve sorumluluklarını okuyup anlayarak zenginleştirebilir. Her ne kadar başkalarına size davranılmasını istediğiniz gibi davranın kuralı altın kuralı da, kullanıcılar aynı zamanda kullandıkları web sitelerinin, platformların ve uygulamaların kullanım şartlarını okumaya çalışmalıdırlar. Her cihaz, yazılım sistemi, uygulama veya program için bunlara ait olan ve kullanıcının ve belki daha da önemlisi web sitelerinin, platformların veya uygulamaların hak ve sorumluluklarını açıklayan yasal dokümanlar vardır.

NASIL İŞLİYOR?

■ Bütün ve herhangi bir dijital teknolojiyi kullanma hakkına sahipsiniz ve bunları güvenli ve sorumlu bir biçimde kullanmaktan sorumlusunuz. Bunu bir adım daha ileriye götürdüğümüzde hak demek, başka bir kullanıcının veya kurumun müdahalesinden arınmış olma özgürlüğüne sahip olmanız, sorumluluk ise belirli bir şekilde hareket etme görevinizin olmasıdır.

■ Nerede bulunurlarsa bulunsunlar, bütün demokratik topluluklar adil ve hakkaniyetli olmayı vurgulamışlardır: adil ve hakkaniyetli kurallar, adil ve hakkaniyetli fırsatlar, adil ve hakkaniyetli söz hakkı. Dijital toplum da farklı değildir ve Avrupa kurumları adil ve hakkaniyetli olma kavramlarını temel dokümanlarına dahil etmişlerdir.

EĞİTİM VE VATANDAŞLIK DEĞERİ

İnternet kullanıcıları haklarının neler olduğunu ve bunun yanı sıra hakları ihlal edildiğinde izlenecek usullerin neler olduğunu bilmelidirler. Kullanıcılardan aynı zamanda, diğer kullanıcıların hakları çevrim içi ortamda ihlal edildiğinde bunu bildirmeleri de istenebilir. Her yaştan internet kullanıcısı hak ihlallerinde üç temel eylemin bilincinde olmalıdırlar: içeriği göz ardı etmek, hakaret içeren sözleri sarf eden şahsı engellemek veya bu şahısla ilgili bildirimde bulunmak.

Şekil 16: Hak ve sorumluluklar – Temel vatandaşlık yetkinlikleri

Değerler	Tutumlar
İnsan onuru ve hakları	Sorumluluk ve saygı
Dinleme ve gözlemleme, empati, iş birliği ve uyuşmazlıkların çözümü	İnsanın kendisi ve dünyayla ilgili bilgisi ve eleştirel anlayışı
Beceriler	Bilgi ve Eleştirel Anlayış

8 NO.LU BİLGİ NOTU HAK VE SORUMLULUKLAR

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

Temel dijital hak ve özgürlüklere topluluktaki bütün vatandaşlar sahip olmayı arzu edebilir. Ancak herkes bilgiye eşit erişime sahip değildir. Bu nedenle daha az erişimi olanlar, kendilerini ifade etme özerkliğini kaybedebilirler.

Bilgiye erişim için başkalarına bağımlı olanlar farkında olmayarak sınırlı erişim yüzünden zarar görebilirler.

Kızlar, kadınlar, etnik azınlıklar ve diğer azınlık gruplarında olanlar internet teknolojisine aynı düzeyde erişime sahip olamayabilirler ve dolayısıyla haklarına aynı derecede erişim sağlayamayabilirler. Uluslararası ICT (Bilgi ve Telekomünikasyon Teknolojileri) Alanında Kız Çocukları gibi etkinlikleri düzenleyen Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, kız çocuklarının ve kadınların ICT ile ilgili daha fazla bilgi edinmelerini sağlayacak bir küresel ortam yaratmak için çaba göstermektedir.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

Öğrencilerden Avrupa Birliğindeki dijital hak ve sorumluluklarla ilgili bütün web sitelerinin bir listesini yapmalarını isteyin. Her bir yasal enstrümanla ilgili hak ve sorumlulukları karşılaştırıp farklılıklarını tespit etsinler.

Daha küçük öğrencilerinizden Avrupa Konseyince yayınlanan Haklarınızın Pasaportu adlı yayını okumalarını isteyin: <https://edoc.coe.int/en/6-10-years/5549-passport-to-your-rights.html>. Daha sonra da onlardan dijital hak ve sorumluluklarını düşünmelerini isteyin. Dünyanın geneliyle hak ve sorumluluklarını karşılaştırdıklarında dijital hak ve sorumluluklarıyla benzerlikler veya farklılıklar tespit edebiliyorlar mı?

Öğrencilerinizden sınıfta teknoloji kullanımına rehberlik edecek bazı sorumlu kullanım ve kabul edilebilir kullanım politikalarıyla ilgili olarak internette arama yapmalarını isteyin. Bu iki grup politikayı karşılaştırmalarını isteyin, başlıca benzerlikler ve farklılıklar nelerdir? Okulunuzda her iki tür politika da mevcut değilse, okulunuz için hangilerinin en uygun olacağını seçmelerini isteyin. Öğrencilerinizle birlikte okul yönetimine sunulabilecek bir politika geliştirin.

Bir sosyal medya platformu için yarışma düzenleyin ve yarışmaya katılma şartlarını öğrencilerin tasarlamasını isteyin. Kullanıcıların hak ve sorumlulukları nelerdir?

Çevrim içi içerik yaratıcılarının hak ve sorumluluklarını tartışın. Öğrencilerin küçük gruplar halinde aşağıdaki sorularla ilgili araştırma yapmalarını ve tartışmalarını sağlayın:

- ▶ Çevrim içi olarak neler yaratabilirsiniz? (sözcükler, görüntüler, müzik örneklemeleri, yeniden düzenleme (remix oluşturma) , videolar, vb.)?
- ▶ Oluşturduğunuz içeriği nasıl koruyabilirsiniz?
- ▶ Başkalarının yarattığı içeriği onların haklarını ihlal etmeden nasıl kullanabilirsiniz?

Öğrencilerin verdiği cevaplar ile ilgili bütün sınıfın katılacağı bir tartışma açın.

İYİ UYGULAMA /DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMA

■ Kişisel veriler kanun ve yönetmeliklerle korunmaktadır. Yani bireyler veya kuruluşlar verilerinizi istedikleri gibi kullanamazlar ve söz konusu kurallara uymak zorundadırlar (ihlaller yaptırımlara yol açabilir). Örneğin bütün vatandaşlar kendi kişisel verilerini kontrol etme hakkına sahiptirler ve bu da kendileriyle ilgili hangi kişisel verilerin toplandığını bilmelerini gerektirmektedir. Genel Veri Koruma Yönetmeliği kısmen vatandaşların özel yaşamın gizliliği ve veri korumayla ilgili bu ve diğer temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmelerine yardımcı olmak amacıyla 2018 yılında Avrupa Birliğinde yürürlüğe girmiştir.

■ Güvence altına alınmış hakları okuyun (https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/know-your-rights/freedoms/protection-personal-data_en#know-your-rights or <http://bit.ly/2BRbYIH>). Aşağıdaki hakları nasıl kullanabileceğinizi veya yaşınıza göre sizin adınıza nasıl kullanılabileceğinizi ülkenizdeki ilgili hizmet birimiyle temasa geçerek dikkate alın. İstedığınız bilgiyi elde edemezseniz ilgili resmi Veri Koruma Kurumunu arayın.

■ Çevrim içi dijital haklarla ilgili kursları araştırın ve bu kurslara yazılmayı düşünün.

■ Dijital vatandaşlık veya dijital haklarla ilgili bir çevrim içi kursa katılmayı düşünün. Programın, bu el kitabında ele alınan 10 dijital alanda yer alan konuların bazılarını kapsadığından emin olun.

■ Bütün öğrencilerin bir sonraki Uluslararası ICT Alanında Kız Çocukları günü ve tarihlerini incelemelerini sağlayın (<http://bit.ly/2o2Gw08>) ve öğrencilerin o günle ilgili kendi gündemlerini oluşturmalarını sağlayın.

■ UNICEF (<https://uni.cf/2LhcrDi>) adresinden hak ve sorumluluklar listesini okuyun. Daha sonra öğrencilere görüşlerini paylaşmaları için hangi sosyal medya platformlarının veya diğer iletişim biçimlerinin etkili bir platform olabileceğini düşünmelerini isteyin.

İLAVE BİLGİ

■ Avrupa Konseyinin bu bilgi notuyla ilgili materyalleri İnternet Okuryazarlığı El Kitabında (ILH) yer almaktadır; bakınız: ILH 17 No.lu Bilgi notu, “Dijital vatandaşlık”; 9 No.lu Bilgi notu, “Özel yaşamın gizliliği ve gizlilik ayarları” ve 26 No.lu Bilgi notu, “Ürün siz misiniz? Büyük veri, veri madenciliği ve özel yaşamın gizliliği”. Pour des informations sur le Règlement général sur la protection des données, voir le site de la Commission européenne: <http://bit.ly/2OGDcFN>.

■ Genel Veri Koruma Yönetmeliğiyle ilgili bilgi için bakınız: <https://www.gdpr.org/>.

■ GDPR’de yer aldığı gibi verilerin listeden çıkarılması (2014 yılında uygulanmıştır) ve verilerin taşınabilirliği ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bakınız: www.cnll.fr/en/questions-right-delisting, http://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=611233.

■ Avrupa dijital haklarıyla ilgili daha fazla bilgi için bakınız: <https://edri.org>.

■ Aşağıdaki adreste Avrupa Komisyonunun AB Temel Hak ve Özgürlükler ile ilgili bilgileri yer almaktadır : http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/charter/index_en.htm.

■ Çocuk haklarıyla ilgili daha fazla bilgi BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bulunabilir.

■ İlgili Avrupa Konseyi dokümanları arasında "İnternet kullanıcıları için insan hakları": www.coe.int/en/web/internet-users-rights/guide yer almaktadır yer almaktadır.

■ AB Çevrim içi Haklar Kuralları, vatandaşları çevrim içi ağları ve hizmetleri kullanırken koruyan AB yasalarında yer alan temel haklar ve ilkelerdir: [https://ec.europa.eu/digital-single-market/code-eu-çevrim içi-rights](https://ec.europa.eu/digital-single-market/code-eu-çevrim-ic-haklar) .

■ Avrupa Parlamentosu "İnternette kadınları güçlendirmek": [http://eige.europa.eu/docs/2037_IPOL_IDA\(2015\)536473_EN.pdf](http://eige.europa.eu/docs/2037_IPOL_IDA(2015)536473_EN.pdf)

■ Küresel Vatandaşlığın hak ve sorumlulukları: www.theglobalcitizensinitiative.org/the-rights-and-responsibilities-of-global-citizenship

9. BOYUT ÖZEL YAŞAMIN GİZLİLİĞİ VE GÜVENLİK

” Özel yaşamın gizliliği bir seçenek değildir ve sırf internete girmek için ödediğimiz bir bedel olmamalıdır

Gary Kovacs

Bu alanda özel yaşamın gizliliği, kimlik yönetimi ve siber güvenlik kavramları ele alınmaktadır. Özel yaşamın gizliliği esas olarak bireyin kendi bilgilerinin ve başkalarının bilgilerinin korunmasıyla ilgili olup kimlik bilgileri yönetimi çevrim içi profilimizin kontrolünü, güvenlik ise çevrim içi eylemlerinin ve davranışlarının hem gizliliği hem de kimlik bilgilerini nasıl riske atabileceği konusunda bireyin farkındalığıyla ilgilidir. Özel yaşamın gizliliği ve güvenlik alanı, çevrim içi ortamda paylaşılan bilgilerin etkili yönetimi ve tehlikeli veya tatsız durumlardan kaçınmak ya da bir ölçüde anonim olabilme duygusuna sahip olmak için araçların (navigasyon filtreleri, parolalar, antivirüs ve firewall yazılımları) kullanımını kapsamaktadır.

ÖZEL YAŞAMIN GİZLİLİĞİ VE KORUMA – AYNI MADALYONUN İKİ YÜZÜ

Özel yaşamın gizliliği, veri koruma ve güvenlik kavramları haklar, özgürlükler ve sorumlulukla yakından ilişkilidir ve bu kavramlar internete daha ilk adımlarından itibaren çocuklara öğretilmelidir. Sorumlulukların ve karşı karşıya kaldıkları güçlüklerin bilincinde olan kullanıcılar, çevrim içi riskleri ve tehlikeleri daha iyi tespit edip bunlardan kaçınabilirler, verilerini ve dijital kimliklerini daha iyi koruyabilirler ve dijital faaliyetleri kendileri ve başkaları için emniyetli ve sürdürülebilir hale getiren güvenlik tedbirlerini daha iyi uygulayabilirler. Çevrim içi durumdayken herkesin emniyet ve güvenlik hakkının bulunmasının yanı sıra paylaştıkları fikirlere saygı gösterilmesi ve internette oluşturdukları ve yaydıkları kaynaklarla ilgili olarak kendilerine hakaniyetli muamele edilmesi hakkı vardır. İnternete erişim hakkı ile birlikte kuşkusuz beklentiler ve sorumluluklar da vardır ve gerek okulların gerekse ailelerin gençleri bu sorumlulukları omuzlamaya hazırlamada oynayacakları çok önemli bir görevleri vardır.

Teknoloji yaşamımızın her yanına yayıldıkça özel yaşamın gizliliği ve koruma kavramları kaçınılmaz bir biçimde iç içe geçmektedir. Günümüzde, internet güvenliği sadece bizim dijital vatandaşlar olarak kendi güvenlik risklerimizi nasıl yönetmemizle ilgili olmayıp aynı zamanda eylem ve davranışlarımızın başkalarını da riske atmamasının sağlanmasıyla ilgilidir. O nedenle, dijital vatandaş olmak, cihazlarımıza erişimi nasıl koruyacağımızı ve kendimizin ve başkalarının özel yaşamını ve güvenliğini tehdit eden her şeye dikkatle yaklaşmayı öğrenmek anlamına gelmektedir. İnternet temel insan haklarının ve vatandaşlık bilincinin sürdürülebileceği bir yer olursa çocukları dijital toplumda ve ekonomide sorumlu paydaşlar olarak eğitmeye öncelik verilmelidir.

BENİM VE SENİN ÖZEL YAŞAMIN

Özel yaşamın çevrim içi ortamda korunması çok geniş bir yetkinlikler yelpazesini içermektedir. Özel yaşamın gizliliği kavramının altında yatan unsur, insanın kendisi ve başkalarıyla ilgili bilgisine, eleştirel anlayışına, insan onuruna ve insan haklarına değer vermesidir. Bunu anlamak ancak günümüzün güçlü iletişim araçlarının nasıl işlediğine dair sağlam bilgilere, bilginin bize karşı çeşitli yollardan nasıl kullanılabileceğine dair eleştirel bir anlayışa, bilgi kısıntılarının veya etiketlenmiş fotoğrafların başlangıçta düşünülenden çok daha ayrıntılı ve muhtemelen de hassas bir resmin oluşturulması için nasıl kolaylıkla bir araya getirilebileceği konusunda eleştirel bir anlayışa sahip olarak mümkün olabilir. Özel yaşamın gizliliği kültürel çeşitlilikle ilgili sağlam bir anlayış, başkalarının inançlarına, dünya görüşüne ve uygulamalarına saygıyı ve bu tür kişisel bilgilerin internette yayılmasına karşı korunması motivasyonunu içeren kültürel anlamda hassas bir kavramdır.

■ Özel yaşama ait bilgilerin kendi başına bir değeri ve geçer akçeliği olan büyük veri çağında yaşıyoruz. Sadece çocuklar ve gençler değil, her yerdeki vatandaşlar, özellikle sosyal medyayı ve arama motorlarını kullanırken, çevrim içi faaliyetleri esnasında, hem tüketici hem de aynı zamanda bir ürün olduklarını hatırd tutmalıdırlar. Gerek ticari siteler, gerekse ticari olmayan site ve platformlar ilettikleri içeriği, bizim çevrim içi konumdayken arkamızda bıraktığımız ayak izlerinden yararlanarak oluşturdukları bir profile göre uyarlarlar. Hatta ulusal seçimler ve referandumların bile belirli seçmen profillerine göre ve büyük verinin gayri ahlaki bir biçimde kullanılması suretiyle şekillendirildiği iddia edilmektedir.

■ Günümüzün dünyasında her ne kadar vatandaşların kendi kişisel verileri üzerinde tam bir kontrol sağlamaları neredeyse başarılması imkânsız bir hünerse de, gerekli becerilerin desteklenmesinde eğitim önemli bir rol oynayabilir. Örneğin bilişim hizmet sağlayıcılarının faaliyet koşulları ve kurallarını ve olurunuzu vermeden önce 'çerez'lerin maksadını anlamak dijital vatandaşlık açısından elzemdir. Vatandaşlar aynı zamanda istenen verileri ne zaman vereceklerine veya verip vermemeye karar verebilmeli, veri toplamanın maksadını ve son kullanımını doğrulayabilmeli ve toplanan bilginin nasıl işleneceğini bilmelidirler. Vatandaşlar kişisel verilerine erişimi nasıl, ne zaman ve nerede kabul edeceğini bilmeli, bilgilendirilmiş onam alınmadan söz konusu verilerin toplanmasını reddedebilmeli, bu verilerin düzeltilmesini, listeden çıkartılmasını veya silinmesini sağlayabilmelidir. Vatandaşlar hakları ihlal edildiğinde, hizmet sağlayıcılara ulaşıp milli Veri Koruma Kurumundan, (milli mevzuata göre) bir hâkimden veya bir hak savunuculuğu grubundan haklarının korunmasını nasıl isteyeceklerini bilmelidirler.

KİŞİSEL KİMLİĞİN YÖNETİLMESİ

■ Çocukların dijital alana adımlarını atar atmaz dijital kimliklerini yönetmeyi öğrenmeye başlamaları ve istenenenden fazla bilgi vermenin ne kadar kolay olduğunun süratle farkına varmaları önemlidir. Verilerinin hangi yönlerinin özel veriler olduğunu, hangi verilerin güvenli bir biçimde paylaşılabilirliğini ve bunun örneğin aile üeleriyle, bir öğrenci olarak veya bir spor kulübünün üyesi olarak veya bir doktoru veya sağlık servisini ziyaret etmelerine bağlı olarak, farklı bağlamlara göre nasıl değişeceğini eleştirel bir biçimde anlamalıdır. Çocuklar çevrim içi servislere bağımsız bir biçimde erişim sağlamaya başladıklarında, kimliklerini korumak için takma ad veya farklı hesaplar, profiller veya e-posta adreslerini kullanmanın ne zaman daha güvenli ve yasal olacağına karar verebilmelidirler. Bütün bunlar, çok çeşitli bilgiler, değerler ve tutumlara dayalı temel bir dijital vatandaşlık becerisi olan "dijital kimlik yönetiminde" yetkin olmanın bir parçası haline gelmektedir.

■ Mağdurlar yanlışlıkla özel bilgilerini açıkladıklarında veya oltalama girişimi ya da bir dolandırıcılık eylemi sonucunda bilerek verdiklerinde, kimlik hırsızlığı meydana gelebilir ve tehlikeli bir biçimde artabilir. Çevrim içi forum gibi nispeten önemsiz bir çevrim içi hesaba erişim kontrolünü kaybettiğinizde bunun çaresi kolaylıkla bulunabilir. Ancak, bir sosyal medya profilinin, bir e-posta hesabının veya bir çevrim içi banka kimliğinin "hack"lenmesi çok ciddi sonuçlar yaratabilir. Mağdurun ekonomik ve sosyal kayıplarının yanı sıra, kişisel verileri ve çevrim içi bağlantılarındaki veriler de tehlikeye girebilir. Birinin sizin hesabınızı veya kredi kartınızı çevrim içi bir şeyler ısmarlamak için kullandığını veya profilinizi ya da e-postanızı kullanarak sizin kimliğinizi taklit ettiğini bir hayal edin!SİBER GÜVENLİK – SÜRATLE BÜYÜYEN BİR TEHDİT

■ Günümüzde dijital vatandaşların güvenli bir çevrim içi ortamın idame ettirilmesine katkıda bulunma gibi ortak bir sorumluluğu bulunmaktadır. "Hacking" giderek

büyüyen bir sorundur ve 2017 yılında çok kapsamlı hastane, bankacılık ve ulaştırma sistemlerini çökertmiştir. İnternet dışı bir bağlamda kesinlikle çok sert bir biçimde eleştirilecek olan bu tür antisosyal davranışların ciddiyeti konusunda çocukların farkındalığını artıracak çok az şey yapılmaktadır.

■ Spam, ortalama, bilgisayar virüsleri, kötü amaçlı yazılımlar ve bilgisayar robotlarının da çok kapsamlı olumsuz sonuçları vardır ve dijital vatandaşlar doğru koruyucu araçları nereden elde edebileceklerini ve bunları nasıl kullanacaklarını bilmeleri halinde kendilerini bu tehditlere karşı koruyabilirler. Özellikle de nesnelerin interneti ve oyuncakların interneti günlük yaşamımıza girdikçe dijital ortamımızı anlamak ve ona ihtimam göstermek evimize ve yaşam çevremize ihtimam göstermek kadar önemlidir. Gerek internette gerekse internet dışında sürdürülebilirlik, insan haklarıyla ve insanlık onuruyla ilgili bilgiye, kritik anlayışa ve bunlara değer verilmesine bağlıdır çünkü bir bireyin dikkatsizliği bütün bir aileyi, okulu veya tüm bir ağı tehlikeye düşürebilir. Küçük yaştaki çocuklara evlerine, kasabalarına veya şehirlerine giderken yolda karşılaştıkları riskleri öğrettiğimize göre, onların aynı şekilde kendilerinin ve etraflarındaki esenliği için çevrim içi ortamlarda emniyetli ve güvenli bir biçimde hareket etmeyi öğrenmeleri gerekmez mi?

■ Özel yaşamın gizliliği ve güvenlik, hükümetlerin, eğitim yetkililerinin, ailelerin ve çocukların kendilerinin de ilgi göstermeleri gereken, dijital vatandaşlık eğitiminin önemli bir alanıdır. Toplumda ve okul müfredatının içerisinde güçlü, iyi uygulanmış, çok paydaşlı bir özel yaşamın gizliliği ve güvenlik politikasıyla çocuklar ve gençler dijital çağın vatandaşları olarak dijital yetkinliğe ulaşabilir ve haklarından yararlanarak sorumluluklarını yerine getirebilecek şekilde güçlendirilebilirler. Şimdiye kadar değindiğimiz özel yaşamın gizliliği, veri koruma, dijital kimlik yönetimi ve siber güvenlik gibi konuların sunduğu pek çok açmazın ve güçlüğü aşılmasında büyük bir gelecek vadettiğinden blok zincir teknolojisi de öğrenme gündemindeki yerini almalıdır.

NASIL İŞLİYOR?

■ Özel yaşamın gizliliği kavramı kültürden kültüre ve aileden aileye büyük farklılık gösterdiğinden aile içinde tartışılacak günlük bir konu haline gelmelidir. Çocuklar neyi ne zaman paylaşacaklarını ebeveynlerini örnek alarak öğrenirler ve dünyayla ilgili eleştirel anlayışları kısmen de belirli bilgilerin neden özel bilgiler olduğunu ve başkalarının bilgilerine neden saygı duymak gerektiğini bilme üzerine inşa edilir.

■ Belirli grupları hedef alan ticari reklamlardan, bilgiden ve propagandadan kaçınmak ne yazık ki zordur ve bunlar özellikle de genç zihinler için zararlıdır. Çocuklar ve gençler çevrim içi izleme ve profillemenin nasıl yapıldığı konusunda bilinçlenmeli ve arama motorlarını kullandıklarında, web sitelerine girip araştırma yaptıklarında, çevrim içi alışveriş yaptıklarında veya sosyal ağlarda "like (beğenme)" yaptıklarında arkalarında bir ayak izi bıraktıklarını bilmelidirler. "Like (Beğenme)" seçimlerinin bile izlendiğini ve reklamların kendilerine yönlendirilmesi için profillerinin oluşturulması amacıyla kullanıldığını bilmelidirler. "Çerezler" de izleme ve profilleme amacıyla kullanılabilir ancak bunlar en sevilen veya en çok kullanılan sitelere erişimi kolaylaştırmada "olumlu" bir rol oynadıklarından, bunları reddetmek her zaman kolay olmayabilir. Her ne kadar "çerezlerin" gerçek yararının ne olduğu konusunda tam olarak emin olunamasa da,

üçüncü tarafların “çerezleriyle” yapılan istenmeyen izlemeden kendinizi korumanız kuvvetle tavsiye olunur. İnternette dolaşma geçmişinizi düzenli aralıklarla temizlemek izlemeyi azaltmak ve hedefe yönelik reklamları sınırlamak için bir başka yöntemdir.

■ Propagandaya, gayri ahlaki ticari uygulamalara ve insanın zamanının heba olmasına neden olan bilgi yüklemesine yem olmamak için, dijital vatandaşların sağlam eleştirel düşünme ve analiz becerilerini geliştirmeleri gerekir. Filtreleme ve reklam engelleme araçları olmasına rağmen bunlara nadiren tam olarak güvenilebilir ve gençlerin istenmeyen içerikten kaçınmak veya bunları süratle silmeye yönelik adımlarla ilgili kendi kontrol listelerini hazırlamaları bu konuda yardımcı olacaktır. Bu değerli öğrenme faaliyeti eleştirel düşünme becerilerinin inşasında bir sıçrama taşıdır.

■ Dijital vatandaşların, mevcut gizlilik ve güvenlik ayarlarını uygulayarak, optimum güvenlik için antivirüs/istenmeyen posta/zararlı yazılım ve diğer tür yazılımları yükleyerek internete bağlı her bir cihazlarında siber güvenlik tedbirleri alma gibi bir vatandaşlık görevleri vardır. Yetersiz güvenlik önlemleri istenmeyen postaların dolaşımını kolaylaştırır; istenmeyen postalar yanlış ve sahteciliğe yönelik bilgilerinin yayılmasında, bilgi toplama ve parasal kâr elde etme amacıyla alıcıların iyi niyetinden yararlanmanın en yaygın yollarından biridir. Her gün yüzlerce yeni bilgisayar virüsü ve zararlı yazılım ortaya çıkmaktadır, o nedenle de kullanıcılar yeni sürümler veya tamamlayıcı yazılımlar çıktıkça, güvenlik olanaklarını düzenli aralıklarla güncelleme konusunda uyanık olmalıdırlar. Kullanılmadığı zamanlarda coğrafi konum ayarları ve bluetooth özelliği kapatılmalıdır, çünkü bunlar davetsiz misafirlere kolayca erişim imkânı sağlar ve arzu ettiğimizden çok daha fazla bilgiyi ifşa edebilirler.

EĞİTİM VE VATANDAŞLIK DEĞERİ

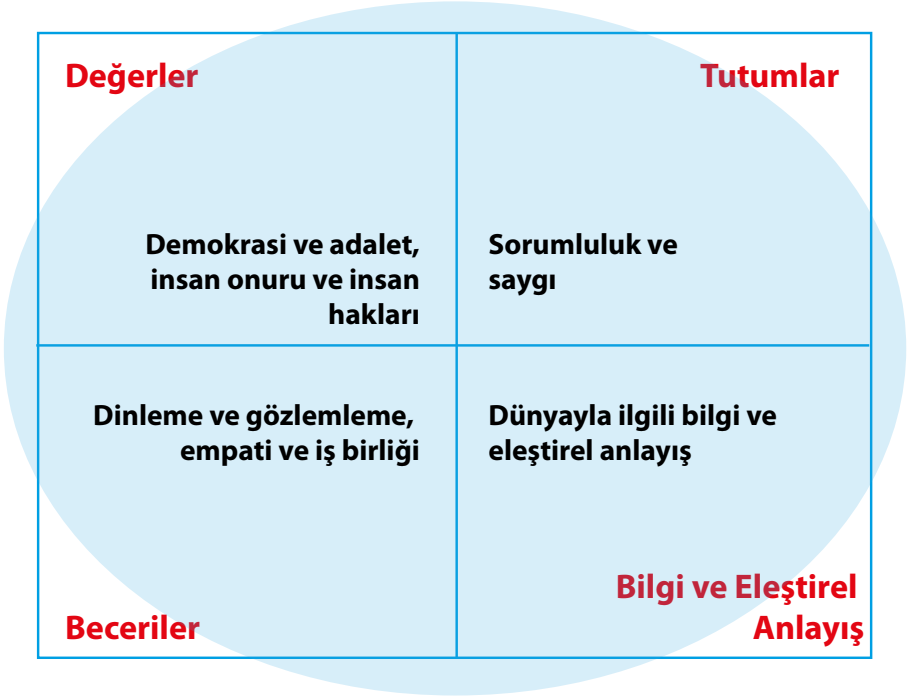
■ Çocuklar toplumun nasıl işlediğine dair ilk izlenimlerinin çoğunu özel yaşamın gizliliği, kimlik yönetimi ve güvenlik hakkında bilgileri öğrenerek edinirler. Özel yaşamın gizliliği çocukların evin dışındaki dünyayla ilgili ilk deneyimleriyle yakından ilişkilidir ve çocukların paylaşma, empati, dikkatli olma ve verilen bir şeyin geri alınmayacağı ile ilgili bilgileri öğrenmeleri için ideal bir fırsat sunar. Kendilerinin ve etraflarındakilerin profillerini tanımlamak çocukların çeşitlilik ve dahil edicilik kavramlarıyla tanışmalarını sağlayarak onların dinleme ve gözleme kapasitelerini keskinleştirir, kültürel ötekiliğe karşı açık olmalarına yardımcı olur ve pedagojik açıdan yaklaşıldığında çocukların öz saygısının geliştirilmesine zemin hazırlar. Daha büyük yaştaki çocuklar, ebeveynleri veya öğretmenlerinin kendilerinden sosyal medya profil sayfalarını zaman zaman yazıcıdan çıktı alarak bunları kamuya açık bir alanda asmalarını istemeleri halinde özel yaşamın gizliliği hakkında önemli dersler çıkarabilirler. Yaşı daha ileri çocuklar gerek çevrim içi gerekse internet dışında özel yaşamın gizliliğiyle ilgili çifte değerlerin süratle farkına varacaklardır.

■ Dikkatli ebeveyn ve öğretmenler çocuklarını yol emniyeti konusunda çok sıkı eğiterek kendi kendilerine hareket edecek gerekli yeteneğe sahip oluncaya kadar koruma altında olmalarını sağlarlar; oysa çok küçük yaşta çocuklar herhangi bir şehirden veya caddeden çok daha büyük olan çevrim içi alanda çoğu kez serbestçe dolaşmaktadırlar. Kendi kendini koruma, özel yaşamın gizliliği ve güvenlik kavramları çocukların internete bağlanabilen bir cihaza daha ilk erişimlerinden itibaren, oyun tarzında, onların yaşına uygun faaliyetlerle öğretilmelidir. Bundan sonra da dijital alana erişime bilişsel olarak hazır oluncaya kadar internet dışındaki ortamda adım ilerleme sağlayabilirler.

■ Güvenlik aynı zamanda başkalarına da ihtimam gösterme ve içinde yaşadığımız çevrede pozitif bir değişim yaratmaya aktif katkıda bulunmakla ilgilidir. Çocukların ve gençlerin, güvenliğin birbirimize güvenmemizi ve saygı duymamızı sağlayan ve diğerlerinin esenliğini sağlamaya yönelik aktif tedbirler almamızı mümkün kılan pozitif yanını öğrenmeleri de önemlidir.

■ Güvenlik ayrıca önümüzdeki kuşaklar için süratle büyüyen ve uzun zamandır ihmal edilmiş bir istihdam alanıdır da. Wi-Fi bağlantılı evler, oyuncaklar ve çok yakın bir gelecekte Wi-Fi bağlantılı otomobiller ve toplu taşıma araçları güvenliği süratle yaşamımızın çok önemli ve daha şimdiden bilimsel araştırma ve profesyonel çalışma fırsatları bahşeden bir parçası haline getirmektedirler. Güvenlik konusu gerek okulda gerekse evde araştırmacı öğrenme fırsatları sunan heyecan verici bir alandır.

Şekil 17: Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik – Temel Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

9 NO.LU BİLGİ NOTU ÖZEL YAŞAMIN GİZLİLİĞİ VE GÜVENLİK

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

■ Anonim olma, çevrim içi etkileşimlerden kaynaklanan pek çok sorun ve riskin altında yatan unsurdur ve hesap verebilirlikle birlikte ele alınmalıdır. İnternet kullanıcıları hareketleri izlenerek kendilerine ulaşamayacağına inandıklarında, normal zamanlara nazaran çok farklı hareket etme eğilimindedirler. Görünüşe göre anonim olan durumlarda etik davranmak; insan onuruna ve insan haklarına saygı, vatandaşlık bilinci ve insanın kendine ve başkalarına sorumlu ve saygılı bir biçimde davranma üzerine inşa edilmiş olan adalet ve hakkaniyet gibi değerlere çok daha büyük vurgu yapmaktadır.

■ Özel yaşama saygı sürekli evrim geçiren bir kavramdır. Normalleşme süreci olarak bilinen bir süreçle giderek daha yaygın teknolojileri yaşamımıza dâhil edip kullanılabilir hale getirdikçe giderek daha düşük veya farklı standartları veya değerleri kabul etmeye başlarız. Günümüzde pek çok gencin George Orwell'in 1984 adlı eserini olsa olsa eğlendirici bir roman olarak görmeleri etik açıdan kaygı verici bir husus mudur? Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları (UNCRC) Sözleşmesi'nin 16. Maddesinde çocukların özel yaşamın gizliliği hakkına sahip olduğu vurgulanmaktadır ama biz aşırı yaygın teknolojik uygulamalarla ve özel yaşamın gizliliği eğitimi vermeden ve dijital kültür okuryazarlığını sağlamadan bu hakkı ihlal etmiş olmuyor muyuz?

■ Piyasada son zamanlarda ortaya çıkan internet bağlantılı oyuncaklar insan hakları savunucuları arasında etik kaygılara yol açmaktadır. Oyuncak bebekler, robotlar ve diğer tür internete bağlı cihazlar çocukların en mahrem duygu ve düşüncelerini kaydetme yeteneğine sahiptir ve yeterince güçlü güvenlik tedbirleri alınmazsa bu bilgilere üçüncü taraflarca erişim sağlanabilir ve bu bilgiler üçüncü taraflarca kullanılabilir.

■ Aileler internete bağlı ev aletlerinin yetenekleri, hangi bilgilerin kullanıldığı ve bilgilerin nereye gittiği konularında daha bilinçli olmalıdırlar. Bir örnek daha vermek gerekirse cep telefonlarımızın, hareketlerimizin hızını izlemenin yanı sıra günde kaç kilometre yürüdüğümüzü bildireceği veya bebek monitörlerinin bebek odasında olup biten son derece mahrem faaliyetleri internet üzerinden ilettiği kimin aklına gelirdi? Politika üretenlerin ve son kullanıcıların her kullanıcının çevrim içi verilerini kişisel bulutunda ve hatta (örneğin nesnelerin interneti ve internet bağlantılı oyuncaklar durumunda) kendi yerel ağ sürücüsünde veya sunucusunda tutma seçeneğini sunması için veri işleyenlere baskı yapması gerekir.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

■ Öğrencilerden adlarını kullanarak bir Google araması yapmalarını isteyin. Görüntüler ve videolar bölümlerine de mutlaka bakın. Adları çevrim içi ortamda geçtiğinde haberdar olmalarını sağlayan, kendi adlarıyla ilgili bir Google uyarısı oluşturmalarını sağlayın. İnternette çıkarmak istedikleri bir bilgi var mı? Çevrim içi ortama bu bilgi nasıl gelmiştir ve bu belirli içeriğin internet ortamından çıkartılması için en etkili süreç nedir?

■ Veri koruma ve özel yaşamın korunmasıyla ilgili PlayDecide canlandırma oyunu (<http://paneuyouth.eu/files/2013/06/PD-kit-privacy-and-data-protection.pdf>) özel yaşamın gizliliği yasaları, telif hakları, bilgi ve ifade özgürlüğünün sınır ötesi durumları veya bunun farklı yaş veya kültür grupları açısından sonuçlarının araştırıldığı eğlenceli bir oyundur.

■ Öğrencilerinizden üç veya dört kişilik gruplar halinde çalışarak sahte bir çevrim içi hesap için güçlü bir parola belirlemelerini isteyin. Halen kullandıkları değil, yeni bir parola oluşturmaları gerektiğini anlatın. Farklı ekiplerin parolalarını açıklamalarını ve yapılan önerilere göre güçlü bir parolanın özelliklerini belirlemelerini isteyin.

■ www.webwewant.eu, adresindeki web sitesi ve el kitabı (12 dilde mevcuttur) genç yaşta çocuklar için yine genç çocuklar tarafından oluşturulmuştur ve bu konuyla ilgili çeşitli bölümler ve alıştırmalar içerir. Özellikle de bakınız: Bölüm 2, "İnternete bir şey yüklemeye önce düşünün", ve 5. Bölüm, "Benim ve sizin özel yaşamınızın gizliliği".

■ Oynayın ve öğrenin: Çevrim içi olmak 4-8 yaşındaki çocuklara, öğretmenlerine ve ebeveynlerine özel yaşamın gizliliği ve güvenlik konularında çeşitli faaliyetler sunmaktadır. Yayınla (12 dilde hazırlanmıştır) birlikte www.esafetykit.net. (www.betterinternetforkids.eu/web/portal/practice/awareness/detail?articleId=198308) adresinde bir çevrim içi oyun yer almaktadır.

■ Güçlü parolaların nasıl oluşturulup yönetileceğine dair kaynaklar, afişler, birebir özel dersler ve parola oluşturma araçları CNIL: www.cnil.fr/en/all-about-secrets-passwords adresinde bulunabilir.

İYİ UYGULAMA/DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMA

■ Özel yaşamın gizliliğinin çok kültürlü bir yaklaşımla ele alınması – Özel yaşamın gizliliği kavramını, bu kavramın farklı kültürlerde ve ailelerde nasıl algılandığına bakarak öğrencilerinizle ele alın. Öğrencilerinizden tartışmayı ve farklı kavramların nedenlerini destekleyebilecek bilgiler toplamalarını isteyin. Bu faaliyet dijital vatandaşlığı tarih veya coğrafya derslerine dahil edecek şekilde tarih ve coğrafya dersleriyle ilişkilendirilebilir. Bunun sonucunda bir sınıf gizlilik kuralları ortaya çıkabilir ve bunlar bütün okulla paylaşılabilir. Birkaç ay sonra bu kurallara tekrar dönerek çocukların bu kuralları kendi çevrim içi faaliyetlerine uygulamada karşılaştıkları bazı sorunları anlamaya çalışın.

Profil oluşturmak

■ Profillerini oluşturmak üzere kendileriyle ilgili bazı bilgileri sıralamalarını sağlayarak (adresleri, en sevdikleri yemek, ebeveynlerinin telefon numarası gibi) çok küçük yaşta çocuklarla çalışın. Çocuklarla özel yaşamın gizliliği konusunu ele aldıktan sonra özel yaşamın gizliliği ile ilgili bilgilerin etrafına kırmızı bir kutu, herkesle paylaşılacak bilgilerin etrafına yeşil bir kutu çizmelerini ve bunların neler olduğunu belirterek (örneğin doktora gitme gibi) belirli koşullarda paylaşılacak bilgilerin etrafına turuncu bir kutu çizmelerini isteyin.

■ Daha büyük çocuklarla, daha popüler sosyal ağ sitelerinde (bakınız Avrupa Konseyinin *İnternet Okuryazarlık El Kitabı*, sosyal ağ oluşturmaya ilgili 8 No.lu Bilgi notu) kullanıcı profillerini araştırıp karşılaştırın. Kullanıcılar bilmeden hangi özel bilgilerini paylaşmaktadırlar? Emniyetli bir kullanıcı profili oluşturmaya yönelik bir kontrol listesi oluşturun.

■ Siber güvenliğin kontrol edilmesi – Beraberce mevcut yazılım güvenlik tedbirlerini keşfetmenin yanı sıra bilgilerinin sızmasına neden olabilecek pek çok “açık kapıyı” da belirlemek için çocukların sınıfa cep telefonlarını getirmelerini sağlayın. Öğretmenler öğrencilerle birlikte bu alıştırmayı yapmadan önce bilgilerini www.tccrocks.com/blog/cell-phone-security-tips/ gibi sitelerde pekiştirebilirler. Aynı zamanda bir cep telefonu şirketinden bir uzmanı veya başka birini davet etmeye çalışarak bu etkinliğe uzmanlık bilgilerini ve ilgi çekecek ilave bir unsuru dahil edebilirler. Şirketler çoğu kez böyle iyi denetlenmiş bir ortamda genç kullanıcılarla bir araya gelme fırsatına büyük ilgi gösterirler. İnternete bağlı diğer cihazlarla ilgili güvenlik bilgilerinin güncellenmesi ve ilave araçlarla ilgili bilgiler www.epic.org/privacy/tools.html adresinde bulunabilir.

■ Öğrencilerden bir çevrim içi araştırma projesinin içeriğinin kaybedilmesinin sonuçlarını hayal etmelerini isteyin. Bu sonuçlar, yerine konabilecek bir bilgisayarı veya tableti kaybetmekle nasıl karşılaştırılabilir? Öğrencilerden içeriği kaybetmeyi önlemeye yönelik güvenlik tedbirlerini içeren bir kontrol listesi yapmalarını isteyin ve daha sonra da bu listeyi İnternet Hayatta Kalma Rehberi (<http://bit.ly/2OW3dyk>) ile karşılaştırmalarını isteyin. Lüksemburg Hükümetince BEE SECURE projesinin bir parçası olarak oluşturulan bu rehberde ipuçları, küçük oyunlar ve en iyi uygulamalar yer almaktadır.

İLAVE BİLGİ

■ Avrupa Konseyinin bu bilgi notuyla ilgili materyalleri *İnternet okuryazarlık el kitabında* (ILH) yer almaktadır; Bakınız: ILH 9 No.lu Bilgi notu, “Özel yaşamın gizliliği ve gizlilik ayarları”; 19 No.lu Bilgi notu, “Siber suç: istenmeyen e-postalar, zararlı yazılımlar, dolandırıcılık ve güvenlik”; 20 No.lu Bilgi notu, “Etiketleme ve filtreleme”; 26 No.lu Bilgi notu, “Ürün siz misiniz? Büyük veri, veri madenciliği ve özel yaşamın gizliliği”.

■ Avrupa Konseyinin veri koruma alanındaki çalışmaları konusunda daha çok şey öğrenmek için www.coe.int/en/web/internet-users-rights/privacy-and-data-protection adresindeki Avrupa Konseyi sayfasına bakınız. Avrupa Konseyinin İnternet okur yazarlık el kitabının (ILH) 19 No.lu Bilgi notu siber güvenlik ve bununla ilgili konulara ayrılmıştır. Aynı zamanda <http://bit.ly/2wmTA4i> adresinde, AB üye devletlerince 2018 Mayıs ayında yürürlüğe girmiş olan Genel Veri Koruma Yönetmeliğini okumak yararlı olabilir.

■ Özel yaşamın gizliliği ve güvenlik konularında çok uzmanlaşmış olan veri koruma yetkilileri eğitimcilere vatandaşların dijital eğitimi konusunda yardımcı olmada önemli bir rol oynamaktadırlar. Söz konusu yetkililer kısa süre önce resmi okul programlarında ve eğitimciler için eğitim kurslarında, müfredatlar arasında çapraz geçiş yaklaşımıyla kullanılmak üzere özellikle veri korumaya yönelik olarak öğrenciler için bir eğitim çerçevesi geliştirmişlerdir: “Okul Öğrencileri İçin Bir Kişisel Veri Koruma Yetkinliği Çerçevesi” (<http://bit.ly/2NetsQr>).

■ 2018 yılı başlarında Birleşik Krallık Çocuk İnternet Emniyeti Konseyi (UKCCIS) çocuklara ve gençlere dijital yaşam için donanım sağlamak üzere bir çerçeve doküman yayınlamıştır. “İnternete Bağlı Bir Dünyada Eğitim” adlı yayında çocukların ve gençlerin farklı yaşlarda ve aşamalarda çevrim içi dünyada emniyetli ve sorumlu bir biçimde dolaşmaları için gerekli beceri ve yetkinliklerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Yayında

ilginç bir biçimde, bireyin kendi imajı ve kimliği, çevrim içi bilgilerin yönetilmesi ve özel yaşamın gizliliği ve güvenlik dahil olmak üzere çevrim içi emniyet eğitiminin sekiz farklı yönü üzerinde durulmaktadır. (<http://bit.ly/2P2ildz>).

■ "iKeepSafe" adlı bir Amerikan çevrim içi emniyet kuruluşu 8-12 yaş arası çocuklar ve 13-18 yaş arası çocuklar için sınıf ve aile içi aktiviteler içeren kapsamlı bir özel yaşamın gizliliği müfredatı geliştirmiştir. <https://ikeepsafe.org/privacy-curriculum-matrix/>).

■ Nasıl Bilgisayar Kurdu olunur adlı yayında parola oluşturmayla ilgili çok iyi izah edilmiş fikirler yer almaktadır: (www.howtogeek.com/195430/how-to-create-a-strong-password-and-remember-it/). Daha büyük yaşta çocuklar için diğer güvenlikle ilgili faaliyetler STEM (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik) konusunda uzmanlaşan bir Britanya kuruluşunca yayınlanmıştır. (www.stem.org.uk/resources/community/collection/401587/gcse-cyber-security).

■ *Okullarda Özel Yaşamın Gizliliğinin ve Veri Toplamının Öğretilmesiyle ilgili Avrupa El Kitabı'nda* (González Fuster G. and Kloza D. (eds), 2016), daha küçük yaşta ve daha büyük öğrencilere uyarlanmış ders planları, bir mini özel yaşamın gizliliği ve veri koruma hakları kurallar listesi, sözlük ve kaynak listesi verilmektedir (http://arcades-project.eu/images/pdf/arcades_teaching_handbook_final_EN.pdf).

10. BOYUT TÜKETİCİ FARKINDALIĞI

” Bunlar şu anda elimdekilerden gerçekten daha mı iyi? Yoksa şu anda elimde olanlardan memnun olmamak üzere mi eğitildim?

Chuck Palahniuk

Bütün bireylerin ürün ve hizmetlerin tüketicileri olarak haklarını anlamaları çok temel bir gerekliliktir. Tüketici eğitimi iki boyutlu olabilir: bu haklar konusunda bir tüketici olarak farkındalık ve ürünlerin ve hizmetlerin başkalarının haklarını suistimal ve/veya ihlal etmesi halinde bu hakların ve sorumlulukların uygulanması.

■ İnternet dijital vatandaşların günümüz toplumunda tüketiciler olarak ellerindeki seçenekleri anlamalarına yardımcı olacak bir araç ve aynı zamanda dijital vatandaşlara haklarını talep etmelerinde yardımcı olacak bir medya olarak kullanılabilir. Bazı tüketici eğitim kampanyalarında medya daha geniş kitlelere yönelik olarak başarılı bir biçimde kullanılmıştır ve günümüzde internet bu konudaki farkındalığı hızlı bir küresel tempoyla yaygınlaştırabilir.

■ Yüz tanıma, elektronik çip veya elektronik dövme gibi, tüketicilerin alışveriş yapmalarını sağlayan yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla birlikte tüketiciler uyanık olmayı sürdürmelidirler. Avrupalıların %60'tan fazlası internete her gün erişim sağlamakta ve internet kullanıcılarının üçte ikisinden fazlası çevrim içi alışveriş yapmaktadır.³³ Avrupa Komisyonu bireyleri (ve işletmeleri) internet üzerinden mal ve hizmet satın alma konusunda bilgilendirmeye yönelik bilgiler sağlamıştır https://ec.europa.eu/taxation_customs/individuals/buying-goods-services-çevrim-icı-personal-use_en.

■ Tüketici farkındalığının bir başka yönü, daha doğru bir ifadeyle madalyonun öteki yüzü girişimciliktir. Bu çevrim içi girişimciler, mallarını pazarlamak için sosyal medyayı, mallarına konukluk etmek üzere çevrim içi platformları ve mallarını sevk etmek için ve başka amaçlarla dijital sevkiyat sistemleri kullanmaktadırlar. Çevrim içi girişimciler, artık Genel Veri Koruma Yönetmeliğiyle düzenlenen bu dijital ekonomide yer aldıkça, kullanıcılarının/müşterilerinin/ izleyicilerinin hak ve sorumluluklarıyla her zaman olduğundan daha fazla ilgilenmektedirler.

NASIL İŞLİYOR?

■ Dijital vatandaş olmak, bunun gerçekten ne anlama geldiğini fiilen bilmeden, çoğu kez tüketici olma anlamına gelmektedir. Dijital tüketicilerin güçlendirilmesi, onların akıllı, sürdürülebilir ve dahil edici bir ekonomiyi harekete geçirmelerini sağlayacak bir ilkeler ve araçlar çerçevesi sunulması anlamına gelir. Bu ilkelerle ve araçlarla ilgili tüketici eğitimi gerek dijital, gerekse dijital olmayan ekonomide başarılı bir şekilde katılım ve farkındalığın ön saflarında yer almaktadır.

■ Alışveriş kolaylaştıkça ve daha rahat yapılı hale geldikçe, e-ticaret kuşkusuz olumlu yararlar sağlamıştır; ancak e-ticaret işlemleri de riskler içermektedir. Son eğilimlere göre giderek daha çok çocuk 18 yaşına gelmeden (çoğu kez anne babalarının kredi kartını kullanarak) hatta öğrencilere uygun geçici işlere girerek çevrim içi alışveriş yapmaktadırlar. Video oyunları ve çocuklara yönelik diğer çevrim içi eğlencelerde çoğu kez oyunda değer ifade etmek için para kavramları kullanılmaktadır. Ebeveynin uygulamalar yoluyla yapılan satın alma miktarlarını gördüklerinde de anladıkları gibi, çocuklar paranın gerçek değerini her zaman anlamayabilirler. Çocukların parayı "sanallaştırmaları" kaygısı, geleceklerini ekonomik açıdan etkileyebilir.

■ Alışveriş yapmadan önce ve özel bilgilerinizi vermeden önce araç çubuğunda beliren kilitli asma kilit simgesini kontrol edin. Bu simge alışveriş işleminizin güvenli bir internet bağlantısı üzerinden yapıldığına işaret etmektedir. Çevrim içi alışveriş yapmadan önce site URL'sinin "https" şeklinde olmasına dikkat edin; burada "s" Hypertext Transfer Protokolü'nde "güvenli" anlamına gelir ve web sitesini ve ilgili internet ağının doğruluğunu onaylar ve bağlantıya izinsiz girme saldırılarına karşı koruma sağlar.

33. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/E-commerce_statistics_for_individuals.

KİŞİSEL GELİŞİM/EĞİTİM DEĞERİ/VATANDAŞLIK DEĞERİ

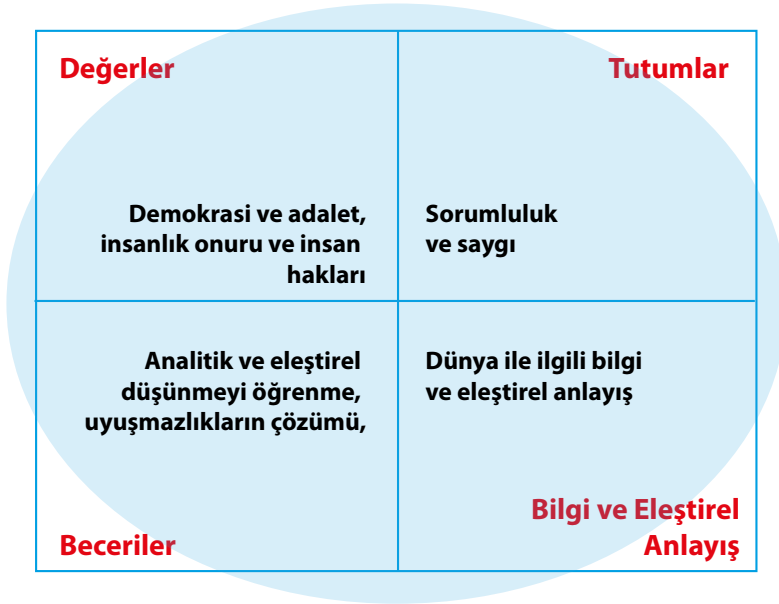
■ Tüketici eğitiminde beceri kazanmış dijital vatandaşlar, esenliğe ve güvenliğe ağırlık veren sürdürülebilir bir tüketim kavramını benimseyebilirler. Bireyler etik, sosyal, ekonomik veya ekolojik inanışlara dayalı seçimler yaparken, “tüketici vatandaş”ın yükselişi göz ardı edilemez. Norveç Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Tüketici Vatandaşlığı Eğitimi Kılavuz İlkelerini geliştirmiştir: <https://eng.inn.no/project-sites/living-responsibly/focus-areas/consumer-citizenship>.

■ Bir Kanada kavramı olarak ortaya çıkan tüketici vatandaşlığı, küreselleşme gerek çevrim içi gerekse internet dışında fırsatlar ve riskler yaratırken süratle ağırlık kazanmaktadır. Sürdürülebilir tüketim eğitiminin, Avrupa Konseyi kelebek modelindeki değerler, tutumlar, bilgi ve eleştirel anlayışa paralel bir biçimde, dijital vatandaşlarla ilgili temel öğrenme kazanımları kullanılabilir. Bunun sonucunda:

- ▶ Eleştirel farkındalık
- ▶ Ekolojik sorumluluk
- ▶ Sosyal sorumluluk
- ▶ Eylem ve katılım
- ▶ Küresel dayanışmaya ulaşılabilir.

■ Çevrim içi girişimcilik dahil, ürünün veya hizmetin bütün yönlerini ele alan, tüketici farkındalığı, tüketiciler bu bilgileri yansıtan seçimler yapabildikçe, tüketici özgüvenini artırabilir.

Şekil 18: Tüketici Farkındalığı – Temel Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

10 NO.LU BİLGİ NOTU TÜKETİCİ FARKINDALIĞI

ETİK MÜLAHAZALAR VE RİSKLER

■ Tüketiciler, yalnızca finansal verileri güvende tutmak için değil aynı zamanda tüketici kimliğinin ve tüketici seçimlerinin gizliliğini korumak amacıyla da çevrim içi alışverişin ilave emniyet tedbirlerini gerektirdiğinin bilincinde olmalıdırlar.

■ Bütün teknolojik cihazlar ve donanım en son güvenlik ayarlarına göre güncel durumda olmalıdır ve tüketiciler web sitesi veya platform güncellemelerinden sonra sıklıkla bu web sitelerinin veya platformların ayarlarının varsayılan ayar konumuna döndüğünü hatırdan çıkarmamalıdırlar.

■ Çevrim içi alışverişler için, süreci daha kolay denetleyebilme amacıyla, sadece bu alışverişlere ayrılmış ayrı bir kredi kartı kullanmayı değerlendirin.

■ Tüm çevrim içi ödeme noktalarının şifrelenmiş olduğundan emin olun.

■ İyi itibara sahip web sitelerini kullanın ve inanılmaz derecede uygun alışveriş tekliflerini kuşkuyla karşılayın.

■ Satın alma işlemini tamamlamadan önce tüketici olarak haklarınızın neler olduğunu okuyun: web sitesi satış sonrası para iadesi vermeyi, para iadesi garantisini veya başka bir telafi yöntemi öneriyor mu?

■ Kullandığınız içerik/hizmetler için dolaylı olarak ödeme yaptıran ve tüketici olmanız nedeniyle almanız gereken koruma ve hakların hiçbirini sağlamayan iş modelleri konusunda dikkatli olun (içerik/hizmetler için ödeme yapılması). Örnek olarak verilerinizin paylaşılması, reklamlara maruz kalmanız ve içeriğe bakarken web siteniz üzerinden kripto para madenciliği yapılması sıralanabilir. Bunların hiçbiri kendi başına “kötü” değildir, ancak şirketlerin standartları aşağı çeken rekabet içine girmesinden kaçınmak (çok fazla reklam uygulaması) için bir denge sağlanmalıdır.

■ Onay alınarak yapılan reklam özelliklerinin yanı sıra çevrim içi girişimciler kullanıcılara yönelik kolayca anlaşılır şart ve kuralları sağlamalıdırlar.

SINIF ÇALIŞMASINA YÖNELİK FİKİRLER

■ Öğrencilerin PayPal veya Stripe gibi bir çevrim içi ödeme hizmeti seçmelerini sağlayın. İşlemlerin maliyetini ve kullanıcıların – hizmeti satın almadan önce bilmeleri gereken diğer önemli bilgileri belirlemek üzere platformların şart ve kurallarını okumalarını sağlayın.

■ Öğrencilerinizle birlikte bir e-ticaret web sitesi oluşturmayı (örneğin okul ürünlerini satmak üzere) veya okul kapsamında ele alınmış bu tür mevcut girişimlerle ilgili çalışmalar yapmayı planlayın. İyi bir e-ticaret web sitesinin yapısını inceleyin.

■ İki veya üç kişilik gruplar halinde, öğrencilerin Avrupa Birliği Temel Haklar Şartını okumalarını sağlayın. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=O-J:C:2010:083:0389:0403:en:PDF>). Bu belgede tüketici hakları ve sorumlulukları yer alıyor mu? Belge ileriye yönelik dijital ortamla ilgili daha fazla kavram ilave edilecek şekilde yeniden düzenlenebilir mi? Öğrencilerin çeşitli çevrim içi web sitelerini

incelemelerini sağlayın. En çok satan ürünler hangileridir? Ne tür güvenceler verilmektedir? Çevrim içi satış sitesinin dünyanın diğer yerlerinde dağıtım kanalları var mıdır? Küresel dağıtım en çok satan ürünleri etkilemekte midir?

■ Öğrencilerin çeşitli YouTuber ve Instagram ünlülerini ve diğer uygun girişimcileri araştırmak üzere seçebilecekleri bir karşılaştırmalı araştırma projesi oluşturun. Öğrencilerden girişimcinin sunduğu mal ve hizmetleri, sevkiyat usullerini, çalışma şart ve kurallarını ve tüketiciyi korumaya yönelik diğer koruma olanaklarını belirlemelerini isteyin

İYİ UYGULAMALAR/DİJİTAL VATANDAŞLIĞI YAŞAMAK

■ Çevrim içi alışveriş yaparken perakendeci veya satıcı hakkında bilgi edinin. Örneğin eBay, satıcıların itibarlarını geçmiş performanslarına ve geri bildirimlere göre oluşturmalarına olanak verir.

■ Amazon şirketinin geçmişini araştırın ve şirketin nasıl oluşturulup gelişmeye devam ettiğini araştırın. Öğrencilerinizden, Amazon'un tüketicilere, satıcılara ve topluluklara değer yaratıp yaratmadığını tartışmaya hazırlanmalarını isteyin.

■ Kişisel verilerinizin kontrolüne sahip olduğunuzdan emin olun ve bunları daha iyi anlamak üzere Genel Veri Koruma Yönetmeliğine başvurun. Perakendecinin verilerinizi saklama veya pazarlama amaçlarıyla sizinle temasa geçmesine ilişkin onay kutucuklarına dikkat edin.

■ Bir web sitesinin ciddiyeti konusunda herhangi bir şüpheniz olduğunda siteyle ilgili çevrim içi araştırma yapıp siteyle ilgili tüketici yorumlarını, değerlendirmelerini veya deneyimlerini araştırmaktan çekinmeyin.

■ Araştırma projesi – öğrencilerinizden akıllı telefon, tablet bilgisayar, bilgisayar veya oyun konsolu gibi sevdikleri bir teknolojiyi seçerek bu elektronik cihazın üretim zincirini incelemelerini isteyin: üretim esnasında yasaya aykırı uygulamalar var mıdır, üretim esnasında küçük yaşta işçiler çalıştırılmış mıdır vb.? Tüketiciler ellerindeki teknolojiye kullanılan parça ve elemanların geçmişinden haberdar mıdır? Neden haberdardır, neden değildirler?

■ Çevrim içi ürün ve hizmetler sunarken tüketici hak ve sorumluluklarıyla ilgili bir ayrıntılı inceleme listesi oluşturun. Daha sonra da girişimci faaliyetinizin söz konusu hak ve sorumlulukları ihlal etmemesini temin edin.

İLAVE BİLGİ

■ Avrupa Konseyinin *İnternet Okuryazarlık El Kitabında* (ILH) bu bilgi notuyla ilgili malzemeler bulunmaktadır; Bakınız: 13 No.lu Bilgi notu, "Çevrim içi alışveriş" ve 9 No.lu Bilgi notu, "Özel yaşamın gizliliği ve gizlilik ayarları".

■ Avrupa Komisyonunun Tüketici Haklarıyla ilgili Direktifi: http://ec.europa.eu/consumers/consumer_rights/rights-contracts/directive/index_en.htm.

■ Avrupa Komisyonunun Tüketici Güvenliğiyle ilgili yayını: http://ec.europa.eu/consumers/consumersafety/index_en.htm.

■ Avrupa Komisyonunun 2020 Girişimcilik Planı: https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/action-plan_en.

■ Avrupa Komisyonunun Genç Girişimciler için Erasmus adlı yayını: http://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/support/erasmus-young-entrepreneurs_en.

■ Avrupa Parlamentosunun sosyal girişimcilere desteği: [www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2017\)599346](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2017)599346).

■ TrustArc çevrim içi işlemlerde güven ve itimat oluşturmayı hedef alan bağımsız, kâr gagesi gütmeyen, küresel bir girişimdir: www.trustarc.com.

■ Genel Veri Koruma Yönetmeliğiyle ilgili bilgi için bakınız: www.eugdpr.org/.

■ "Vatandaşlar, tüketiciler ve vatandaş-tüketiciler: medya ve iletişimin düzenlenmesine vatandaş ilgisinin dile getirilmesi", Livingstone S., Lunt P. and Miller L., Sage publications (<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1750481307071985>).

■ Reklam, istenmeyen e-posta ve bildirimler almaya son vermeye ve internet üzerindeki faaliyetlerinizin kontrolünü ele almaya yönelik pratik bir rehber: <https://blog.cleanfox.io/tips-en/stop-newsletters-spam-advertising-sms-and-other-notifications/>.

■ İnternette daha güvenli alışveriş yapmak – Danimarka'dan, gerek sınıfta, gerekse evde kendi başına kullanabileceğiniz, internet alışverişi, web sitelerinin emniyete alınması, dolandırılmaktan kaçınma üzerine 17 yararlı bilgi.

■ Beni izlemeyin: internette izleme ve internet ekonomisiyle ilgili interaktif bir belgesel dizisi: <https://donottrack-doc.com/en/intro/>.

■ Sizinle oynamalarına izin vermeden oynama – Üç Küçük Domuzcuğun siber alemdeki ikinci macerası; Canadian MIL Center Habilomedia tarafından oluşturulan, genç izleyicileri yanıltıcı ve suistimal edici reklamlara karşı eğitime yönelik bir oyun. https://mediasmarts.ca/sites/mediasmarts/files/games/cybersense_nonsense/cybersense/start.html.

Sözlük

Bu sözlükte, bu el kitabında kullanılan başlıca terimler tanımlanmakta ve izah edilmektedir. Uygun olan hallerde de bu terimler dijital vatandaşlık eğitimi bağlamında ele alınmakta ve öğretmenlerin/kullanıcıların dikkate alabilecekleri tartışmalı konular ve sorunlar vurgulanmaktadır. İtalik harflerle verilen terimler kullanıcıların dikkatini ilgili kavramlara ve tamamlayıcı kavramlara yöneltmekte ve ilgili bilgi notlarına gönderme yapılmaktadır

Anti-virüs

■ Bilgisayar virüslerini ve diğer zararlı yazılımları tespit, tecrit ve imha etmeye çalışan bilgisayar programıdır. Antivirüs yazılımları, korumanın olmayışı kimlik hırsızlığına, güvenlik ihlallerine ve çevrim içi iyi olma hâliyle ilgili diğer sorunlara yol açacağından çevrim içi güvenlik bağlamında Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından önemlidir.

Aynı zamanda bakınız: Özel yaşamın gizliliği, Zararlı yazılım, Virallik.

9 No.lu, "Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik" başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Arama motoru

■ İnternette bilgi aramaya ve bilgiyi kullanıcıya getirmeye yönelik olarak oluşturulmuş bir yazılım sistemidir. Söz konusu bilgiler farklı dosya türlerinin bir karışımından oluşabilir (web sayfaları ve görüntüleri gibi). Arama motorları spesifik algoritmali veri madenciliği maksatlarıyla kullanılabilir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sorunlar, yapılan aramaların siyasi, ticari ve diğer nedenlerle manipüle edilmesiyle ilgili risklere ilişkindir.

Aynı zamanda bakınız: Tarayıcı verileri, Dijital ayak izi, Dijital kimlik, Özel yaşamın gizliliği.

Bakınız 3 No.lu "Medya ve Bilgi Okuryazarlığı" başlıklı Bilgi notu.

Artırılmış gerçeklik (AR)

■ İnteraktif bir deneyim yaratmak için, kullanıcının gerçek dünyadaki bir nesneyi algılayışının üzerine, bilgisayarda oluşturulan bir görüntünün ilave edildiği teknolojidir. Bu, özel olarak oluşturulmuş kutu şeklinde bir çerçeve içinde cep telefonu kullanılarak veya buna özgü bir cihazla yapılabilir. Gerçek dünyadaki nesnelere, görsel veya işitsel bilgileri, hatta hareket ve koku bile içeren bilgisayarda yaratılmış bilgilerle "çoğaltılır". AR, örneğin eski harabelerin geçmişte nasıl görüldüğünü veya örneğin bir şehirdeki ulaşım güzergahlarının ileride nasıl görüneceğini araştırmamıza yardımcı olur.

Aynı zamanda bakınız: Uygulama, Yapay zekâ (AI); Büyük veri, Video oyunu Sanal gerçeklik (VR).

6 No.lu "E-mevcudiyet ve İletişim" başlıklı Bilgi Notuna bakınız.

Blok zincir teknolojisi

■ "Blok" adı verilen kayıt listeleri kullanılmak suretiyle verileri arşivleme yöntemi.

Bu blokların her biri, bloku bir sonraki bloka doğru yönlendirir ve oluşan “zincir” denklemler arası teknoloji kullanılarak ağ içinde dağıtılabilir. Bloklarda çok iyi korumaya alınmış şifrelenmiş bilgi bulunur ve bu teknoloji halen en güvenli veri sistemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu teknoloji, “bitcoin” adı verilen dijital para biriminin oluşturulmasında kullanılan teknolojiyle aynı teknolojidir.

Aynı zamanda bakınız: Büyük veri, Veri, Özel yaşamın gizliliği.

9 No.lu, “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı ve 10 No.lu, “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Bulut bilgi işlem

■ İnternet ağı üzerinden birbirine bağlı unsurların (cihazlar, sunucular, servis platformları, bilgi depoları vb.) pürüzsüz bir biçimde birbiriyle bağlantı halinde olmasına izin veren bir BT modelidir. Bu sistem, kullanıcıların internete bağlı herhangi bir cihaz üzerinden, doğrudan veri indirmeksizin çevrim içi servislerine (e-posta, çalışma servisleri, müzik, veri deposu veya sinemalar) erişimini sağlar. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından güvenlik ve özel yaşamın gizliliği bağlamında uyumsuzluklar çıkmaktadır çünkü hizmet sağlayıcı verilerinize her an ulaşabilmekte, bunlara yanlışlıkla zarar verebilmekte veya üçüncü taraflarla isteyerek paylaşabilmektedir. Aynı zamanda verilerin sahipliği ve özellikle de AI kişisel yardımcı konusundaki gelişmelerin ileriye yönelik potansiyeli göz önüne alındığında özel yaşamın gizliliği ve mahremiyet alanında kaygılar mevcuttur.

Aynı zamanda bakınız: Erişim; AI; Blok zincir teknolojisi, Veri, Özel yaşamın gizliliği.

2 No.lu “Öğrenme ve Yaratıcılık” ve 10 No.lu “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notlarına bakınız.

Büyük veri

■ Çok çeşitli istatistiksel analiz türlerinin uygulanabileceği çok büyük miktarlarda ve karmaşık veri gruplarıdır (insanları profillemeye, davranışları önceden kestirebilme veya matematiksel analiz uygulamalarını öğrenmek için). Bu kadar büyük miktarlarda verilerin anlamlı hale getirilebilmesi için, veriler beş V sembolü kullanılarak alt kırımına ayrılır: Hacim (Volume), Çeşitlilik (Variety) Hız (Velocity), Gerçeklik (Veracity) ve Değer (Value). Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından bu konuyla ilgili sorunlar ve uyumsuzluklar arasında veri bütünlüğü, veri paylaşımı, veri aktarımı ve bilgi gizliliği yer almaktadır.

Aynı zamanda bakınız: Blok zincir teknolojisi, Veri, Özel yaşamın gizliliği; Profillemeye.

9 No.lu, “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notuna ve 10 No.lu “Tüketici farkındalığı” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

BYOD (Kendi cihazını getir)

■ Çalışanların, öğretmenlerin veya öğrencilerin iş yerlerine veya sınıfa kendi kişisel cihazlarını (laptoplar, tabletler veya akıllı telefonlar) getirmelerine izin verme politikası için kullanılır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından erişimi genişletme ve öğrenme materyallerinin kullanılmasını iyileştirme açısından yararlı olabilir ancak

beraberinde eşitlik, dahil edicilik ve güvenlik (zararlı yazılımlar, bilgisayar virüsleri) sorunlarını da getirir.

Aynı zamanda bakınız: Erişim, Antivirüs, Uygulama.

1 No.lu "Erişim ve Dahil Edicilik" başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Çerez

■ Web sitesi yönetimi amacıyla, belirli bir kullanıcıya ait az miktarda verinin tutulmasına yönelik olarak kullanıcı bilgisayarında saklanan küçük bir dosyadır. Kullanıcının web sitesini her ziyaretinde çerez web sitesinin bulunduğu sunucuya yeniden gönderilir. İzleme çerezi bir üçüncü taraf reklam materyalinin içine yerleştirilerek kullanıcının internette dolaşma geçmişiyile ilgili bilgi sunabilir ve belirli hedef kitlelere yönelik özel olarak uyarlanmış reklamların iletilmesini kolaylaştırabilir. Çerezin reddedilmesi halinde bazı web sitelerinin kullanılması mümkün olmayabilir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından bakıldığında, çerezlere izin verme veya çerezleri engelleme/silme kapasitesiyle ilgili uyumsuzluklar ortaya çıkabilir. Çerezler kullanıcının bilgisi haricinde profillemeye yapılmasına izin verdiği için özel yaşamın gizliliğinin ihlali olarak görülebilirler. Çerez kullanımı, propagandadan ve gayri ahlaki ticari uygulamalardan kaçınmak için eleştirel düşünmeyi gerektirmektedir.

Aynı zamanda bakınız: Erişim, Veri, Özel yaşamın gizliliği.

9 No.lu, "Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik" başlıklı ve 10 No.lu, "Tüketici Farkındalığı" başlıklı Bilgi notlarına bakınız.

Dijital ayak izi

■ Vatandaşın internette bıraktığı çok özel izlenebilir dijital faaliyetler demettir (örneğin internette yapılan açıklamalar veya ödemeler). Dijital faaliyetler iki kategoriye ayrılır: pasif (istem dışı) ve aktif (gönüllü olarak yapılan). Birinci kategori vatandaşın bilgisi olmadan toplanan verilerle ilgilidir ve ikincisi,, çevrim içi ortamda başkalarıyla paylaşma ve etkileşime girme amacıyla isteyerek açıklanan verilerdir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından bu durum özel yaşamın gizliliği, izlenebilirlikle ilgili sorunlara yol açmaktadır.

Aynı zamanda bakınız: Tarayıcı, Özel yaşamın gizliliği, Güvenlik, izler.

9 No.lu, "Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik" ve 10 No.lu, "Tüketici Farkındalığı" başlıklı Bilgi notuna bakınız

Dijital detoks

■ Kullanıcının elektronik cihazları (laptoplar, akıllı telefonlar, tabletler vb.) kullanmaktan imtina ettiği dönemdir. Dijital detoks, stresi azaltma ve fiziksel dünyada sosyal etkileşime odaklanma fırsatı olarak sunulmaktadır. Dijital detoks, Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından özel yaşamın gizliliğini ve işle eğlence yaşamı arasındaki farkı güçlendirirken, gerçek yaşamda vatandaşlık katılımına dikkat etme ve doğal esenliği güçlendirme için bir fırsat sunmaktadır.

Aynı zamanda bakınız: Çerez, Özel yaşamın gizliliği, İyi olma hâli.

5 No.lu, "Sağlık ve İyi Olma Hâli" başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Dijital kimlik

■ Bir birey, kuruluş veya cihazla ilgili gerçek yaşam varlığını temsil eden bilgidir. Bu kimlik, internet üzerinden çevrim içi olarak etkileşimde bulunan kullanıcının kimliğinin doğrulanması sürecini mümkün kılar. Dijital kimlik diğer bilgisayarlara otomatik erişimi sağlar ve aracılı ilişkileri kolaylaştırır. Dijital kimlik, bireyin gerçek yaşamdaki kimliğinin belirli bölümlerini kapsamakta ve bireyin çevrim içi hareketlerinin ve geçmişinin (satın alma, internette dolaşma ve sosyal ağ oluşturma) ortaya çıkardığı tüm verilerin bir araya getirilmesini içermektedir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sorunlar, güven duygusu ve esenliğin sağlanması ve bilginin gereksiz yere açıklanmasının önlenmesi amacıyla, bu izlerin ve çevrim içi faaliyetlerin yönetilmesiyle ilgilidir.

Aynı zamanda bakınız: Çerez, Veri;

e-Mevcudiyet, Netizen.

9 No.lu “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Dijital uçurum

■ Bilişim Teknolojisine erişim ve bilişim teknolojisinin kullanımıyla ilgili ekonomik, sosyal ve kültürel uçurumdur. Bu da, bireyler ve ülkeler arasında eşitsizliklere neden olabilir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sorunlar dahil edicilik ve sosyal adaletin yanı sıra öğrenme ve bilgiyle de ilgilidir. Bu fark, iki kademeli bir vatandaşlığa yol açarak demokrasilerde katılım ve iyi olma hâli üzerinde kalıcı bir etki yaratabilir. Dijital uçurum, örneğin beceri eksikliği nedeniyle vatandaşların dijital teknolojiye erişememesi veya dijital teknolojiyi kullanamamasıyla ilgilidir.

Aynı zamanda bakınız: Erişim, İyi olma hâli.

1 No.lu, “Erişim ve Dahil Edicilik” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Düzmece haber

■ Çevrim içi kullanıcıları yanıltmaya yönelik bir tür kasıtlı yanlış bilgilendirmedir. Düzmece haberler geleneksel medya ve çevrim içi sosyal medya üzerinden yayılır. Amaç bir hedef kuruluşa veya bireye ticari, finansal veya siyasi açıdan zarar vermektir. Çevrim içi olarak aynı zamanda paraya dönüştürme (tıklamayı tetikleyen başlıklarla, gelir kazanmaya yönelik tıklamalarla, reklam gelirleri sağlama) amacıyla da kullanılmaktadır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından ortaya çıkan sorunlar bilgi kalitesi, kamuoyunun manipüle edilmesi, kamu alanlarına zorla giriş ve seçimlerin düzgün icra edilmesiyle ilgilidir. Eleştirel düşünme yetkinliklerini ve bilgi ve kaynakların kontrol edilmesini gerekli kılmaktadır. Erişim ve medya ve bilgi okuryazarlığı vurgulanmaktadır.

Aynı zamanda bakınız: e-İtibar, Sosyal medya, Sanal gerçeklik.

Bakınız 3 No.lu “Medya ve Bilgi Okuryazarlığı” ve 10 No.lu “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notları.

e-İtibar

■ İnternet kullanıcılarının kişiyile, markayla veya şirketle ilgili algısıdır. “Like” ve tavsiyeler kazanma ve bir kuruluşun web sitesinin veya çevrim içi servisinin beğenilme

sıralamasını yükseltmek bir pazarlama etkileme stratejisidir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından bir bireyin imajının veya markanın manipüle edilmesiyle ilgili risklerle ve bireyin çevrim içi mevcudiyetinin paraya çevrilmesiyle ilgili sorunlar gündeme gelebilir. Aynı zamanda bakınız: *Çerez, Veri, Kimlik hırsızlığı, e-Mevcudiyet, Selfie*.

Bakınız: 3 No.lu, “Medya ve Bilgi Okuryazarlığı”, 6 No.lu “e-Mevcudiyet ve İletişim” ve 10 No.lu “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notları”.

e-mevcudiyet

■ Başlangıçta e-mevcudiyet kişisel markalamayla birlikte, tüketici trafiğini çekmek ve internette kalıcı pozitif bir imaj oluşturmaktan oluşan birleşik sürece yönelik bir pazarlama aracıydı. Bu da arama motoru optimizasyonu, e-itar, sosyal medya kullanımı vb. ile ilgili bilgi sahibi olmayı gerektiriyordu. Bu kavram giderek dijital kimliğe yol gösteren kişisel ve bireyler arası nitelikleri ve bunu gerçekleştirecek sosyal ve bilişsel yetkinlikleri de kapsar hale geldi.

Aynı zamanda bakınız: *Dijital kimlik, e-İtar, Empati, Netizen (internet vatandaşı), Katılım*.

Bakınız: 3 No.lu “Medya ve Bilgi Okuryazarlığı” başlıklı ve 6 No.lu, e-mevcudiyet ve iletişim” başlıklı Bilgi notları.

Emojiler

■ Kullanıcının ruhsal durumunu veya yüz ifadelerini ikonlar şeklinde temsil eden yazılı temsili uygulamalardır. Emojiler duyguları iletmek için kullanılabilirler ve çevrim içi olarak görsel ve yüz mimiklerin olmaması nedeniyle yanlış anlamalara (örneğin şakalar, espriler, muziplikler) yol açabilecek iletişim kalıplarıdır. Emojiler Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından, empati göstermek ve çatışmaları veya siber zorbalığı önlemek amacıyla gerekli olan yetkinliklerin ayrılmaz bir parçasıdır.

Aynı zamanda bakınız: *Siber zorbalık, Empati*.

4 No.lu “Etik ve Empati” ve 5 No.lu “Sağlık ve İyi Olma Hâli” başlıklı Bilgi notu.

Empati

■ Başka bir insanın ne hissettiğini anlama veya hissetme yeteneği yani insanın kendisini bir başkasının konumuna koymasındır. Empati aynı zamanda dolaylı deneyimlemeyle ilgilidir ve yüz yüze karşılaşmaların olmaması nedeniyle oluşan yanlış anlama riskleri nedeniyle, çevrim içi yetkinlikleri de gerektirir. Empati Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından bireyler arası iletişimi ve anonimliği mümkün kılanlarla ilgili sorunların yanı sıra, siber zorbalık veya trolleme gibi çevrim içi ilişkilerin önündeki engellerle ilgili sorunları da gündeme getirmektedir.

Aynı zamanda bakınız: *Emojiler, Katılım, İyi olma hâli*.

4 No.lu “Etik ve Empati” ve 5 No.lu “Sağlık ve İyi Olma Hâli” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Erişim

■ Bireylerin ve kuruluşların, çok çeşitli cihazlar (örneğin bilgisayar, tablet veya

telefonlar) ve çok çeşitli hizmetler (e-posta ve internet uygulamaları) kullanarak internete bağlanma yeteneğidir. İnternet her türlü çevrim içi ve internet dışındaki faaliyetler için çok önemli bir kaynak haline geldiğinden erişim, Dijital Vatandaşlık Eğitimi için bir ön koşuldur.

Aynı zamanda bakınız: Hesap.

1 No.lu, "Erişim ve Dahil Edicilik" başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Etiket (Hashtag)

■ Sosyal medya dilinde, bir sözcüğün önüne kare işareti (#) konduğunda, o sözcüğün bir sohbet konusu olduğu anlatılır, tıpkı bir nesneyi tekrar kolayca bulabilmek için üzerine bir etiket koymak gibi. Çoğu sosyal medya veya web siteleri kullanıcıların bu etiketleri tarayarak içeriklerinde arama yapmalarına olanak sağlar. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından Etiketleme sosyal medyada "yaygın olan" en ilgili konuların tanımlanmasında kullanılan bir araçtır.

Aynı zamanda bakınız: Sosyal medya, Virallik.

Bakınız 6 No.lu "e-Mevcudiyet ve İletişim" ve 7 No.lu "Aktif Katılım" başlıklı Bilgi notları.

EuroDIG

■ İnternetle ve internetin nasıl yönetildiğiyle ilgili görüş alışverişinde bulunmaya yönelik çok paydaşlı bir Avrupa platformudur. 2008 yılında çeşitli kuruluşlar, devlet temsilcileri ve uzmanlarca kurulan platform, internet camiasında internetle ilgili kamu politikalarıyla ilgili diyalogu ve iş birliğini desteklemektedir.

Fabing (Phubbing)

■ Telefonun 'fon'u ve "snubbing" in [eziklemek] 'ing'i birleştirilerek oluşturulmuş, yüz yüze etkileşim esnasında karşısındaki yok sayılarak cep telefonunun ortaya çıkartılarak kullanılması ve telefon kullanmayanın fiilen 'görmezden gelinmesi'dir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından 'fabing', vatandaşlığın çok önemli bir unsuru olan insani etkileşim kalitesini yok eder.

Bakınız: 6 No.lu, "e-Mevcudiyet ve İletişim" başlıklı Bilgi notları.

FOMO

■ FOMO "bir olayı kaçırarak, olaya katılmaktan mahrum olma korkusu" nun kısaltmasıdır.

Geolokalizasyon

■ Bir nesne, cihaz veya bireyin gerçek yaşamdaki coğrafi konumunun tanımlanması. Konumlandırma sistemleriyle (GPS ve radarlar gibi) yakından bağlantılıdır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sorunlar vatandaşların gereksiz bir biçimde izlenmesinin yanı sıra özel yaşamın gizliliği ve güvenlik ihlalleriyle ilgilidir; ancak geolokalizasyon eğitim, kültür ve turizm alanlarında çok ilginç fırsatlar da doğurabilir.

Aynı zamanda bakınız: Uygulama, Sohbet odası, Veri, Özel yaşamın gizliliği, Güvenlik.

Bakınız 2 No.lu “Öğrenme ve Yaratıcılık” ve 9 No.lu “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notları.

Güvenlik

■ Güvenlik, kişisel bilgi ve verilerin yetkisiz erişime ve kullanıma karşı korunması ve bilgisayarların, sunucuların ve mobil cihazların, elektronik sistemlerin ve ağların veri sızmalarına ve zararlı saldırılara karşı savunulmasına yönelik süreç ve uygulamalardır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından güvenlik risklerinin bilinmesi, çevrim içi ve internet dışındaki ilişkilerle ilgili risklerin ve fırsatların sağlıklı ve dengeli bir biçimde algılanması için son derece önemlidir.

Aynı zamanda bakınız: Siber güvenlik, İyi olma hâli.

Bakınız 9 No.lu, “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenli ” başlıklı Bilgi notu.

Hackleme

■ Bir bilgisayar sisteminin veya ağının savunma kalkanını delmeye ve zayıf yanlarını suistimal etmeye yönelik süreç. Bu girişimler, bir şeyi protesto etmek, kâr etmek, oyun oynamak, casusluk yapmak ve istihbarat toplamak, hatta muhtemel hacklere karşı savunma kabiliyetini değerlendirmek gibi pek çok nedenden kaynaklanabilir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından güven konusu ve riskler (örneğin hastane güvenliği veya bankacılık sistemlerinde boşluklar yaratma gibi) açısından sorunlar yaratır. Çocuklar açısından, gruptan dışlanma ve çevrim içi ortamda iyi olma hâliyle ilgili sorunlara yol açabilecek antisosyal bir davranış olarak düşünülebilir.

Aynı zamanda bakınız: Erişi,, Antivirüs, Uygulama, Veri, Özel yaşamın gizliliği, Güvenlik, İyi olma hâli.

Bakınız 2 No.lu “Öğrenme ve Yaratıcılık” ve 9 No.lu “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notları.

Hesap

■ İnternet hesabı, kullanıcı adı ve parola ile oluşturulur. İnternet hesabı pek çok çevrim içi araç ve hizmet için bir anahtar niteliğindedir. Bu hesap sayesinde kullanıcının çevrim içi hizmetlere erişim sağlamak üzere doğrulanması ve yetkilendirilmesi mümkün olur. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından özel yaşamın gizliliği ve güvenlik ayarlarıyla ilgili sorunlar gündeme gelir.

Aynı zamanda bakınız: Erişim, Özel yaşamın gizliliği

9 No.lu, “Özel yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Hizmet koşulları (TOS)

■ Aynı zamanda kullanma koşulları (TOU) olarak da bilinen, çevrim içi hizmeti kullanabilmek için kabul edilmesi gerekli koşullardır. Bunlar özellikle de web sitelerinin kullanımıyla ilgili sadece birer feragatnamedir.

Aynı zamanda bakınız: Uygulama, Özel yaşamın gizliliği, Sosyal medya.

Bakınız 10 No.lu “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notu.

ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers)

■ Internet protokol adresleriyle (IP), protokol tanımlayıcı tahsisıyla, genel (gTLD) ve ülke kodu (ccTLD) üst düzey alan adlarıyla ilgili olan ve internet erişimi sağlama sorumluluğu taşıyan, merkezi Kaliforniya'da bulunan ve kâr gayesi gütmeyen kuruluştur. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sorunlar ICANN'ın bağımsızlığıyla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır çünkü ICANN, Birleşmiş Milletler dahilinde yer alan, BT hizmetlerinin ve internet özgürlüklerinin bütünlüğü konularıyla ilgilenen, tam bir uluslararası kuruluş haline gelmiştir.

ISOC (Internet Toplumu)

■ İnternetle ve internetin internet ağ teknolojileri ve uygulamalarıyla ilgili küresel iş birliği ve koordinasyon amaçlı kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Toplumun bireysel ve kurumsal üyeleri, internetin yaşatılması ve küresel ölçekte sürdürülebilmesine yönelik ortak bir gayeyle birbirlerine bağlıdırlar.

Aynı zamanda bakınız: ICANN, İnternet Yönetişim Forumu.

İnsansız hava aracı

■ Kendi kendine hareket edebilen ve bilgisayarla işletilen insansız hava aracıdır. İnsansız hava araçları başlangıçta askeri amaçlarla kullanılmaktayken günümüzde geniş çaplı sivil kullanımı söz konusudur.

Aynı zamanda bakınız: Robot.

2 No.lu, "Öğrenme ve Yaratıcılık" başlıklı Bilgi notuna bakınız.

İnternet Yönetişim Forumu

■ İnternet yönetişiyle ilgili sorunlara ilişkin politikaların üretilmesine yönelik çok paydaşlı bir oluşumdur. Söz konusu forum tüm paydaşları (hükümetler, özel sektör, sivil toplum, teknik camia, akademik camia) eşit bir temelde ve açık ve dahil edici bir karar şekillendirme sürecinde bir araya getirmektedir.

Aynı zamanda bakınız: ICANN, İnternet yönetişi, vatandaşların İnterneti, ISOC.

Bakınız 7 No.lu "Aktif Katılım" ve 8 No.lu "Hak ve Sorumluluklar" başlıklı Bilgi notları.

İnternet yönetişi

■ İnternetin evrimini ve kullanımını şekillendiren ortak ilkelerin, normların, kuralların ve karar verme prosedürlerinin, hükümetler, özel sektör ve sivil toplum tarafından, kendi ilgili görev kapsamı dâhilinde, geliştirilip uygulanmasıdır.

Aynı zamanda bakınız: ICANN, vatandaşların İnterneti, İnternet Yönetişim Forumu, ISOC.

Bakınız 7 No.lu "Aktif Katılım" ve 8 No.lu "Hak ve Sorumluluklar" başlıklı Bilgi notları.

İyi olma hâli

■ Bir bireyin veya grubun sağlıklı durumu için kullanılan genel bir terimdir. İnsanın pozitif bir benlik ve toplum duygusuna sahip olması için yüksek bir iyi olma hâli

düzeyinde olması arzu edilir. Çevrim içi iyi olma hâli duygularla, empatiyle, faaliyetlere katılımla, sosyal ilişkilerle ve gayelere ulaşmayla ilgilidir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sağlık ve iyi olma hâli konusunda, siber zorbalık ve trollük gibi sorunlardan kaynaklanan riskler mevcuttur.

Aynı zamanda bakınız: Antivirüs, Siber güvenlik, Empati, İzler.

Bakınız: 5 No.lu, "Sağlık ve İyi Olma Hâli" ve 6 No.lu "e-Mevcudiyet ve İletişim" başlıklı Bilgi notları.

İzler

■ İnternet kullanıcısının, çevrim içi gezintisi sonucunda yaptığı faaliyetlerin bir geçmişidir. Bu faaliyetler üç veri kategorisi altında ele alınır: bilerek sağlanan bilgiler (örneğin bireyin adı), üçüncü tarafların topladığı bilgiler (çerezler gibi) ve farkında olmayarak verilen bilgiler (örneğin yapılan yorumlardaki bilgiler). İzler büyük veriye dönüştürülür ve algoritmalar kullanılarak veri madenciliği yapılır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından özel yaşamın gizliliği ve güvenlikle ilgili sorunlar gündeme gelir.

Aynı zamanda bakınız: Veri, e-Mevcudiyet, Dijital ayak izi, Özel yaşamın gizliliği.

Bakınız: 9 No.lu, "Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik" başlıklı Bilgi notu.

Katılım

■ Çevrim içi topluluklardaki insanlarla, vikiler, bloglar, internet oyunları ve sosyal medya üzerinden sağlıklı bir etkileşime girme hakkıdır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından kendini ifade etme, toplulukların inşası, vatandaşlık, etkileme ve iyi olma hâli alanlarında aktif çalışmayla ilgilidir.

Aynı zamanda bakınız: Dijital kimlik, Empati, e-Mevcudiyet, Netizen, Sosyal medya.

Bakınız: 4 No.lu, "Etik Kurallar ve Empati ", 7 No.lu "Aktif Katılım ve 8 No.lu "başlıklı Hak ve sorumluluklar" Bilgi notları.

Kimlik hırsızlığı

■ Bir başkasının kişisel tanımlama bilgilerini (kredi kartı numaraları, PIN numaraları veya parolalar) kasten kullanmaktır. Kimlik hırsızlığı bu bilgiler dolandırıcılık veya başka suçlar işlemek üzere kullanıldığında meydana gelir. Mağdur, özel bilgilerini yanlışlıkla sızdırabilir veya bir ortalama veya dolandırıcılık girişimi sonucunda kendi arzusuyla verebilir. Mağdur, kimliğine ve itibarına zarar verecek uzun süreli sonuçlarla karşı karşıya kalabilir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sorunlar özel yaşamın ihlali, güvenlik ve çevrim içi iyi olma hâliyle ilgili sorunlardır.

Aynı zamanda bakınız: Çerez, Siber zorbalık, e-İtibar, Hacking, Ortalama.

Bakınız 9 No.lu "Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik".

Koruma

■ Çevrim içi koruma hakkı güvenlik ve özel yaşamın gizliliği hakkında yakından ilgili olup Genel Veri Koruma Yönetmeliğinde yer almaktadır. Verilerin kullanıcının oluru ve bilgisi olmaksızın çalınmasını veya kullanılmasını önlemeyi garanti altına alarak

dijital faaliyetlerin güvenli olmasını sağlama sorumluluğu olarak ortaya çıkmaktadır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlar ulusal ve sınır ötesi bağlamlarda özel yaşamın gizliliği ve güvenliğiyle ilgili risklerle ilgilidir.

Aynı zamanda bakınız: Tüketici farkındalığı, Veri, Dijital kimlik, Özel yaşamın gizliliği, İzler.

Bakınız: 3 No.lu, "Medya ve Bilgi Okuryazarlığı"; 9 No.lu, "Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik ve 10 No.lu, "Tüketici Farkındalığı" başlıklı Bilgi notları.

Nesnelerin interneti

■ Elektronik sistemler içine gömülü ve IT ağları üzerinden birbirine bağlı fiziksel cihazlar, sensörler, yakalayıcılar, araçlar ve aygıtlardır. Nesnelerin interneti bütün bu elemanların, internet altyapısını kullanarak, insan aracılığı olmaksızın birbirleriyle veri alışverişinde bulunması ve kararlar alabilmesini sağlar. Akıllı uygulamalar evlerde, şehirlerde, otomobillerde, enerji şebekelerinde vb. kullanılır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sorunlu alanlar veri yönetimi, özel yaşamın gizliliği ve güvenlik ve otomasyonla çalışan cihazlarla ilgili olarak insani vatandaşlık ve güçlendirme alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Aynı zamanda bakınız: vatandaşların interneti, Robot.

Bakınız: 9 No.lu "Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik" ve 10 No.lu "Tüketici Farkındalığı" başlıklı Bilgi notları.

Netizen (internet vatandaşı)

■ "İnternet vatandaşı" anlamına gelen, "internet" ve vatandaş anlamındaki "citizen" sözcüklerinin karışımından oluşan sözcüktür. Çevrim içi topluluklara veya genelde internete aktif bir biçimde katılan bir bireyi tarif etmek için kullanılır. Sözcük, interneti iyileştirmeye, interneti entelektüel ve sosyal bir kaynak haline getirmeye ve özellikle de açık erişim, internet tarafsızlığı ve ifade özgürlüğü bağlamında interneti çevreleyen siyasi yapıları iyileştirmeye yönelik aktif bir girişimi ifade eder.

Aynı zamanda bakınız: Dijital kimlik, e-Mevcudiyet, Katılım.

Bakınız: 7 No.lu, "Aktif Katılım" ve 8 No.lu "Hak ve Sorumluluklar" başlıklı Bilgi notları.

Nomofobi

■ Çalışan bir cep telefonuna erişimi olmama korkusudu.

Oltalama (Phishing)

■ Kurbanın cezbedilmesi için bir yem kullanıldığı fikrini ima etmek üzere "phreaking" [yasadışı telefon hatlarına girme] ve "fishing"[olta ile balık tutma] sözcüklerinin bileşiminden oluşan terim. 'Oltalama' güvenilir bir kuruluş (banka, arkadaş, sosyal medya) izlenimi vererek hassas kişisel bilgileri (SPI) elde etmeye çalışma anlamında kullanılmaktadır. Amaç kullanıcıyı zararlı yazılım yayabilen veya başka yasa dışı maksatlarla hassas kişisel bilgileri kullanan düzmece web sitelerine yönlendirmektir.

Aynı zamanda bakınız: Antivirüs, Siber güvenlik, Zararlı yazılım, Koruma.

Bakınız: 3 No.lu, “Medya ve Bilgi Okuryazarlığı”; 9 No.lu, “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik ve 10 No.lu, “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notları.

Özel yaşamın gizliliği

■ Kişisel yaşamın gizliliği hakkı çevrim içi ortamda bireyin kendisiyle ilgili verileri saklayıp paylaşabilmesi ve kendisiyle ilgili içerikleri sergileyebilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından ortaya çıkabilecek sorunlar, bilgilerin açıklanması ve bunun iyi olma hâli, siber zorbalık, e-mevcudiyet ve ticari profillemeye açılardan oluşabilecek riskleriyle ilgilidir.

Aynı zamanda bakınız: *Veri, Dijital ayak izi, e-Mevcudiyet, Koruma.*

Bakınız: 3 No.lu, “Medya ve Bilgi Okuryazarlığı”; 9 No.lu, “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik ve 10 No.lu, “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notları.

Profilleme

■ Mevcut bir veri tabanındaki verileri inceleyerek insanlarla ve diğer olaylarla ilgili ölçülebilir parametreler oluşturmak üzere istatistiksel yöntemlerin uygulanmasıdır. Profillemeye, farklı bağlamlar ve uygulamalar için veri kalitesi sağlanmasını ve verinin başka amaçlara yönlendirilmesini (örneğin analiz yapma yöntemlerinin öğrenilmesi) mümkün kılar. Dijital Vatandaşlık Eğitimi Açısından ortaya çıkan sorunlar, söz konusu verilerin toplanmasıyla ilgili farkındalığa ve tüketimi tetikleme ve özel yaşamın gizliliğine müdahale gibi muhtemel suistimallerle ilgilidir.

Aynı zamanda bakınız: *Büyük veri, Veri, Dijital ayak izi, Özel yaşamın gizliliği.*

Bakınız 9 No.lu, “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notu.

Robot

■ Bilgisayar tarafından programlanan ve görevleri otomatik olarak yapan makinelerdir. Sık tekrarlanan veya tehlikeli faaliyetlerde insanların yerini alırlar. İnternet robotu veya ‘bot’u, web sunucularındaki dosyaları analiz etmek üzere internette dolaşma gibi otomatik görevleri yapan bir yazılım uygulaması veya akıllı görevlidir. Sohbet robotları kullanıcılarla doğal insan dili kullanarak iletişim kuran robotlar, sosyal ‘bot’lar ise, mesaj üretmek üzere sosyal medya ağları tarafından kullanılan robotlardır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından bakıldığında, robotların özerkliğinin giderek artması ve robotların insanların işlevlerinin (iş, savaş veya öğretmenlik) yerini almasıyla ilgili giderek artan riskler kaygı verici konular arasındadır.

Aynı zamanda bakınız: *Yapay zeka, vatandaşların interneti, nesnelerin interneti.*

Bakınız 2 No.lu “Öğrenme ve Yaratıcılık” başlıklı Bilgi notu.

Sanal gerçeklik (VR)

■ Kullanıcının gerçek veya hayali bir durumdaki varlığını temsili olarak yaşadığı ve etkileşime girdiği bir dijital ortamda, özel bir donanım giymesine izin veren (genellikle kulaklık, küçük ekranları olan bir gözlükten oluşan) bir teknolojidir. Bu teknoloji video oyunlarında, temsili simülasyonlarda ve turizm deneyimlerinde geniş bir biçimde kullanılmaktadır.

Aynı zamanda bakınız: *Artırılmış gerçeklik (AR), Video oyunu.*

Bakınız: 2 No.lu, “Öğrenme ve Yaratıcılık”; 5 No.lu, “Sağlık ve İyi Olma Hâli” ve 10 No.lu, “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notları.

Selfie

■ Akıllı telefonlarla çekilen ve sosyal medyada çevrim içi olarak paylaşılan, insanın kendi fotoğrafıdır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından ortaya çıkabilecek sorunlar zararlı içerikle ve siber zorbalık, yeme bozuklukları ve duygusal yaşam üzerindeki etkilerine ilişkin zararlı davranışlarla ilgilidir.

Aynı zamanda bakınız: *Empati, e-Mevcudiyet, e-İtibar.*

Bakınız: 5 No.lu, “Sağlık ve İyi Olma Hâli ve No.lu, 9 “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notları.

Siber güvenlik

■ Bilgisayarların donanım, yazılım ve içeriklerinin çalınmaya ve hasara karşı korunmasıdır. Aynı zamanda hizmetlerin kasten veya kazayla sekteye uğratılmasına (korsanlık veya 'hacking') karşı korunmayı da içermektedir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından 'oltalama', istenmeyen e-postalar, virüsler ve zararlı yazılımlar güvenlik riskleri ve sorunları arasında yer almaktadır. Bu sorunlarla ve vatandaşların donanım ve verilerini kontrol edebilmelerini sağlayan koruma araçlarıyla ilgili bilgilere sahip olmak çok önemlidir.

Aynı zamanda bakınız: *Erişim, İyi olma hâli, Özel yaşamın gizliliği, Güvenlik.*

9 No.lu, “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Siber zorbalık

■ Elektronik vasıtalar ve hizmetler kullanılarak gerçekleştirilen zararlı bir taciz türüdür. Siber zorbalık türleri arasında tehditler, söylentiler, cinsel ifadeler ve nefret söylemlerinin çevrim içi ortamda kullanılması yer alabilir. Siber zorbalık mağdurlar açısından ciddi sonuçlar doğurabilir (örneğin korku, öfke, depresyon veya kendine saygının azalmasına yol açabilir). Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından bakıldığında siber zorbalık, çevrim içi ortamda zararlı içerik ve davranışlarla ve empati noksanlığı ve ifade özgürlüğüne (soğutma etkisi) ve esenliğe yönelik risklere ilişkin sorunlarla ilgilidir.

Aynı zamanda bakınız: *e-İtibar, kimlik hırsızlığı, iyi olma hâli.*

4 No.lu “Etik ve Empati” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Slacktivism

■ Tembellik etme anlamındaki “to slack” fiiliyle “activism” sözcüğünün karışımından oluşan “slacktivism” minimalist bir çevrim içi katılım biçimidir. Faaliyetlerin ve gösterilen performansın sadece ‘like (beğenme)’ yapma ve çevrim içi dilekçelerin paylaşılması veya imzalanmasından ibaret olması durumunda çevrim içi katılım eksikliğinin bir tür eleştirisidir.

Aynı zamanda bakınız *Netizen, Katılım.*

Bakınız: 7 No.lu, “Aktif Katılım” başlıklı Bilgi notu.

Sohbet odası

■ Anında karşılıklı mesajlaşmaya ayrılmış, birebir iletişimden farklı olarak, diğer bilinen veya bilinmeyen kullanıcılarla birlikte gerçek zamanlı canlı sohbetlerden oluşan (çevrim içi forumlar) herhangi bir çevrim içi konferans yöntemidir. Sohbet odaları daha çok bilgi paylaşımı için kullanılmakta olup sınıflarda ve çevrim içi öğrenme ortamlarında giderek daha fazla kullanılmaktadır.

Aynı zamanda bakınız: Uygulama, VoIP (İnternet üzerinden sesli iletişim protokolü).

2 No.lu "Öğrenme ve Yaratıcılık" başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Sosyal medya

■ Veri ve içerik kullanımı mantığına dayalı, sosyal etkileşimi kolaylaştıran bir dizi uygulama ve hizmettir. Aynı ilgileri ve faaliyetleri paylaşan üyeler topluluklarına ev sahipliği yapan sosyal ağ sitelerini tarif etmek için kullanılan genel terimdir. Üyeler kullanıcı profilleri oluşturmak zorundadırlar ve metin, görüntü veya diğer tür dosyaları siteye yüklemek, mesaj tahtalarına mesaj yerleştirmek ve forumlara katılmak üzere internet araçlarını kullanabilirler. Pek çok sosyal ağ siteleri 13 yaşından küçüklere kapalıdır ve COPPA'ya (1998 yılında kabul edilen, Çocukların Çevrim içi Özel Yaşamının Gizliliğini Koruma Yasası adlı bir ABD yarası) uygun bir biçimde güvenli profil ayarları sağlarlar. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından sosyal medyada çok çeşitli fırsatlar mevcuttur: örneğin uzaktan öğrenme programları (MOOC'ler) vatandaşların yeni mesleki nitelikler edinmesi amacıyla eski sosyal ve fiziksel engelleri aşmaları gibi. Riskler özel yaşamın gizliliğine ve güvenliğe yönelik risklerdir.

Aynı zamanda bakınız: Empati, e-İtibar, Düzmece haber, Selfie, İzler.

Bakınız 1 No.lu, "Erişim ve Dahil Edicilik"; ve 3 No.lu, "Medya ve Bilgi Okuryazarlığı" başlıklı Bilgi notları.

Tarayıcı

■ İnternette dolaşmak için kullanılan yazılımdır. Kullanıcılar doğru URL'i (belirli bir web sitesine yönlendiren özel bir metin grubu) girerek veya örneğin bir arama motorundan elde ettikleri linkleri tıklayarak sitelere erişim sağlayabilirler. Tarayıcıların çoğu yaş filtreleri, erişilen sitelerle ilgili geçmiş veya sevilen web adreslerini içeren bir kütüphane gibi işlevler sunarlar.

Aynı zamanda bakınız: Erişim, Uygulama, Arama motoru, Dijital ayak izi.

1 No.lu "Erişim ve Dâhil Edicilik" ve 9 No.lu , "Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik" başlıklı Bilgi notlarına bakınız.

Trol

■ Sosyal ağ topluluğunda (bir haber grubu veya sohbet odası) çoğu kez konu dışı, kışkırtıcı mesajlar yayımlayarak çevrim içi ortama nifak tohumları eken şahıstır. Burada amaç, topluluğu rahatsız etmek, diğer şahısları üzme ve ister eğlenmek için ister siyasi nedenlerle duygusal tepkiler alabilmektir.

Aynı zamanda bakınız: Siber zorbalık, Düzmece haberler, Sosyal medya, Virallik.

Bakınız: 3 No.lu “Medya ve Bilgi Okuryazarlığı”; 4 No.lu “Etik Değerler ve Empati”; 9 No.lu “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notları.

Tüketici farkındalığı

■ Kullanıcıların, çevrim içi ürün ve hizmetlerin tüketicileri olarak hak ve sorumluluklarını anlamalarıdır. Çoğu kez bu haklar “hizmet şartları”nın içerisinde yer alır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından tüketici farkındalığı diğerlerinin haklarının ihlali ve “hizmet şartları”nın tüm boyutlarının yasal ve yaşla ilgili hususlar açısından anlaşılmasını ifade eder.

Aynı zamanda bakınız: *Hizmet şartları*.

10 No.lu “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notuna bakınız.

Uygulama

■ Başlangıçta, “bilgi iletmek için bir internet tarayıcısı kanalıyla erişilebilen bir interaktif program” olarak tanımlanmıştı. Cep telefonları şekil değiştirip internete erişim sağlayan bir mini bilgisayara dönüşünce uygulamalar kullanıcıların eğlenceden (seyahat, yiyecek, oyunlar veya sosyal ağlara katılma) bilgi toplamaya kadar (haberler, haritalar veya Çok Geniş Kapsamlı Çevrim içi Açık Kurslar) pek çok gündelik işi yapmalarını sağlayarak telefonun olanak ve yeteneklerini genişleten, son kullanıcıların kullandığı yazılım uygulamaları anlamında kullanılmaktadır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından “uygulama kültürüne” ve onun yaygın eko kültürüne hâkim olma, mobil cihazlarla internete bağlanma, insanların iletişim kurma, bilgi paylaşma ve internet üzerindeki kütüphanelerden ve materyal repertuarlarından bir şeyler öğrenme yöntemlerini değiştirdiğinden, vatandaşların ve özellikle de gençlerin ve engelli bireylerin güçlendirilmesi açısından önemlidir.

Aynı zamanda bakınız: *Tarayıcı, hizmet koşulları (TOS)*.

2 No.lu “Öğrenme ve Yaratıcılık” ve 10 No.lu, “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notlarına bakınız.

Vatandaşların interneti

■ Nesnelerin internetini tamamlamak üzere internetin insani ve kültürel boyutunu destekleyen bir Avrupa Konseyi tavsiye kararıdır. Özellikle de gündelik faaliyetleri için interneti kullanan ve ona bel bağlayan herkesi güçlendirme maksadıyla, internete yönelik insan odaklı bir yaklaşımı gerektiren yeni bir kavram.

Aynı zamanda bakınız: *internet yönetişimi, nesnelerin interneti*.

Bakınız 7 No.lu “Aktif Katılım” başlıklı Bilgi notu.

Veri

■ Bir bireyin gerçek yaşamdaki tanıtıcı özelliklerinin dijital olarak dönüştürülmüş hali. Hassas Kişisel Bilgiler (SPI) söz konusu olduğundaysa bu tanıtıcı özellikler (adı, soyadı, sosyal sigorta numarası, doğum tarihi ve yeri, biyometrik kayıtları) kendi başlarına veya vatandaşı tasnif edip tespit etmeye ve vatandaşı birbiriyle ilişkilendirilmiş izlerle (tıbbi, eğitsel, finansal veya istihdamla ilgili) kendi bağlamında tanımlamaya

yönelik diğer bilgilerle birlikte kullanılabilir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından bu alandaki tartışmalar gerek ticari (veri toplama ve satma piyasası) gerekse suç örgütlerinin (verilerin yasa dışı amaçlarla çalınması) yer aldığı üçüncü tarafların kullanımlarıyla ilgilidir. Bu durum güvenlik ve özel yaşamın gizliliğiyle ilgili ihlallere yol açabilir. Aynı zamanda bakınız: *Büyük veri, Blok zincir teknolojisi, Özel yaşamın gizliliği, Profilleme.*

9 No.lu, “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” ve 10 No.lu, “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notlarına bakınız.

Video oyunu

■ Oyuncuların girdikleri dünyada birbirleriyle aktif bir biçimde etkileşime girmelerini mümkün kılan bir oyundur. Oyuncular her şeyi, oyundaki karakterin bakış açısından (birinci tekil şahıs olarak) veya örneğin çok geniş çaplı çok oyunculu çevrim içi rol üstlenme oyunlarında (MMORPGs) çok çeşitli bakış açılarından görebilirler. Oyunun öyküsünün niteliğinden çok oyun içi etkileşimlere dayalı farklı video oyunu tarzları mevcuttur. Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik üretim değerlerinin ilerlemesi sonucunda bazıları öğrenme amaçlı olan, daha gerçeğe yakın oyunlar geliştirilmiştir. Dijital Vatandaşlık Eğitiminde video oyunları ve çocuklara yönelik diğer çevrim içi eğlence türleri bağımlılık yaratılması, iyi olma hâli, özel yaşamın gizliliği ve tüketici farkındalığı açılarından güçlükler sunabilir.

Aynı zamanda bakınız: *Artırılmış gerçeklik (AR), Tüketici farkındalığı, Dijital ayak izi, Sanal gerçeklik (VR).*

Bakınız 1 No.lu, “Erişim ve Dahil Edicilik”; 2 No.lu “Öğrenme ve Yaratıcılık” ve 10 No.lu, “Tüketici Farkındalığı” başlıklı Bilgi notları.

Virallik

■ Adeta bir virüsün davranışına benzeyen bir davranış, yayılabilen bir bulaşıcı unsurdur. Bu kavram internetin hemen her yerde var olmasıyla ve bilginin yayılma hızıyla bağdaştırılan bir kavramdır. Viral pazarlamada (ticari bir mesajın yayılması için sosyal medyanın kullanılması), menşeleri kuşkulu olmasına rağmen çok geniş popülarite kazanan viral videolar veya dedikodular. Dijital Vatandaşlık Eğitiminde siber zorbalık ve özel yaşamın gizliliği hususlarında sorunlar gündeme gelir.

Aynı zamanda bakınız: *Antivirüs, Düzmece haberler, Etiket [Hashtag], Empati, Özel yaşamın gizliliği, Sosyal medya.*

Bakınız 3 No.lu “Medya ve Bilgi Okuryazarlığı” başlıklı Bilgi notu.

VoIP (İnternet Üzerinden Ses Bağlantısı Protokolü)

■ İnternet protokolüyle (IP) internet üzerinden ses ve multimedya iletişimi sağlamaya yönelik bir IT tekniğidir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açısından ilgi çekmektedir çünkü günümüzde 13-19 yaşlarındaki gençler arasındaki etkileşim büyük ölçüde ses, basit görüntüler veya yazılı dile indirgenmiş durumdadır.

Aynı zamanda bakınız: *Uygulama, Sohbet odası, Sosyal medya.*

Bakınız: 2 No.lu “Öğrenme ve Yaratıcılık” ve 6 No.lu, “e-Mevcudiyet ve İletişim” başlıklı Bilgi notları.

Yapay zeka (AI)

■ Dijital ortamların ve yazılımların tasarlanması ve yaratılması için gerekli teorileri ve teknikleri araştıran bir Bilişim Teknolojisi dalıdır. AI, örneğin insan davranışlarını taklit etmek üzere tasarlanmış sanal “kişisel yardımcılar” yaratır. Kullanıcılar AI ile sistemin size aynı biçimde cevap verdiği, sesli veya yazılı sorular yoluyla etkileşime girerler. AI teknolojisi aynı zamanda dijital oyunlarda, robotik uygulamalarında, sürüş yardımcı yazılımlarında ve karar vermeyi kolaylaştırıcı çok büyük miktarlarda veriye erişmesi gereken bütün sistemlerde yer alabilir. Dijital Vatandaşlık Eğitimi açasından, AI ile ilgili gelişmelerin izlenmesi kişisel/gizli verilerin kullanılması ve özel yaşamın gizliliği, insanlık onuru, iyi olma hâli, politika ve kamu alanı gibi vatandaşlıkla ilişkili konuları ilgilendirdiğinden önemlidir.

Aynı zamanda bakınız: Artırılmış Gerçeklik (AR), Büyük

veri; Robot. 6 No.lu “E-mevcudiyet ve İletişim” başlıklı

Bilgi Notuna bakınız.

Zararlı yazılım

■ Bilgisayar virüsleri, solucanları, Truva atları, casus yazılımları ve reklam yazılımları dahil olmak üzere, çeşitli zararlı veya müdahaleci yazılımları anlatmak için kullanılan genel bir şemsiye terimdir. Zararlı yazılımlar, bir bilgisayarın kontrolünü ele geçirme maksadıyla oluşturulmuştur. Bunlar çeşitli zaaflyar yaratır ve bilgisayarın yazılımlarla ve güvenlik duvarlarıyla korunmasına yönelik yetkinlikleri gerekli kılar.

Aynı zamanda bakınız: Antivirüs, Veri, İzler.

Bakınız: 9 No.lu “Özel Yaşamın Gizliliği ve Güvenlik” başlıklı Bilgi notu.

Yazarlar hakkında bilgi

■ **Janice Richardson** yirmi yılı aşkın bir süredir çevrim içi ortamda çocuk hakları konusunda danışmanlık yapmaktadır. Yazar 2014 yılına kadar Avrupa Komisyonunun 30 ülkeyi kapsayan Insafe adlı ağının, daha yakın zamanda da ENABLE adlı zorbalıkla mücadele ağının koordinatörlüğünü yapmıştır. Janice Richardson aynı zamanda Facebook'un Güvenlik Danışma Kurulunda da yer almaktadır.

■ **Elizabeth Milovidov**, J.D. avukat, hukuk profesörü ve çocuk hakları savunucusu olarak 20 yılı aşkın tecrübesiyle bir e-Güvenlik danışmanıdır. Yazarın üstlendiği misyon ebeveyni ve çocukları internet, teknoloji ve sosyal medya konularında güçlendirmektir. Dr Elizabeth Milovidov aynı zamanda DigitalParentingCoach.com'un da kurucusudur.

Sales agents for publications of the Council of Europe Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: + 32 (0)2 231 04 35
Fax: + 32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy/DL Services
c/o Michot Warehouses
Bergense steenweg 77
Chaussée de Mons
BE-1600 SINT PIETERS LEEUW
Fax: + 32 (0)2 706 52 27
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tel.: + 1 613 745 2665
Fax: + 1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

FRANCE

Please contact directly /
Merci de contacter directement
Council of Europe Publishing
Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81
E-mail: publishing@coe.int
<http://book.coe.int>

Librairie Kléber
1, rue des Francs-Bourgeois
F-67000 STRASBOURG
Tel.: + 33 (0)3 88 15 78 88
Fax: + 33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kléber@coe.int
<http://www.librairie-kléber.com>

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: + 47 2 218 8100
Fax: + 47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: + 48 (0)22 509 86 00
Fax: + 48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL

Marka Lda
Rua dos Correeiros 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Tel: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044
E-mail: apoio.clientes@marka.pt
www.marka.pt

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16, chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: + 41 22 366 51 77
Fax: + 41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

Williams Lea TSO
18 Central Avenue
St Andrews Business Park
Norwich
NR7 0HR
United Kingdom
Tel. +44 (0)333 202 5070
E-mail: customer.services@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel: + 1 914 472 4650
Fax: + 1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe

F-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

Dijital vatandaşlık yetkinlikleri, çevrim içi ortamda nasıl hareket ettiğimizi ve etkileşime girdiğimizi tanımlar. Bu yetkinlikler arasında; sürekli gelişen dijital dünyada, teknolojinin bizi şekillendirmesi değil, teknolojiyi kendi ihtiyaçlarımız doğrultusunda bizim şekillendirebilmemiz, ve bu dijital dünyada sorumlu bir şekilde gezinebilmemiz için gerekli olan değerler, tutumlar, beceriler, bilgi ve eleştirel anlayış yer alır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabında, Avrupa Konseyinin çocukları koruma ve günümüzün kültürel olarak çeşitlilik içeren toplumlarında, hem çevrim içi hem de çevrim dışı ortamda, eşit olarak birlikte yaşamalarını sağlamak için onları güçlendirme amacı çerçevesinde, bu yetkinliklerin gelişimini destekleyici araçlar ve iyi uygulama örnekleri sunulmaktadır.

Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı, öğretmenler, veliler, eğitim alanındaki karar alıcılar ve bu alandaki platform sağlayıcılara yönelik olarak hazırlanmıştır. Kitapta, 10 dijital vatandaşlık alanının her birini oluşturan çoklu boyutlar derinlemesine ele alınmakta; çocukların yarının dijital dünyasında karşılaşılabilecekleri sorunlara karşı yetkinliklerini geliştirebilmeleri için eğitimcileri desteklemek üzere, her bir alanla ilgili bilgi notları, iyi uygulama örnekleri ve referanslar sunulmaktadır. Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı, yine Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen Demokratik Kültür Yetkinlikleri Referans Çerçevesi ile tutarlıdır ve İnternet Okuryazarlığı El Kitabı ile uyumludur.

www.coe.int

Avrupa Konseyi Avrupa kıtasının önde gelen insan hakları kuruluşudur. Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nin tüm üyeleri dahil olmak üzere, 46 üye ülkeden oluşmaktadır. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözleşmenin üye ülkelerdeki uygulamasını denetler.

<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-9438-1
€16/ US\$32

